

Masterproef
Politieke Communicatie

**Wie won en waarom? Interpretaties van de
verkiezingsuitslag**

15 jaar verkiezingsshows op de VRT

Stella Vansummeren

Promotor: Prof. Dr. Stefaan Walgrave

Verslaggever: Prof. Dr. Peter Van Aelst

Master Politieke Communicatie (www.politiekecommunicatie.be)

Rolnummer studente: s0100527

Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen

Academiejaar 2013-2014.

Masterproef
Politieke Communicatie

**Wie won en waarom? Interpretaties van de
verkiezingsuitslag**

15 jaar verkiezingsshows op de VRT

Stella Vansummeren

Promotor: Prof. Dr. Stefaan Walgrave

Verslaggever: Prof. Dr. Peter Van Aelst

Master Politieke Communicatie (www.politiekecommunicatie.be)

Rolnummer studente: s0100527

Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen

Academiejaar 2013-2014.

Inhoudsopgave

Abstract	1
Dankwoord	2
1 Aanleiding.....	3
2 Probleemstelling.....	4
3 Onderzoeksvraag.....	7
4 Theoretisch kader.....	7
4.1 Blame avoidance & credit claiming	7
4.2 Congratulation & rationalization.....	8
4.3 Is de k(ie)(ei)zer wel zo capabel?.....	11
4.4 Cognitieve dissonantie	14
5 Wetenschappelijk en maatschappelijk belang van dit onderzoek	16
6 Hypothesen	18
7 Verkiezingsfeer: de ins and outs van een verkiezingsshow	23
8 Onderzoeksdesign	27
8.1 Casestudy	27
8.2 Wie?.....	28
8.3 Wat?	29
8.4 Definiëringen.....	30
8.5 Codeerproces	32
8.6 Dataverzameling.....	45
8.6.1 Verkiezing 1995	45
8.6.2 Verkiezing 2003	45
8.6.3 Verkiezing 2004	46
8.6.4 Verkiezing 2007	46
8.6.5 Verkiezing 2009	47
8.6.6 Verkiezing 2010	47
8.6.7 Laatste aanpassingen	47

9	Beschrijving resultaten	51
9.1	Has it been said or not?.....	52
9.2	Bevindingen beschrijvende statistiek – deel 1: hoe?	54
9.3	Bevindingen beschrijvende statistiek – deel 2: wie?.....	59
9.4	Bevindingen beschrijvende statistiek – deel 3: wat?	73
9.5	Bevindingen verklarende statistiek – deel 3: wat?	75
10	Conclusie & Discussie	98
10.1	Terugblik op onderzoeksvraag	98
10.2	Terugblik op hypothesen.....	98
10.3	Terugblik op theoretisch kader	100
10.4	Vooruitblik naar verder onderzoek	100
11	Bibliografie.....	102
12	Lijst met tabellen	105
13	Lijst met figuren.....	106
14	Appendix.....	107
14.1	Dataverzameling: codeboek.....	107

Abstract

Verkiezingen winnen of verlies lijden bij de stembusgang; van wat hangt het af volgens mensen in het vak? Het doel van dit onderzoek is bestuderen waaraan politici de uitslag van de eigen partij, maar ook die van anderen, wijten. Het idee is om de eerste reacties van politici te onderzoeken op *D-day*, aan de hand van een kwalitatieve codering van verkiezingsshows. De resultaten tonen aan dat politici eigen winst in drie vierde van de gevallen aan de eigen natuur van de partij toeschrijven, het verlies van anderen in 60 % aan eigen controle wijten, terwijl zowel eigen verlies als de winst van anderen een meer *fifty-fifty* verdeling kent tussen de rollen inhoud en omstandigheden. Politici geven in een meerderheid van de situaties 'onder controle' redenen aan ten opzichte van 'niet onder controle' redenen als verklaring voor de verkiezingsuitslag. Dit wijst erop dat ze in sterke mate op zichzelf en op het eigen kunnen gericht zijn.

Sleutelbegrippen:

verkiezingsshows – winst – verlies – verkiezingen – politici – experts – verkiezingsuitslagen

Dankwoord

Ik zou via deze weg graag kort diegenen willen bedanken, die me telkens met raad en daad hebben bijgestaan in het proces om tot deze thesis te komen.

Eerst en vooral professor Stefaan Walgrave, mijn promotor aan de Universiteit Antwerpen, om mijn interesse te wekken voor het thema 'wie won en waarom, de interpretatie van verkiezingen na de stembusgang'. Al was dit in mijn persoonlijke geval misschien niet echt nodig, aangezien ik dit onderwerp al meer dan interessant genoeg vind, maar hierover later meer. Desalniettemin heeft hij me een duw in de juiste richting gegeven, door steeds nieuwe insteken aan te dragen waarop ik het thema zou kunnen benaderen, zoals bijvoorbeeld verkiezingsshows. Zonder zijn professionele kennis, hulp en begeleiding had deze thesis niet kunnen worden wat het vandaag is. Ik denk dus ook niet dat ik overdrijf als ik zeg dat hij 'een te wensen promotor' is. Hij is zelf enorm enthousiast over het thema verkiezingsshows – iets wat er uiteraard ook voor gezorgd heeft dat hij veel tijd besteedde aan de ondersteuning ervan en telkens bereikbaar was wanneer ik op nieuwe uitdagingen botste. Verder liet hij me de zelfstandigheid hem zelf te benaderen wanneer ik met vragen zat, of wilde brainstormen over het vervolg in het uitgebreide proces dat gepaard gaat met het schrijven van een thesis. Hij beantwoordde mijn mails altijd *as soon as possible*, en dat mag je gerust letterlijk nemen; dag of nacht, week of weekend, werk of vakantie.

Uiteraard zijn er nog een aantal andere personen die ik graag zou willen bedanken, zoals Julie De Smedt, Anne Hardy en Debby Vos. Deze drie assistenten aan de Universiteit Antwerpen hebben me verder geholpen met het verkrijgen van nuttige informatie die ik kon gebruiken als achtergrond bij het uitschrijven van mijn thesis. Voor meer informatie over vrouwen in de politiek, vrouwen in het nieuws, onderzoek betreffende het Monitor Diversiteit-project en het ENA-bestand, en dergelijke, kon ik steeds bij hen terecht. Verder heeft Julie De Smedt ook nog de tijd gevonden om me te helpen bij het opstellen van mijn codeboek, waarvoor ik haar zeer dankbaar ben. Je codeboek moet namelijk perfect, of toch nagenoeg perfect werken, vooraleer je kan gaan coderen, en is dan ook een erg belangrijk instrument bij het uitvoeren van onderzoek. Daarnaast heeft ze ook hulp geboden bij het omzetten van mijn codeboek naar een werkbaar SPSS-bestand, wat bij mijn onderzoek verre van gemakkelijk was. Opnieuw bedankt Julie!

Tot slot zou ik graag een dankwoordje schrijven voor Linda De Leeuw; dé vrouw op de VRT die verantwoordelijk is voor iedereen die informatie nodig heeft uit het archiefbestand van de openbare omroep, waaronder studenten en dus ook ik. Zij heeft onder andere mee helpen zoeken naar stukken van verkiezingsshows wanneer ik ze zelf niet leek te vinden en stond altijd open voor vragen.

1 Aanleiding

Een week geleden, zondag 25 mei, de ‘moeder aller verkiezingen’, een hoogdag van de democratie,...

En weer heb ik mezelf erop betrappt de complete verkiezingsshow van begin tot eind uit te hebben gekeken. Dit is niet de eerste keer trouwens. Verkiezingsdagen en de daarbij horende verslaggeving op Eén van 's middags tot 's avonds laat, zullen me bijblijven als mijn eerste contact met 'politiek' als kind van tien. Ik vond zulke dagen geweldig en was dan ook met geen stokken voor het televisiescherm weg te slaan. Grafieken zien passeren; opgewonden geraken over de verkiezingsoverwinning van de ene partij en medelijden hebben met de nederlaag van een andere. Dat waren mijn eerste belevenissen met 'politiek'. Die interesse is doorheen de jaren niet verdwenen, en zo kwam het dat ik me zondag de 25ste opnieuw in de zetel bevond om maar niks te moeten missen van de 'show'. Het idee om een masterproef te schrijven rond het thema verkiezingen en onderzoek te doen naar de redenen waarvan politici overtuigd zijn dat deze de uitslag op een positieve of negatieve manier hebben beïnvloed, kwam niet uit de lucht gevallen.

Wat is beter om een thesis mee te beginnen dan een aantal spreekwoorden op te snorren die perfect vertolken hoe politici omgaan met winst of verlies?

- “Als een boer niet zwemmen kan, ligt het aan het water”. Politici hebben namelijk altijd wel een verklaring waarom hen iets niet lukt.
- “Wie een hond wil slaan, vindt altijd wel een stok”. Als politici kritiek willen hebben op iemand, vinden ze namelijk altijd wel een reden.
- “Wel de splinter in het oog van de ander zien, maar niet de balk in het eigen oog”. Politici zullen iemand anders wel bekritisieren, maar hun eigen gebreken niet opmerken.
- “De beste stuurlied staan aan wal”. Politici hebben veel commentaar wanneer ze in de oppositie vertoeven. Het is gemakkelijk commentaar te hebben als men geen verantwoordelijkheid draagt.
- “Wie een kuil graaft voor een ander, valt er zelf in”. Wanneer politici anderen proberen te benadelen, kunnen ze zelf het slachtoffer van hun opzet worden.
- “De een zijn dood is de ander zijn brood.” Politici hebben voordeel bij het ongeluk van een ander.
- “Zonder strijd, geen overwinning”. Na grote inspanning wordt succes pas bereikt.

Stuk voor stuk komen deze spreekwoorden terug bij mijn onderzoek naar politici in verkiezingsshow's. Wanneer u nu een *aha-erlebnis* had, beloof ik u dat dit er na het lezen van mijn thesis niet minder op zal worden. Veel leesplezier!

2 Probleemstelling

Denken winnaars anders over hoe zij tot hun winst gekomen zijn dan wat er voor de overwinning van anderen gezorgd heeft? Geven verliezers dezelfde uitleg aan de eigen tegenvallende uitslag dan deze van anderen? Spreken verliezers meer over medeverliezers en winnaars meer over zichzelf? Zijn er meer redenen aan te geven voor verlies dan voor winst? Wordt er meer op de inhoud of op de omstandigheden gefocust? Is er een verschil tussen de visie van politici en deze van experts? Een antwoord formuleren op deze vragen stelt deze thesis zich als levensdoel.

“Social scientists may know more about how little children see their simple words than about how legislators... see theirs” – (Arnold, 1982)

Bovenstaande quote leidt mijn probleemstelling naadloos in. De interpretatie van verkiezingsuitslagen is namelijk niet eenvoudig, noch makkelijk onderzoekbaar. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt voor het overgrote deel bij het vraagwoord ‘waarom’. Het torst een subjectieve connotatie met zich mee. ‘Wie won en waarom’ kan niet op één manier, maar op ontelbaar verschillende wijzen geïnterpreteerd worden. Maar laat dat nu net zijn waarom het me een uitdaging lijkt met dit onderwerp aan de slag te gaan.

Wetenschappelijk onderzoek heeft reeds aangetoond dat politici en wetenschappers het niet altijd even eens zijn over de doorslaggevende factoren waardoor men na de verkiezingsdag kan spreken van winst of verlies (Broockman, 2014). Er bestaat over vele kernvragen van electoraal succes geen consensus onder politici, terwijl ook experts er geen universele antwoorden op kunnen vinden. Hoewel er algemene vuistregels bestaan ‘hoe verkiezingen te winnen’ en ‘hoe verkiezingsuitslagen te interpreteren’, zou het verrassend zijn als politici eenzelfde gedeelde visie hadden omtrent verkiezingen dan wetenschappers. Zo is het best mogelijk dat een politicus die naar aanleiding van de verkiezingen drie maanden intensief campagne heeft gevoerd op een bepaald domein, de enorme overwinning van zijn/haar eigen partij compleet verschillend interpreteert dan politieke wetenschappers. De literatuur stelt dat zij het grotere plaatje bekijken en meer oog hebben voor nationale trends. Daarbij komt nog dat deze visies maar gedeeltelijk voortvloeien uit de werkelijkheid. Er is een manier om na te gaan of een bepaalde reden effectief invloed heeft gehad op het stemgedrag van de kiezers. Opdat de visies van politici op waarheid berusten, zou men direct na elke verkiezing een survey – een *vox-pop* of *exitpoll* – moeten organiseren waarbij de kiezers gevraagd wordt de redenen aan te geven die invloed hebben gehad op hun uiteindelijke keuze. Dit biedt enerzijds de mogelijkheid tot objectivering van de verkiezingsuitslag, maar is anderzijds tijdsintensief en moeilijk haalbaar; mede doordat politici na elke verkiezing direct redenen beginnen

spuien over hun verlies, winst, en de uitslag van anderen. Het moet dus allemaal zeer snel gebeuren, indien men zoiets op een wetenschappelijk onderbouwde manier wilt uitvoeren.

Bij gebrek aan kennis omtrent de interpretatie van verkiezingsuitslagen, nemen politici initiatieven waarvan ze veronderstellen dat deze electoraal succes met zich meebrengen (Broockman, 2014). Politici, in tegenstelling tot bedrijven, kunnen niet meten hoe hun 'klanten' zullen reageren op de verschillende 'producten' die ze afleveren naar aanloop van de verkiezingen. En dan nog, zelfs de verkiezingsuitslag genereert een 'vuurwerk van signalen'. Het is vaak onbegonnen werk te interpreteren welk gedrag, actie, of dergelijke ervoor gezorgd heeft dat de kiezers een bepaalde politicus of politieke partij belonen. Kenmerkend aan verkiezingen is de moeilijkheid tot betrouwbare conclusies te komen wanneer er dermate veel factoren zijn die een verkiezingsuitslag bepalen. Al deze uitdagingen hebben ervoor gezorgd dat wetenschappers niet tot een coherente visie komen waarom de ene wint en de andere verliest. Er is weinig reden toe om te verwachten dat politici zelf wel het bos door de bomen zien wat deze materie betreft. De heterogeniteit van signalen is zo groot dat een politicus bij wijze van spreken redenen kan uitpikken die passen in zijn plaatje, *à la picking and choosing*.

Zelfs een kleine 50 jaar nadat de auteur Kingdon (1967) zijn politieke analyse uitbracht, zijn we nog steeds opmerkelijk weinig geïnformeerd over de interpretatie van de verkiezingsuitslag door politici. Vele politieke campagnes leggen de vinger op de wonde met de suboptimale en chaotische strategieën waarmee ze hun doelpubliek, de kiezers, trachten te *targetten* en overtuigen (Broockman, 2014). Politici zijn nu eenmaal niet in het bezit van een 'magische toverstaf' die hen toelaat in de hoofden van de kiezers te kijken en de causale dynamieken die zich hierin voordoen, waar te nemen.

Alle moeilijkheden zijn hierboven één voor één aan bod gekomen, maar desalniettemin is onderzoek hiernaar belangrijk. De manier waarop politici de verkiezingsuitslagen interpreteren heeft namelijk grote consequenties. Zo kan het gedrag van partijen ten opzichte van elkaar hier bijvoorbeeld door beïnvloed worden. Dit is niet onbelangrijk in het vooruitzicht van regeringsformaties, de verdeling van mandaten, het gedrag van oppositie- en regeringspartijen, de manier waarop regeringspartners onderling met elkaar omgaan, en dergelijke meer. Wanneer een politicus bijvoorbeeld zou zeggen dat ze verloren hebben omdat de partij een fout programma heeft, dan zou dit hun positie bij eventuele regeringsonderhandelingen sterk kunnen verzwakken. Daarom ben ik van mening dat onderzoek naar de uitleg die politici enerzijds en experts anderzijds geven aan de verkiezingsuitslagen, een onderwerp is waar men te weinig op heeft ingezet de afgelopen decennia. Want, zoals Broockman (2014) reeds aanhaalde, zorgt inzicht in de visie van politici over kiezers en

verkiezingen ervoor dat het gedrag van deze elites makkelijker begrepen en ook beter geïnterpreteerd kan worden.

Net rond dit thema is dit onderzoek opgebouwd. Een inhoudsanalyse¹ van mediaberichtgeving droeg mijn voorkeur weg als methode voor mijn onderzoek. Zeker met het oog op onderzoek in de sociale wetenschappen, en meer specifiek in het veld van de politieke communicatie, leek een inhoudsanalyse me de beste optie. Ik heb ervoor gekozen me te richten op het unieke *format* verkiezingsshow. Dit is het televisieprogramma dat men uitzendt op de verkiezingsdag, en dit op de zender Eén van de openbare omroep; de Vlaamse Radio- en Televisiemaatschappij (VRT).

In Vlaanderen heeft er zich nog niemand mee beziggehouden wetenschappelijk onderzoek te doen naar verkiezingsshows. Maar ook in de internationale Engelstalige literatuur heb ik zulk onderzoek niet teruggevonden. Althans toch niet wat betreft de redenen voor winst of verlies die door politici en experts aangedragen wordt. Hoewel ik geen weet heb van gelijkaardig onderzoek in andere landen, wil dit niet zeggen dat het *format* verkiezingsshow niet aanwezig is buiten de landsgrenzen. De Vlaamse verkiezingsshows zijn geen unieke case en zouden vergeleken kunnen worden met deze in andere landen. Het vinden van buitenlands onderzoek naar verkiezingsshows had me veel kunnen bijbrengen in het kader van 'verkiezingsshows in België op de Vlaamse openbare omroep'. Er zijn vermoedelijk een aantal verschillen vast te stellen wat betreft het *format* verkiezingsshow. Zo splitst de verkiezingsshow op de VRT zich voornamelijk toe op een bepaald deel van het land, namelijk Vlaanderen, terwijl ik veronderstel dat in een meerderheid van de buitenlandse cases het gehele land in kaart wordt gebracht. Desondanks zullen de redenen waarom het *format* verkiezingsshow niet afwijkt tussen België en andere landen sterker doorwegen dan de redenen waarom het wel afwijkt tussen deze landen. De vraag die gesteld moet worden is of de politici anders zijn en andere zaken zeggen, en niet of de verkiezingsshows of de landen verschillend zijn. Alle theorieën waarvan ik gebruik zal maken in mijn theoretische onderbouwing gaan namelijk over de psychologie van mensen; over de psychologische reflex van mensen die inherent samenhangt met hun gedrag. En wat betreft dit laatste veronderstel ik niet dat er verschillen vast te stellen zijn tussen Belgische en Amerikaanse politici.

Dit brengt me bij mijn theoretisch kader. Elke academische paper waarnaar ik verwijs is namelijk van Amerikaanse bodem, waarbij al dan niet de Amerikaanse parlement- of presidentsverkiezingen als empirisch materiaal gebruikt worden. Hun theoretische ideeën en bevindingen zijn toepasbaar op de Belgische case, aangezien het enige wat het verschil maakt tussen politici van verschillende landen

¹ Inhoudsanalyse: "Content analysis is a systematic technique for analyzing message content and message handling – it is a tool for observing and analyzing the overt communication behavior of selected communicators." (Budd, Thorp, & Donohew, 1967)

de relatie tussen de partij en de politicus is. In de Verenigde Staten is de personalisering groter. Het *party label* aangeven als reden voor verlies bij een verkiezing is dan ook typisch Amerikaans. Amerikaanse kandidaten proberen zich te distantiëren van de partij wanneer deze het slecht doet, en zich ermee te verbinden wanneer deze goede resultaten kan voorleggen. Dit in scherp contrast met de relatie tussen Belgische politici en hun partij. Hier is de identificatie met de partij groter. We mogen spreken van een ware partitocratie (Rahat & Sheaffer, 2007). Dit zijn gevolgen van het design van het kiessysteem in beide landen. Waar je in de Verenigde Staten één enkele kandidaat hebt per partij, wordt er in België een lijst van kandidaten naar voor geschoven bij de verkiezingen. Met andere woorden: in de Verenigde Staten kies je direct voor een persoon, terwijl je in België psychologisch in eerste instantie voor een partij en in een later stadium pas voor een persoon kiest. Maar, dit verschil wat betreft de relatie tussen de partij en de politicus doet niets af aan het feit dat verkiezingsshow's uit beide landen met elkaar vergeleken kunnen worden, en dat het theoretische kader voor onderzoek in de Verenigde Staten toegepast kan worden op de Belgische case.

3 Onderzoeksvraag

In het volgende onderdeel zal ik op zoek gaan naar een theoretische onderbouwing voor mijn onderzoeksvraag. Deze klinkt als volgt: **“Zijn er verschillen vast te stellen tussen de redenen die politici aangeven voor winst of verlies van zichzelf of anderen? Zo ja, welke?”**. In dit onderdeel zal ik vertrekken vanuit een algemeen perspectief dat niet louter en alleen van toepassing is op verkiezingsshow's. Ik was in feite op zoek naar gegevens over de interpretatie die verliezers en winnaars geven aan hun eigen uitslag, en aan die van de anderen – zowel de verliezende als de winnende tegenpartijen. Het zijn voornamelijk de algemene theorie *blame avoidance & credit claiming* en de toegepaste *congratulation-rationalization* theorie van de auteur Kingdon (1967), die een breed theoretisch kader bieden van waaruit ik mijn onderzoek kan opbouwen.

4 Theoretisch kader

4.1 Blame avoidance & credit claiming

“Wie doet het niet?” lijkt een betere vraag te zijn dan: “Wie doet het wel?”. Iedereen bezondigt zich er wel eens aan, ikzelf inclusief. Of het nu de federale regering is die de schuld voor slechte maatregelen legt bij de Europese Unie, of de Vlaamse regering die een moeilijke regeerperiode wijt aan de economisch-financiële crisis; “It’s always someone else’s fault”. En of het nu de minister-president is die het krediet van de Vlaamse regering op zijn conto schrijft, of de federale regering die de bonus opstrijkt voor het goede beleid dat gevoerd werd op het Europees niveau; “It

was me who made it happen". Kiezers zullen steeds nieuwe argumenten blijven ontdekken om de regering geen krediet toe te hoeven kennen voor hun verwezenlijkingen, maar ook om ze de schuld in de schoenen te schuiven voor hun zwakke prestaties (Orriols, 2010).

Blame avoidance & credit claiming zijn twee theorieën die verklaringen bieden voor zulke situaties. Het zijn twee aparte theorieën die samen een groter geheel vormen. Ze kunnen beschouwd worden als algemene theorieën, aangezien ze toepasbaar zijn op een hele resem aan situaties en contexten. Het gezin, de academische wereld, en het politieke landschap zijn slechts drie voorbeelden waarop deze theorieën zonder veel moeite hun ingang zouden vinden. In principe zijn het zelfs geen theorieën, maar kan men ze beter als strategieën beschouwen. Meer specifiek zijn het retorische strategieën die meermaals worden toegepast op beleidsvorming, maar ook op verkiezingsuitslagen. Wanneer men deze strategieën zou gebruiken voor de interpretatie van de uitslagen na de stembusgang zouden ze de volgende definiëringen met zich meedragen. *Blame avoidance* vormt een theorie die stelt dat verliezers eerder zullen verwijzen naar het verlies van medeverliezers, en daarbovenop het eigen verlies zullen wijten aan externe omstandigheden waar ze zelf geen of weinig inbreng in hadden. *Credit claiming* vormt een theorie die zegt dat winnaars er eerder voor zullen opteren niet te verwijzen naar de winst van medewinnaars, en daarnaast de eigen winst zullen verbinden aan interne omstandigheden waarbij ze zelf veel in de pap te brokken hadden.

De *blame avoidance & credit claiming* theorieën vormen een goed vertrekpunt voor dit onderzoek, maar de *congratulation-rationalization* theorie van de auteur Kingdon (1967) gaat pas echt in op de kern van de zaak. Deze twee theorieën hangen voor een groot deel samen, maar waar de eerste een algemene theorie vormt, is de laatste een theorie die in voorgaand onderzoek reeds meermaals toegepast werd op de verkiezingsstrijd. Ondanks het bijna 50-jarige bestaan van Kingdon's theorie, verklaarde men de presidentsverkiezingen van 2000 in de Verenigde Staten (Craig, Martinez, Gainous, & Kane, 2006), en ook deze van 2012 (Broockman, 2014), nog steeds met behulp van deze theorie. Dit wijst erop dat deze, mits minieme aanpassingen, nog steeds toepasbaar is op de hedendaagse politieke context.

4.2 Congratulation & rationalization

De politieke analyse van Kingdon (1967) handelt over winnaars en verliezers in de electorale context; over hoe winnaars andere winnaars, maar ook verliezers percipiëren, en vice versa: over hoe verliezers andere verliezers, maar ook winnaars bekijken. In zijn onderzoek werden in elk van de 116 districten van de Verenigde Staten waarin destijds een raadslid verkozen werd, het toenmalige raadslid en zijn/haar opponent tijdens de laatste verkiezingen geïnterviewd. Echter, een verkiezing kan meerdere interpretaties uitlokken; deze zijn vaak afhankelijk van de bron en worden gekenmerkt

door een evolutie in de tijd. Waar Kingdon bij het ontstaan van zijn theorie de nadruk legde op de interpretatie van politieke kandidaten, zijn Craig, Martinez, Gainous en Kane (2006), maar ook Broockman (2014), er zich van bewust dat kandidaten niet de enigen zijn die de betekenis van een bepaalde verkiezingsuitslag interpreteren. Ook de media, politieke activisten, en andere opinieleiders banen zich een weg doorheen de kakofonie die een politieke campagne toch wel is, op zoek naar de échte boodschap die het electoraat trachtte over te brengen op het politieke bestel.

In Kingdon's onderzoek (1967) werd aan de politici in de *sample* gevraagd om de drie factoren die de keuze van de kiezers zouden beïnvloeden te ordenen volgens impact, namelijk: partij, onderwerpen en kandidaten. Uit zijn bevindingen blijkt dat de minder succesvolle kandidaten het belang van de partij, of het partijlabel, benadrukken, terwijl ze minder belang hechten aan de onderwerpen en de persoonlijke karakteristieken van de verkiezing als determinanten van het kiesgedrag. Winnaars zijn van mening dat de partij, of het partijlabel, impact heeft op de verkiezingsuitslag, maar denken dat de persoonlijke karakteristieken en de onderwerpen meer van invloed zijn op het stemgedrag. Als verklaring voor zijn bevindingen stelt Kingdon dat de winnaars, meer dan de verliezers, denken dat de kiezers in hun eigen district niet 'blind' gestemd hebben voor een bepaalde partij, maar wel volgens de onderwerpen van de verkiezing en de kandidaat. Er ontstaat een vals consensuseffect², waarbij politici geloven dat hun district hun visie ondersteunt en dat ze *fair and square* verkozen zijn op basis van hun superieure visies (Broockman, 2014). De succesvolle kandidaten, meer dan de verliezers, *congratulate* het electoraat met de keuze die ze gemaakt hebben. Volgens hen is dat dan ook de juiste keuze geweest, gebaseerd op de juiste argumenten. Anders dan de winnaars, houden de minder succesvolle kandidaten het electoraat verantwoordelijk voor hun verlies, doordat ze gestemd zouden hebben voor de partij, of het partijlabel, en niet voor de onderwerpen en de kandidaten. Zij keuren de keuze van de kiezers af, want het was volgens hen geen wijze beslissing.

Kortom: winnaars neigen ernaar hun kiezers proficiat te wensen (*congratulate*) voor hun stemgedrag, terwijl verliezers de kiezers die niet voor hen gekozen hebben, verantwoordelijk houden (*rationalize*) voor hun stemkeuze.

Vervolgens werd aan de respondenten in Kingdon's onderzoek (1967) gevraagd in welke mate zij dachten dat de kiezers geïnformeerd waren over de onderwerpen van de verkiezing en geïnteresseerd waren in de campagne van de verschillende partijen. De resultaten die deze bevraging opleverde, geven een verregaand inzicht in het *congratulation-rationalization* effect. Verliezers zijn ervan overtuigd dat kiezers niet geïnformeerd zijn omtrent de onderwerpen van de

² Valse consensuseffect: De neiging om de mate waarin anderen onze opvattingen, eigenschappen en gedrag delen, te overschatten (Brehm, Kassin, Fein, Van Hiel, & Mervielde, 2006).

verkiezing, terwijl winnaars van mening zijn dat kiezers wel relatief goed geïnformeerd zijn. Meer dan een kwart van de winnaars denkt zelfs dat kiezers enorm geïnformeerd zijn over de onderwerpen. Echter, het schijnt wel zo te zijn dat de meesten onder hen 'veilige winnaars' zijn. Dit zijn kandidaten die, vooraleer ze naar de stembus trekken, al vrij tot zeer zeker zijn verkozen te worden.

Wat het *congratulation-rationalization* effect zo interessant maakt, is dat het mogelijk is te kijken naar het intra-individuele effect bij politici (visies op de eigen winst of verlies), maar ook naar het inter-individuele effect tussen politici; tussen winnaars en verliezers (visies op de winst of verlies van anderen) (Kingdon, 1967). Om hier data voor te verkrijgen, werd aan elke respondent in de *sample* gevraagd om de belangrijkste factoren die leidden tot de eigen winst en verlies over de jaren heen, op te sommen. Kingdon kon hiermee aantonen dat respondenten hun winst veelal toekenden aan factoren die ze onder controle hadden. Dit houdt zaken in zoals onder andere: hard werk verrichten, een persoonlijke service geven aan de burgers, de eigen campagnestrategie, een reputatie opbouwen, zichzelf in de *spotlight* plaatsen en daardoor bekendheid creëren, en dergelijke. Verder bleek dat respondenten hun verlies meestal verklaarden door factoren die ze allesbehalve onder controle hadden. Dit omvat zaken zoals onder meer: de partijvoorkeur in het eigen district, de bekendheid en eventuele 'onklopbare' karakteristieken van de opponent, nationale trends, een gebrek aan geld, andere oncontroleerbare omstandigheden, en dergelijke. Ik zal me in mijn eigen onderzoek baseren op de categorisatie die Kingdon hierboven maakt wat betreft factoren onder controle en niet onder controle; deze zal echter niet volledig overeenkomen. Uit zijn onderzoek bleek dat het zelden of nooit voorkwam dat een respondent zijn winst toekende aan zijn goede politieke naam en aan de sterkte van zijn partij in het eigen district. Verder gebeurde het ook zelden tot nooit dat een respondent zijn verlies verklaarde door de eigen luiheid, de eigen onbekwaamheid tot het geven van een persoonlijke service aan de burgers, en de eigen fouten in de campagnestrategie. Deze twee groepen, zijnde de winnaars en de verliezers, brachten de dubbelzijdige natuur van de *self-serving attributions* aan het licht: enerzijds een *self-enhancing bias*, waarbij men het eigen succes toeschrijft aan interne in plaats van externe oorzaken, en anderzijds een *self-protecting bias*, waarbij men eigen verlies toeschrijft aan externe in plaats van interne oorzaken (Hanson & Yosifon, 2004).

Tot zover wat de bevindingen betreft. Wat uit Kingdon's onderzoek (1967) prominent naar voren komt, is dat winnende en verliezende kandidaten zeer divergerende opvattingen hebben over het kiezersgedrag. Zo denken winnaars dat kiezers beter geïnformeerd zijn over de verkiezingen, en zijn ze ook meer onderwerp- en kandidaatgeoriënteerd en minder partijgeoriënteerd dan verliezers. In competitieve districten zijn deze verschillen vaak nog wat meer uitgesproken.

Kingdon (1967) stelt dat dezelfde 'soort' politici de kiezer volledig verschillend percipiëren wanneer ze winnen, in vergelijking met wanneer ze verliezen; winnaars wensen hun kiezers – en indirect zichzelf – proficiat (*congratulate*) en verliezers rationaliseren (*rationalize*) hun verlies. Dit doen ze door te stellen dat de kiezer gefaald heeft in zijn/haar opdracht om de verantwoordelijkheid van een democratische burger op zich te nemen. Winnaars hebben dus een veel positievere kijk op de kiezer, terwijl verliezers de kiezer op een meer negatieve manier bekijken. Echter, om te weten te komen of dit effectief dezelfde 'soort' personen zijn, zou je een experiment moeten uitvoeren waarbij je winst of verlies als *treatment* toedient. Dan pas zou je kunnen stellen dat politici de kiezers reeds verschillend beschouwden vóór winst of verlies. Het is namelijk zeer plausibel dat degenen die denken: "Ik ga winnen" (naar aanleiding van de peilingen en de sfeer tijdens de campagne), ook vaker effectief winnen, net doordat ze meer zelfvertrouwen tentoonspreiden, en vice versa. Met andere woorden: misschien is de visie van winnaars en verliezers voor de verkiezingen reeds anders. Net daarom zou je hen zowel voor als na de verkiezingen moeten interviewen. Echter, dit is zo goed als onmogelijk in deze context.

Bijkomend ontdekte Kingdon (1967) dat verliezers vaak focussen op het verlies van anderen (en zich in dat geval dus een externe kijk aanmeten), en dat winnaars eerder de eigen winst benadrukken (en zich op dat moment dus een interne kijk aanmeten).

4.3 Is de k(ie)(ei)zer wel zo capabel?

De politieke analyse van Broockman (2014) gaat op hetzelfde elan verder. Hij gaat namelijk na tot op welke hoogte politici zich bewust zijn van de redenen die ervoor zorgen dat kiezers voor hen stemmen en niet voor andere partijen, en deze ook in de praktijk toepassen. In zijn onderzoek werd er in 2012 een survey gedaan bij ongeveer 2000 politieke kandidaten, waarvan circa 1000 uiteindelijk effectief een zetelend mandaat uit zouden voeren. Hoewel reeds duizenden studies een poging waagden om meer te weten te komen over het gedrag van politici door het kiezersgedrag te bestuderen, is deze academische paper een van de eerste in zijn soort in meer dan 40 jaar (sinds Kingdon's *congratulation-rationalization* theorie). Hierin wordt namelijk bestudeerd wat de visie van politici is over de eigen winst of verlies, en deze van anderen. Deze resultaten worden vergeleken met bevindingen van studies uitgevoerd door politieke wetenschappers.

Een eerste bevinding die Broockman (2014) doet, is dat politici geloven dat kiezers hun stem veel meer baseren op onderwerpen, veel vaker gevolg geven aan het handelen van politici, en ook veel beter geïnformeerd zijn over het politieke landschap dan empirisch bewijs blootlegt. Hiervoor kunnen twee verschillende redenen aangedragen worden. Ten eerste interageren politici in hun dagelijks leven voornamelijk met individuen die meer ontwikkeld zijn op politiek vlak dan de

doorsnee kiezer. Zoals Miller en Stokes (1963, p. 54) reeds argumenteerden, kennen politici hun burgers *“mostly from dealing with people who do write letters, who will attend meetings, and who have an interest in their legislative stands”*. Zelfs meer dan 50 jaar na hun academische bijdrage, en in een tijdperk van wijdverspreide beschikbaarheid van statistieken over het ongeïnformeerde publiek, blijven politici in hun cocon steken door te denken dat de burgers hun acties veel meer opvolgen dan ze effectief doen. Ten tweede meten politici die de voorgaande verkiezingen gewonnen hebben, zich een positieve visie aan omtrent de democratische verantwoordelijkheid van kiezers. Dit doen ze om het eigen electorale succes te verklaren. Met andere woorden, in lijn met de theoretische verwachtingen, zijn de perspectieven van politici doorgaans té optimistisch over kiezers.

Zulke onjuiste percepties worden blijkaar niet weggewerkt wanneer politici lange tijd aanwezig zijn in de arena (Broockman, 2014). Uit onderzoek blijkt namelijk dat politici die net verkozen zijn geen significant verschillende visie hebben dan politici met een lange carrière en veel ervaring in de politiek. Dit laatste brengt hen dus niets constructief bij over wat hen respectievelijk doet winnen en verliezen. De factoren die hier aanleiding toe geven, besprak ik reeds. Hetgeen electoraal succes beïnvloedt, is zo divers en ligt daarnaast vaak buiten de controle van individuele politici. Blijkbaar passen politici hun visie over ‘hoe verkiezingen te winnen’ en ‘hoe verkiezingsuitslagen te interpreteren’ niet aan na elke verkiezing waaraan ze deelnemen. Ik ben me ervan bewust dat mijn onderzoek dit niet als centrale as stelt. Desalniettemin lijkt me dit een interessante denkpiste voor later onderzoek.

Er zijn slechts een aantal zaken waar politici het over eens zijn wat betreft het winnen van verkiezingen (Broockman, 2014). Zo zou het helpen om zichtbare en geconcentreerde voordelen aan te bieden aan het eigen district, maar zouden kosten voor de eigen regio niet veroordeeld worden. Politici denken namelijk dat kiezers hen zullen belonen wanneer ze belangrijke voordelen krijgen aangeboden, maar twijfelen eraan of deze zelfde kiezers weten welk lid van de regering ze moeten straffen indien ze een bepaald beleid maar niks vinden.

Maar nu de kern van de zaak: “Is er een verschil op te merken tussen de visies van winnaars en verliezers?”. Kort antwoord: ja, er zijn inderdaad aanhoudende verschillen aanwezig tussen politici die de komende verkiezing waarschijnlijk zullen winnen en deze die gedoemd zijn een nederlaag te leiden (Broockman, 2014). Hoewel deze studie is uitgevoerd in de aanloop naar de verkiezingen en niet net na de verkiezingen, zoals ik mijn onderzoek zal aanpakken, kunnen hier toch enkele belangrijke ideeën uit naar voor komen. Deels onderbouwt het ook mijn visie dat degenen die denken: “Ik ga verliezen” (naar aanleiding van de peilingen en de sfeer tijdens de campagne), ook vaker effectief verliezen, net doordat ze minder zelfvertrouwen tentoonspreiden, en vice versa.

Anders gezegd: dit onderzoek gaat na wat de visie van winnaars en verliezers is vlak voor de verkiezingen en komt inderdaad tot de conclusie dat deze verschillen van elkaar.

Tabel 1: Perceived important factors influencing election results - post-election survey

Factor influencing result	Winners	Losers	Winners % - Losers %
Issue proposals/platform	46%	10%	36%
Personal background	45%	6%	39%
Field tactics	40%	20%	20%
Party affiliation	39%	77%	-38%
Incumbency	37%	57%	-20%
Advertising tactics	25%	17%	8%
Personal charisma	22%	4%	18%
Money	12%	53%	41%

3

Het antwoord op de vraag die ik stelde aan het begin van vorige alinea, is consistent met Kingdon's argument (1967) dat meer succesvolle politici ook optimistischer zijn over het politieke systeem en de impact van de kiezer, in vergelijking met hun minder succesvolle tegenstrevers. In bovenstaande tabel staan de resultaten van een survey die na de verkiezingen aangeboden werd aan winnaars en verliezers. Hierin werd hen gevraagd na te denken over wat volgens hen de verkiezingsresultaten had beïnvloed. Winnaars wezen hun overwinning toe aan de eigen standpunten of het partijprogramma, hun persoonlijke karakteristieken, en hun superieure campagnekwaliteiten, terwijl verliezers hun nederlaag toeschreven aan een aantal structurele factoren zoals partijtoebehoren, het al dan niet uitoefenen van een zetelend mandaat in de periode voor de stembusgang, en het budget. Politieke wetenschappers volgen de verliezers in hun oordeel. Zij halen namelijk ook vaker structurele factoren aan dan inhoudelijke redenen als verklaring voor winst of verlies. Ik zal me in mijn eigen onderzoek baseren op de categorisatie die Broockman (2014) hierboven maakt wat betreft factoren onder controle en niet onder controle; deze zal echter niet volledig overeenkomen.

Tot zover wat de bevindingen betreft. Wat uit Broockman's onderzoek (2014) prominent naar voren komt, is dat politici het vaker niet dan wel eens zijn met elkaar wat betreft redenen voor winst en verlies. Een politicus is geen economisch bedrijf, en ze stotten dan ook op enorme moeilijkheden in de zoektocht naar wat hun 'klanten' het meest zouden belonen.

Voorgaand onderzoek bracht aan het licht dat de meeste kiezers niet bezig zijn met het beleid van de overheid (Broockman, 2014). Echter, de mensen die in contact treden met politici zijn geen doorsnee kiezers, en zijn dus meestal wel bezig met het opvolgen van de acties van politici. Politici zelf blijken van deze discrepantie in kiezerspubliek echter niet al te goed op de hoogte te zijn.

³ (Broockman, 2014)

Dit brengt me naadloos bij het volgende; succesvolle politici – en in principe is elke politicus met een politieke carrière minstens één keer in zijn/haar leven succesvol geweest – zijn geneigd de hoeveelheid informatie waarover kiezers beschikken bij het uitbrengen van hun stem, te overschatten (Broockman, 2014). Dit geeft ook direct een verklaring waarom er een verschil bestaat tussen experts en politici zelf wat betreft de interpretatie van de verkiezingsuitslag. Waar de eerste een pessimistische visie hebben, beschouwen de politici zelf het eigen district als een grote schare kiezers die meer kennis hebben en vaker de politieke actualiteit volgen dan de werkelijkheid ons aantoon. Hiervoor kunnen twee verschillende redenen aangedragen worden. Ten eerste zijn de burgers waarmee politici in contact treden geen goede maatstaf voor de eigen regio, verre van zelfs. Ten tweede, en dit is deels een gevolg van het vorige, weten politici zeer weinig over de visie van het eigen district wat betreft een meerderheid van de thema's.

Kortom: ongeveer de helft van de politici gelooft dat kiezers hun stem uitbrengen op basis van onderwerpen (Broockman, 2014). De andere 50 % is er van overtuigd dat andere zaken, zoals het al dan niet uitoefenen van een zetelend mandaat in de periode voor de stembusgang, partijtoehoren, en een goede campagne, meer gewicht in de schaal werpen.

4.4 Cognitieve dissonantie

Er bestaat een psychologische verklaring achter het ontstaan van het *congratulation-rationalization* effect van Kingdon (1967) waar ook Broockman (2014) naar verwijst. Politici hebben namelijk een mechanisme nodig waardoor ze zich goed kunnen voelen over hun gedrag en de beslissingen die ze nemen. Van tijd tot tijd stelt zich de nood de cognitieve dissonantie⁴ te reduceren. Deze doet zich voor wanneer hun perceptie van kiezers en de werkelijkheid in de vorm van de verkiezingsuitslag niet overeen komen. Het belang van de cognitieve dissonantietheorie in het ontstaan van de *congratulation-rationalization* theorie mag niet onderschat worden (Hanson & Yosifon, 2004; Kim & Racheter, 1973; Orriols, 2010; Sevdalis & Kokkinaki, 2006).

Op sommige momenten treden onze zelfbevestigende motieven in conflict met het gedrag dat we stellen (Hanson & Yosifon, 2004). Concreet wil dit zeggen dat, na een teleurstellend optreden of een persoonlijk falen, we naarstig op zoek gaan naar causale attributies⁵. Dit doen we om ervoor te zorgen dat deze nederlaag niet verbonden wordt met een eigen tekortkoming. Zo ontdekte Tykocinski (2001) dat, wanneer iemand een zelfgesteld doel mist, deze persoon zijn initiële kansen om dat doel te bereiken zal bijstellen naar beneden. Met andere woorden: mensen stellen hun

⁴ Cognitieve dissonantietheorie van Leon Festinger (1957): De theorie die stelt dat tegengestelde cognities psychologische spanning opwekken die men wil reduceren (Brehm et al., 2006).

⁵ Attributietheorie van Fritz Heider (1958): Een algemene term voor een reeks theorieën die beschrijven hoe personen gedrag oorzakelijk verklaren (Brehm et al., 2006).

verwachtingen zelfs bij na datum, met als doel de negatieve gevoelens te vermijden die gepaard gaan met een nederlaag, of deze alleszins te verminderen (Sevdalis & Kokkinaki, 2006). Cognitieve dissonantie komt er in de praktijk op neer dat mensen hun preferenties, doelen, en zelfs attitudes zullen bijstellen in het licht van het eigen gedrag, om zeker te zijn dat deze twee overeenkomen met elkaar. Deze strategie zorgt ervoor dat het gevolg van een slechte keuze die je zelf gemaakt hebt, gerationaliseerd kan worden door te denken dat de alternatieve positieve uitkomst achteraf gezien toch niet zo gewenst was als eerst gedacht. Naast de kiezers kunnen dus ook de eigen keuzes gerationaliseerd worden.

In de sociale psychologie bestaat een relatief groot aanbod aan onderzoek omtrent de verschillende types van cognitieve *biases* die individuen gebruiken in het causale attributieproces⁶⁷ (Orriols, 2010; Sevdalis & Kokkinaki, 2006). Enerzijds vermijden mensen verantwoordelijkheid voor hun nederlagen en wijzen ze deze toe aan externe omstandigheden, zoals bijvoorbeeld een hoge moeilijkheidsgraad. Anderzijds zijn het dezelfde mensen die de verantwoordelijkheid claimen voor hun successen en deze toeschrijven aan interne omstandigheden, zoals de eigen kwaliteiten. Deze *self-protecting en self-enhancing biases* vloeien voort uit de noodzaak om het zelfvertrouwen op peil te houden. Ze verklaren bijvoorbeeld waarom leerkrachten meer waarschijnlijk zijn de verantwoordelijkheid op zich te nemen voor de goede academische verwezenlijkingen van hun studenten, of waarom politici, om bij de kern van de zaak te blijven, hun winst toeschrijven aan factoren onder de eigen controle, en hun verlies volgens eigen zeggen te danken hebben aan factoren waaraan ze niks konden veranderen. Sommige sociaalpsychologen hebben de suggestie gedaan dat deze individuele *bias* evengoed toepasbaar is op groepinteracties. Het proces voltrekt zich op een gelijkaardige manier: mensen hebben de neiging meer krediet toe te kennen aan de *in-group* voor positieve acties en vaker de schuld te geven aan de *out-group* voor ongewilde acties. Mijn onderzoek vormt de perfecte case om dit op toe te passen. Het individu wordt voorgesteld door de politicus, terwijl de groep wordt vormgegeven door de politieke partij als geheel.

Wanneer we terugkijken naar Kingdon's onderzoek, lijkt de auteur te onthullen dat zowel winnaars als verliezers hun cognities over kiezers aanpassen naargelang de uitkomst van de verkiezingen (Kim & Racheter, 1973). Volgens Kingdon worden zowel winnaars als verliezers op de verkiezingsdag naar alle waarschijnlijkheid geconfronteerd met een dissonantieproducerende situatie en moeten daardoor hun perceptie van de kiezers aanpassen. Ik ben er echter van overtuigd dat Kingdon het bij het verkeerde eind heeft. Waarom zouden zowel winnaars als verliezers hun perceptie moeten

⁶ Situationele attributie van Fritz Heider (1958): Toeschrijven van het gedrag van een actor aan externe factoren zoals de taalmoeilijkheid, andere personen en toeval (Brehm et al., 2006).

⁷ Persoonlijke attributie van Fritz Heider (1958): Toeschrijven van het gedrag van een actor aan interne eigenschappen zoals aanleg, persoonlijkheid, humeur en inspanning (Brehm et al., 2006).

aanpassen? Ik denk dat zowel winnaars als verliezers bij de aanvang van de verkiezingsdag vertrekken vanuit een positief zelfbeeld. Wanneer bepaalde kandidaten gedurende de dag in het winnende team terechtkomen, zullen zij de opvatting adopteren à la: “Ik heb dat goed gedaan”. Ik kan me met andere woorden niet zo goed een voorstelling maken van winnaars waarbij dissonantie zou optreden. Wanneer andere kandidaten in de loop van de dag beseffen dat ze in het verliezende team zitten, zullen zij het denkbeeld overnemen à la: “De anderen hebben het slecht gedaan, maar ik niet”. Zulke gedachten zijn nodig om het positieve zelfbeeld waarmee ze naar de stembus trokken, te behouden. Ik denk dat dissonantie enkel bij verliezers optreedt. Tot slot wil ik nog even medelen dat, wanneer cognitieve dissonantie zijn ingang maakt, het in feite niets te maken heeft met de kiezers, maar des te meer met de kandidaten zelf.

5 Wetenschappelijk en maatschappelijk belang van dit onderzoek

Wat maakt (subjectieve) redenen die geïnterviewden aangeven tijdens de VRT-verkiezingsshows zo interessant? En waarom zouden we hier überhaupt belang aan hechten?

Belangrijk om weten is dat het de eerste keer is dat Kingdon's theorie zal toegepast worden op de Belgische verkiezingen. Echter, het wil niet zeggen dat, aangezien het de eerste keer zal zijn dat een dergelijke studie gedaan wordt over de VRT-verkiezingsshows, het zonder meer ook interessant is. Een unicum vormen in Vlaanderen en België is met andere woorden niet overtuigend genoeg om te spreken van een onderzoek van wetenschappelijk belang. Het doel van politieke communicatieonderzoek is vierledig (Van Cuilenburg & Slaa, 1993). Om te beginnen wil het de communicatieve werkelijkheid beschrijven, vervolgens wil het deze communicatieve werkelijkheid verklaren door daarin te zoeken naar patronen, daarna wil het voorspellingen kunnen doen, en tot slot zou het bruikbare kennis voor beleid en handelen moeten verschaffen voor mensen in organisaties, in de politiek, en dergelijke. Deze studie stelt zich exact deze vier zaken als algehele doelstelling. Ik wil onder andere meer inzicht verkrijgen in de psychologie van politici en politieke partijen en in hun manier van denken en de wijze waarop ze campagnevoeren. Het achterhalen van (subjectieve) redenen die geïnterviewden aangeven tijdens verkiezingsshows op de openbare omroep is echter vooral van belang wat betreft volgende zaak. De manier waarop politici de verkiezingsuitslagen interpreteren heeft namelijk consequenties. Zo kan het gedrag van partijen ten opzichte van elkaar hier bijvoorbeeld door beïnvloed worden. Dit is niet onbelangrijk in het vooruitzicht van regeringsformaties, de verdeling van mandaten, het gedrag van oppositie- en regeringspartijen, de manier waarop regeringspartners onderling met elkaar omgaan, en dergelijke meer. Wanneer een politicus bijvoorbeeld zou zeggen dat ze verloren hebben omdat de partij een

fout programma heeft, dan zou dit hun positie bij eventuele regeringsonderhandelingen sterk kunnen verzwakken.

Naast het wetenschappelijke belang, bestaat er ook het maatschappelijke belang van een onderzoek. Het maatschappelijke belang van op een beschrijvende en verklarende manier verkiezingsshows te coderen ligt erin dat politici en politieke partijen informatie kunnen opdoen over de manier waarop ze verschijnen in de verkiezingsshows, over hoe ze dit beter of anders zouden kunnen aanpakken, maar ook dat ze inzicht krijgen in de werking van verkiezingsshows. Naast politici en politieke partijen, kunnen ook de kiezers ontdekken hoe politici omgaan met winst of verlies. Mij lijkt het ook zo te zijn dat de ware aard van politici pas naar boven komt op cruciale momenten, waarvan ik vermoed dat een verkiezingsshow er een is. Bij winst zijn ze euforisch en bij verlies maken ze een dramatische periode door. Het kan niet anders dat dit hun visie op winst en verlies beïnvloedt.

Het is belangrijk om mee te geven dat ik me in mijn theoretisch kader telkens heb gebaseerd op surveyonderzoek (in een privéomgeving), terwijl ik me in mijn eigen onderzoek zal baseren op wat politici publiekelijk zeggen. Ik vond namelijk geen zelfde onderzoek naar de redenen van politici voor winst of verlies in de vorm van een publiek *format*. De vraag die zich hier stelt is of ik hetzelfde vind als de onderzoeken waarop ik me gebaseerd heb. Dit kan het geval zijn, en dat zou betekenen dat de strategische reflectie inherent deel uitmaakt van de visie van politici. Men zou exact dezelfde redenen aangeven in een privéomgeving in vergelijking met een publieke context. Echter, het kan ook verschillend zijn, en dat zou willen zeggen dat politici een strategische *state of mind* toepassen, waardoor ze anders gaan denken over de verkiezingsuitslag in een privéomgeving ten opzichte van een publieke context. Mijn vermoeden ligt bij de tweede optie. Waarschijnlijk zijn politici meer eerlijk in een privésituatie dan in een publieke situatie. Een antwoord dat men geeft in een anonieme survey heeft namelijk geen consequenties, terwijl een antwoord in de nationale media, zoals bijvoorbeeld op televisie in prime time of in kranten op de voorpagina, grote consequenties kan hebben. Ik vermoed dat er in een publieke omgeving nog vaker *blame avoidance & credit claiming* voorkomt dan in een privécontext. Het effect van winst en verlies op de uitspraken is vermoedelijk sterker in een publiek *format*. Mijn bijdrage met dit onderzoek ligt er dan ook in dat ik kan onderzoeken of politici dezelfde redenen aanhalen op televisie als in surveyonderzoek. Ik ben me ervan bewust dat een negatief kenmerk van verkiezingsshows ten opzichte van surveys is dat de journalist bij wijze van spreken kiest welke vraag hij zal stellen aan de politicus. Bijgevolg ligt ook het antwoord dat de politicus geeft deels aan de journalist. Bij surveys echter, krijgt iedereen exact dezelfde vraag voorgeschied. Uiteraard zorgt dit kenmerk ervoor dat de bevindingen van dit onderzoek met een korrel zout genomen moeten worden. Echter, een onderzoek over zes verkiezingsshows, startende in 1995, zou niet uitgevoerd kunnen worden met behulp van surveys,

gezien de tijd die gepasseerd is sinds de eerste verkiezing aanwezig in mijn data. Aangezien ik 15 jaar verkiezingsshows op de VRT wilde onderzoeken, waren surveyonderzoeken simpelweg geen optie.

In het hypothesegedeelte zal ik op zoek gaan naar deelvragen die samengevoegd een antwoord kunnen bieden op mijn onderzoeksvraag: **“Zijn er verschillen vast te stellen tussen de redenen die politici aangeven voor winst of verlies van zichzelf of anderen? Zo ja, welke?”**.

6 Hypothesen

Gebaseerd op mijn theoretisch kader – voornamelijk de bevindingen van Kingdon en Broockman – heb ik een kruistabel opgesteld met daarin een aantal predisposities waarvan ik zal vertrekken voor de opbouw van mijn deelvragen en hypothesen. De theorieën die aan bod kwamen in mijn theoretisch gedeelte, namelijk: *blame avoidance*, *credit claiming*, *congratulation-rationalization*, cognitieve dissonantie en de *self-serving biases* (*self-protecting bias* en *self-enhancing bias*), geven elk op hun eigen manier aanleiding tot deze veronderstelling.

Tabel 2: Predisposities omtrent de redenen die politici geven voor de eigen winst en verlies en voor de winst en het verlies van anderen

	WINST		VERLIES
EIGEN POLITIEKE PARTIJ/POLITICUS	Groot verschil Onder controle > Niet onder controle (C > NC)	H3	Minder groot verschil Onder controle > Niet onder controle (C > NC)
ANDERE POLITIEKE PARTIJ/POLITICUS	Minder groot verschil Onder controle > Niet onder controle (C > NC)	H5	Groot verschil Onder controle > Niet onder controle (C > NC) ⁸⁹¹⁰

Hypothese 1

In de Verenigde Staten is het duidelijk zo dat politici over het algemeen gezien, dus wanneer men de redenen die ze aangeven voor winst en verlies samentelt, vaker factoren onder de eigen controle aangeven dan factoren waaraan ze niks konden veranderen. Wat ik wil weten is of dit ook opgaat voor België. Politici zouden een foutief, te optimistisch beeld hebben over de kennis van de kiezer

⁸ Onder factoren ‘onder controle’ versta ik volgende elementen: eigen natuur, inhoudelijke redenen, interne oorzaken, en dergelijke.

⁹ Onder factoren ‘niet onder controle’ versta ik volgende zaken: omstandigheden, structurele redenen, externe oorzaken, en dergelijke.

¹⁰ Zie Tabel 5: Opdeling redenenlijst in vier hoofdredenen

wat hun partijprogramma, de verkiezingen, en de politiek in het algemeen betreft. Dit kan ervoor zorgen dat kandidaten een groter gewicht toekennen aan inhoud; aan factoren die men onder controle heeft in vergelijking met omstandigheden; factoren die men niet onder controle heeft. De eerste hypothese fungeert als een basishypothese, aangezien deze als kapstok dient om de volgende vier hypothesen aan op te hangen.

Een eerste deelvraag: **“Geven politici vaker ‘onder eigen controle’ redenen aan dan ‘niet onder eigen controle’ redenen?”**

Basishypothese: Politici geven vaker ‘onder eigen controle’ redenen aan voor winst en verlies dan ‘niet onder eigen controle’ redenen.

Hypothese 2

Kingdon stelde reeds vast dat politici die tot het winnende kamp behoorden hun winst veelal toekenden aan factoren die ze onder de eigen controle hadden. Zij wijzen het toe aan zaken zoals de eigen standpunten, het partijprogramma, de persoonlijke karakteristieken, of de goede campagne die ze gevoerd hebben. Politici zijn meer op zichzelf gefocust bij het interpreteren van de verkiezingsuitslagen. Waarom een andere partij precies gewonnen of verloren heeft is in principe minder belangrijk voor de eigen psychologie. Vanuit een zelfbeschermingdrang en de nood het zelfvertrouwen hoog te houden, zal men zich anders gedragen wanneer men over zichzelf spreekt dan wanneer men het heeft over anderen. Zeggen dat een andere partij gewonnen heeft omdat ze een goed programma hadden is slechts millimeters verwijderd van te zeggen dat je eigen programma slecht was. Daarom denk ik dat er voor eigen winst meer inhoudelijke redenen zullen aangegeven worden dan voor andermans winst.

Een tweede deelvraag: **“Is het aandeel ‘onder eigen controle’ redenen dat politici aangeven voor de eigen winst groter dan voor andermans winst?”**

Hypothese 2: Een politicus geeft vaker ‘onder eigen controle’ redenen aan voor de eigen winst dan voor andermans winst op de verkiezingsdag.

Hypothese 3

Politici die zich tot de verliezers mochten rekenen ten tijde van het onderzoek van Kingdon en Broockman, verklaarden hun verlies meestal door factoren die ze allesbehalve onder de eigen controle hadden. Zij wijten het aan structurele factoren in plaats van inhoudelijke redenen aan te geven zoals bij de eigen winst. Mensen zijn echte psychologische angsthazen op dit vlak. Ze vermijden hun verantwoordelijkheid wanneer ze een nederlaag leiden, door deze toe te schrijven

aan externe omstandigheden, maar hangen hun huik naar de wind en claimen hun verantwoordelijkheid wanneer er zich een succes voordoet, door dit te verklaren met de eigen kwaliteiten. Kort gesteld: succes komt door de eigen persoon (*self-enhancing bias*) en verlies is een gevolg van externe oorzaken (*self-protecting bias*). Politici handelen vanuit een verdedigende positie wanneer ze over zichzelf spreken, en dan voornamelijk wanneer ze het over het eigen verlies hebben. Wanneer men op de nationale televisie redenen aangeeft waarom de eigen partij verloren heeft, moet men met enorme voorzichtigheid opereren. Wanneer je namelijk zou stellen dat je verloren hebt omdat je een slecht programma had, dan zou je evengoed de boeken kunnen toedoen en vaarwel zeggen tegen de politiek. Daarom denk ik dat er voor eigen winst meer inhoudelijke redenen zullen aangegeven worden dan voor eigen verlies.

Een derde deelvraag: **“Is het percentage ‘onder eigen controle’ redenen dat politici aangeven voor de eigen winst groter dan voor het eigen verlies?”**

Hypothese 3: Een politicus geeft vaker ‘onder eigen controle’ redenen aan voor de eigen winst dan voor het eigen verlies op de verkiezingsdag.

Hypothese 4

Deze hypothese treedt hypothese 2 bij. Net zoals ik ervan uitga dat er voor de eigen winst meer inhoudelijke redenen zullen aangegeven worden dan voor andermans winst, denk ik ook dat er voor het eigen verlies meer oncontroleerbare redenen zullen genoemd worden dan voor andermans nederlaag. Dit doen ze om ervoor te zorgen dat een eventuele nederlaag niet verbonden kan worden met een eigen tekortkoming. Het doel hiervan is om de negatieve gevoelens die zo zouden kunnen ontstaan zoveel als mogelijk te verminderen. Wanneer je kan stellen dat een andere partij verloren heeft omdat ze een slecht programma hadden, dan plaatst dit de desbetreffende partij in een slecht daglicht, terwijl je geen schade berokkent aan de eigen partij. Daarom denk ik dat er voor eigen verlies meer structurele redenen zullen aangegeven worden dan voor andermans verlies.

Een vierde deelvraag: **“Is het aandeel ‘niet onder eigen controle’ redenen dat politici aangeven voor het eigen verlies groter dan voor andermans verlies?”**

Hypothese 4: Een politicus geeft vaker ‘niet onder eigen controle’ redenen aan voor het eigen verlies dan voor andermans verlies op de verkiezingsdag.

Hypothese 5

Deze hypothese is een toevoeging aan hypothese 3. Net zoals ik ervan uitga dat er voor de eigen winst meer inhoudelijke redenen zullen aangegeven worden dan voor het eigen verlies, denk ik ook dat er voor andermans winst meer oncontroleerbare redenen zullen genoemd worden dan voor

andermans nederlaag. Hier komt opnieuw terug dat politici meer op zichzelf gericht zijn bij het interpreteren van de verkiezingsuitslagen. Net omwille hiervan denk ik dat de percentages van de soorten redenen (onder controle of niet onder controle), die men aangeeft voor winst en verlies veel dichter bij elkaar zullen liggen dan bij de vorige drie hypothesen. Het gaat hier namelijk over een vergelijking tussen redenen voor winst en verlies van de andere partij, waarbij de eigen partij niet eens ter sprake komt. De angst om iets verkeerd te zeggen op publiek terrein is hier dan ook niet dermate van toepassing. Daarom denk ik dat er voor andermans winst meer structurele redenen zullen aangegeven worden dan voor andermans verlies.

Een vijfde deelvraag: **“Is het percentage ‘niet onder eigen controle’ redenen dat politici aangeven voor andermans winst groter dan voor andermans verlies?”**

Hypothese 5: Een politicus geeft vaker ‘niet onder eigen controle’ redenen aan voor andermans winst dan voor andermans verlies op de verkiezingsdag.

Hypothese 6

Na alle voorgaande hypothesen vermoed ik dat de verschillen tussen de eigen partij (voor winst en verlies) groter zullen zijn dan die tussen de andere partij (voor winst en verlies). Zoals reeds gezegd zijn politici overwegend op zichzelf gericht. Waarom een andere partij gewonnen of verloren heeft is eigenlijk bijzaak. Ze voelen zich daarom ook meer in een bedreigde positie wanneer ze over zichzelf spreken dan indien ze over andere politieke partijen een uitspraak doen. Met andere woorden: de cognitieve dissonantie is groter wat het eigen resultaat betreft, of zelfs onbestaande wat andermans uitslag betreft. Cognitieve dissonantie doet zich namelijk voor wanneer de perceptie over de kiezers en de werkelijkheid in de vorm van de verkiezingsuitslag niet overeen komen. Concreet wil dit zeggen dat, na een teleurstellend optreden of een persoonlijk falen, politici naarstig op zoek gaan naar causale attributies. Het komt er in de praktijk op neer dat politici hun preferenties, doelen, en ook attitudes gaan bijstellen in het licht van het eigen gedrag, om er zeker van te zijn dat deze twee overeenkomen met elkaar. Het bovenstaande wijst er stuk voor stuk op dat het verschil in soort redenen tussen eigen winst en verlies groter zal zijn dan het verschil in soort redenen tussen andermans winst en verlies. Vanuit de positie van de eigen partij is het namelijk niet uitermate belangrijk om veel meer inhoudelijke redenen aan te geven voor andermans verlies en veel minder inhoudelijke redenen aan te halen voor andermans winst, wanneer men de logica volgt dat men meer gefocust is op het eigen welzijn tijdens verkiezingen. In scherp contrast hiermee is het des te belangrijker om veel meer inhoudelijke redenen aan te geven voor de eigen winst en veel minder inhoudelijke redenen aan te halen voor het eigen verlies.

Een zesde deelvraag: **“Zijn de verschillen tussen de percentages van de soorten redenen (onder controle of niet onder controle), die politici aangeven voor eigen winst en verlies groter dan deze die politici aanhalen voor andermans winst en verlies?”**

Hypothese 6: Het verschil in percentages tussen ‘onder controle’ redenen en ‘niet onder controle’ redenen is groter wanneer men vergelijkt tussen eigen winst en eigen verlies dan wanneer men vergelijkt tussen andermans winst en andermans verlies.

Hypothese 7

Tot slot een hypothese omtrent de experts die aan bod kwamen in de verkiezingsshows. Zij fungeren als een ietwat aparte groep, aangezien zij geen belangen hebben in het politieke spel, en ook geen belangen hebben bij winst of verlies. De verkiezingen gaan niet over henzelf maar over anderen, namelijk de politieke partijen die zij bestuderen. Daarom heb ik besloten hen op te nemen als zijnde een controlegroep. Zij hebben als het ware geen *treatment* gehad doordat ze niet hebben deelgenomen aan de verkiezingen. Als gevolg daarvan hebben ze dus ook niet gewonnen of verloren en zijn ze niet aanwezig in de verkiezingsshows in de hoedanigheid van winnaar of verliezer. Zoals reeds aangehaald ga ik ervan uit dat de percentages van de soorten redenen die men aangeeft voor winst en verlies veel dichterbij elkaar zullen liggen in hypothese 5 dan bij de drie voorgaande hypothesen. Volgens dezelfde logica ben ik er ook van overtuigd dat het geen verschil maakt of experts over winst of verlies spreken wat betreft het soort redenen dat ze naar boven halen om als verklarende kracht te dienen. Bij politici echter, maakt dit wel een verschil, aangezien ze in vele gevallen zelf het onderwerp van gesprek vormen. Dit is een enorm belangrijke *game changer* wat betreft de manier waarop men die interventies moet ontleden. Dit wil zeggen dat we niet kunnen concluderen dat alle mensen in het algemeen verschillend spreken over winst en verlies, aangezien experts reeds een uitzondering op de regel vormen. Broockman deed reeds de bevinding dat politieke wetenschappers vaker structurele factoren aanhalen dan inhoudelijke redenen als verklaring voor zowel winst als verlies. Wat ik wil weten is of dit ook opgaat in België. Kortom: of experts vaker winst en verlies met structurele redenen verklaren in plaats van de actor zelf met de vinger te wijzen.

Een zevende deelvraag: **“Geven experts vaker ‘niet onder eigen controle’ redenen aan dan ‘onder eigen controle’ redenen?”**

Hypothese 7: Experts geven vaker ‘niet onder eigen controle’ redenen aan voor winst en verlies dan ‘onder eigen controle’ redenen.

7 Verkiezings sfeer: de ins and outs van een verkiezingsshow

Vooraleer ik aan de uitwerking van mijn onderzoek begin, wil ik een kwalitatieve beschrijving van de verkiezingsshows meegeven. Over wat gaat het hier? Hoe is het opgebouwd? Wat gebeurt er? Ik wil u, de lezer, het gevoel geven alsof u zelf midden in een verkiezingsshow zit en het allemaal meemaakt. Dit om de puur kwalitatieve analyse in mijn onderzoek even te onderbreken.

Mijn definitie van een verkiezingsshow klinkt als volgt: “Een televisieprogramma dat men uitzendt op de dag van de verkiezingen zelf en dat volledig rond dit thema draait”. Het wordt uitgezonden op de zender Eén van de openbare omroep; de VRT. Hoe ziet zo’n verkiezingsshow er juist uit? Vroeger, en dan spreek ik over de jaren ’90, startte deze ‘show’ pas om 4 uur in de namiddag, terwijl de laatste paar verkiezingsshows telkens om 12 uur ’s middags reeds hun startpunt hadden. Twee decennia geleden bleef men, om het zo te stellen, meer *to the point* dan nu. Wanneer men de aftrap gaf voor de verkiezingsshow rolden de eerste uitslagen in feite bijna onmiddellijk binnen en ook reacties van politici over die resultaten volgden quasi direct. De evolutie naar een langer *format* heeft ervoor gezorgd dat er als het ware een heel programma rond wordt gecreëerd. Naast uitslagen en interviews wil men de kijkers ook gewoon leuke televisie bieden. Wat houdt dit in? Stel je voor, in 1995 en 2003 waren er zelfs respectievelijk de ‘LSP band’ en de ‘Laatste Showband’ die de verkiezingsshow opluisterden met muziek. Dit bestaat vandaag de dag wel niet meer, maar het creëert wel een bepaalde sfeer waar de VRT naartoe wil met deze show. Men interviewt bijzitters in ‘Het leven zoals het is...stembureau’, maar men bevraagt ook kiezers over hun stemintenties, over hun ongenoegen wanneer er ellenlange rijen staan bij hun stembureau, en dergelijke. Om een kwinkslag te geven aan een serieuze zaak zoals de verkiezingen toont men hier ook cartoons over van bekende cartoonisten zoals ZAK en MAREC. Daarnaast stelt in 2003 een actrice in haar rol als ‘Sylvia Muyshondt’ enkele vragen over de verkiezingsterminologie, toert Luc Alloo met zijn motor rond in ‘De Ronde van Vlaanderen’, en krijgt ook het duo Kris & Yves van Man Bijt Hond zowel in 2003 als in 2004 de kans om een eigen reportage te maken over politici. In 2004 volgt men een hele dag een politica die voor de eerste keer opkomt bij de verkiezingen in haar doen en laten en speelt de acteur Dimitri Leue in een aantal sketches over verkiezingsterminologie. Drie jaar later wordt de verkiezingsshow opgeluisterd door onder andere ‘Kukelekurt’, waarin Kurt Van Eeghem in Wallonië op zoek gaat naar de perfecte imitaties van Elio Di Rupo en Guy Verhofstadt. In 2009 zet de VRT meer in op sociale media, door een discussieforum op het internet te organiseren, stelt men zich de vraag: “Wat vindt de vreemdeling van Vlaanderen?”, en organiseren Bert Gabriëls en Henk Rijckaert een ‘Brussel-Halle-Vilvoorde’-wielerwedstrijd. Ook in 2010 komen er weer *comedians* aan bod in de verkiezingsshow. Dit keer volgt Pascale Platel een stembus in Gent. Daarnaast krijgen de kandidaten die op de 13de plaats van hun lijst staan de kans om zich voor te stellen in één minuut. Al deze extra’s,

om het zo te zeggen, worden op een vrij informele en toegankelijke manier gebracht. In alle verkiezingsshows komt bijvoorbeeld ook de eeuwige strijd terug tussen Bree en Heist-op-den-Berg om de eerste gemeente te zijn die uitslagen heeft. De evolutie naar een langer programma heeft er dus voor gezorgd dat men meer en meer inzoomt op wat er achter de schermen van de politiek gebeurt, dan enkel te tonen wat er zich op het voorplan afspeelt.

Die extra's zijn vooral in de namiddag op het televisiescherm terug te vinden. Dit is vrij logisch, want dat is de periode wanneer de VRT kijkers aan hun programma moet zien te binden, aangezien er nog geen of niet veel uitslagen binnen zijn en politici hier dus ook nog niet op kunnen reageren. Tussen 3 en 4 uur 's namiddags sijpelen dan de eerste resultaten, en vervolgens ook reacties, binnen. Tussen 6 en 7 uur 's avonds laat men Kris Deschouwer vervolgens aan het woord met een toelichting op die eerste uitslagen. En tussen 8 en 10 uur 's avonds vindt er, behalve in 1995, een groot debat plaats met de kopstukken van de politieke partijen die de kiesdrempel haalden. Dat is in grote lijnen de opbouw van de verkiezingsshow.

De interviews in verkiezingsshows kunnen opgedeeld worden in drie *formats*. Of het is een debat, of het is een interview dat plaatsvindt binnen de studio, oftewel buiten de studio. Deze laatste vinden voornamelijk plaats aan het begin van de verkiezingsdag, wanneer er, net zoals bij het tonen van de extra's, nog geen resultaten geweten zijn. Dit in tegenstelling tot de interviews binnen de studio, die eerder vanaf de late namiddag plaatsvinden. Met andere woorden: wanneer de resultaten openbaar gemaakt worden. Hier kan ik twee mogelijke verklaringen voor aandragen. Ten eerste is het niet zo makkelijk om een persoon gedurende de middag naar de studio te halen om een interview te geven, aangezien politici vaak nog met andere zaken bezig zijn. Door het bekijken van de verkiezingsshows leerde ik dat dit zaken kunnen zijn zoals: hun achterban een hart onder de riem steken, gaan eten met hun gezin, of een dutje doen. Wanneer de openbare omroep dan toch graag een snelle reactie heeft gedurende de dag, zijn ze genoodzaakt om buiten de studio te treden en zelf de verplaatsing te maken. Het zijn dan ook vaak reporters die ter plekke de eerste reacties gaan sprokkelen. Tegen het einde van de verkiezingsdag daarentegen, zijn politici vaak massaal aanwezig in de VRT-gebouwen. Ten tweede zijn er aan het begin van de verkiezingsdag vaak nog geen redenen voor winst of verlies aan te geven, en wordt er over andere zaken gesproken. Opnieuw leerden de verkiezingsshows mij dat er in zulke gevallen vragen worden gesteld en beantwoord over de verwachtingen van politici omtrent de uitslag, over de manier waarop ze campagne gevoerd hebben, maar ook over koetjes en kalfjes. De vaststelling dat er in het begin vaak nog geen redenen voor winst of verlies aan te geven zijn, kan ook omgekeerd geformuleerd worden; naarmate we vorderen in de verkiezingsshow, zijn die wel beschikbaar, en wordt er dan ook niet meer gesproken over andere materies. Deze twee verklaringen bieden een kader waardoor het logisch lijkt dat gesprekken waarin geen redenen voor

winst of verlies aangehaald worden, voornamelijk aan het begin van de verkiezingsdag plaatsvinden, en als gevolg hiervan, zich iets meer buiten de studio dan binnen de studio voordoen. Deze twee factoren bieden echter geen grote verklaringskracht, aangezien het na een bepaald uur 's avonds vaak niet meer gaat over redenen voor winst of verlies, maar reeds verschoven is naar gesprekken omtrent de coalitievorming en het proces dat van start zal gaan vanaf *the day after*.

Nog een frappante bemerking die ik deed tijdens het bekijken van alle zes de verkiezingsshow's was dat de VRT bij het weergeven van de uitslagen per kieskanton met andere verkiezingen vergelijkt dan de politici zelf doen. Waar Ivan De Vadder winst of verlies weergeeft ten opzichte van de vorige verkiezingen van hetzelfde niveau, hebben politici het in hun interviews praktisch altijd over de laatste verkiezingen, ongeacht of deze van hetzelfde niveau waren of niet. Een eventuele verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat politici, maar ook kijkers – de consument van de verkiezingsshow – een kort geheugen hebben. Daardoor zullen ze misschien eerder verwijzen naar de laatste verkiezingen, ook al klopt het niet helemaal om verkiezingen op regionaal niveau te gaan vergelijken met de laatste verkiezingen op het federaal niveau, en vice versa, om de vergelijking te maken tussen verkiezingen op federaal niveau en de laatste verkiezingen op het regionaal niveau.

Wat ik ook kon vaststellen was dat er zich een evolutie voordeed naar dezelfde redenen voor winst en verlies onder politici. Enerzijds interviewen journalisten meermaals dezelfde personen tijdens één en dezelfde 'show'. Deze personen gaan logischerwijs niet in ieder interview andere redenen aangeven voor winst of verlies van een bepaalde partij. Anderzijds viel het op hoe vaak politici de redenen die de eigen partijkopstukken aangaven, overnamen in de eigen interviews. 'De tsunami N-VA' bijvoorbeeld, werd een eerste keer genoemd door Piet Desle van Lijst Dedecker (LDD) als reden voor het eigen verlies. Zo'n *catchy* uitspraak wordt direct overgenomen door politicologen, Jean-Marie Dedecker; de partijvoorzitter van LDD, en achtereenvolgens door hooggeplaatste politici van zowel Groen, Vlaams Belang, CD&V, als sp.a. Ook Marianne Thijsen, in 2010 de partijvoorzitster van CD&V, bracht een balletje aan het rollen door destijds te stellen dat, en ik citeer: "Partijen die verantwoordelijkheid nemen tijdens een moeilijke crisisperiode zoals die waar we nu mee te maken hebben gekregen, kunnen dit moeilijk omzetten in electoraal succes". Haar partijkompanen Yves Leterme en Inge Vervotte pikten hier gretig op in door later ook te verwijzen naar de Europese context: "Elders in Europa worden de regeringen die in crisistijd moeten besturen ook niet beloond door de kiezer". Dit in scherp contrast met wat er zich 25 mei 2014 voordeed. Toen was er sprake van het omgekeerde verschijnsel: de regeringspartijen gaven aan dat ze niet werden afgestraft door de kiezer in vergelijking met wat er in andere landen gebeurde. Met andere woorden: de kiezer is volgens hen verstandig geweest.

Tot slot stel ik mij de prangende vraag: “Volgens welke criteria en hoe worden politici uitgenodigd voor de verkiezingsshow?”. Ik vermoed dat interviews binnen de studio veeleer ongepland zijn. Politici worden namelijk massaal uitgenodigd om aanwezig te zijn in de VRT-studio’s op de verkiezingsdag. Ik kan me dan ook voorstellen dat er heel wat improvisaties zijn van journalisten op het moment zelf. Wanneer Martine Tanghe op haar ‘troon’ in de studio een interessante figuur ziet staan, of meerdere interessante personen samen ziet staan, die wel eens wat boeiends te vertellen zouden kunnen hebben als reactie op wat er die dag is gebeurd, dan ga ik er vanuit dat ze deze informatie doorspeelt naar haar collega’s en hen aanspoort deze personen te interviewen *on the spot*. Dit kan gaan over het verschrikkelijk slechte resultaat van de eigen partij, of over zijn/haar geweldig goede resultaat in het eigen kanton. Daartegenover plaats ik de interviews buiten de studio. Deze lijken mij veeleer afgesproken en voorbereid te zijn. Het zou namelijk iets té toevallig zijn mocht er ineens een politiek kopstuk de revue passeren net op het moment dat er een journalist op de Grote Markt in Antwerpen staat bijvoorbeeld. Nee, journalisten hebben hier geen tijd voor. Alles moet snel en efficiënt verlopen; des te meer wanneer de interviews buiten de studio plaatsvinden. Deze logica geldt zelfs nog sterker indien men een dubbelinterview organiseert ergens in Vlaanderen. Planning is in deze context noodzakelijk, want anders kan je zo’n drukbezette mensen niet samen krijgen om op hetzelfde moment een dubbelinterview af te leggen. Ook het debat is uiteraard op voorhand gepland, door de partijvoorzitters hiervoor uit te nodigen. Kortom: ik vermoed dat wie er aan bod komt en de dynamiek die zich ontwikkelt tijdens de verkiezingsshows voor een groot stuk onbekend en ongepland is voor men aan de uitzending zelf begint. Uiteraard maakt dit het net interessant en levendig. Wanneer men bezig is met een interview met een ‘tweederangspoliticus’ op het moment dat Bart Somers, Steve Stevaert, Yves Leterme, Bart De Wever, en consorten in respectievelijke volgorde van verkiezingen starten met hun overwinningsspeech, dan is het ook niet meer dan normaal dat men *switcht* van beeld. Men wil de kijkers namelijk direct de beelden tonen die weergeven wat de uitslag heeft teweeggebracht.

Ik hoop dat ik u, de lezer, bij deze heb ingewijd in de geheimen van de verkiezingsshows. Ook bij de uitwerking van mijn onderzoek zal ik met regelmaat terugkomen op sommige zaken waarvan ik reeds een veronderstelling maakte bij het bekijken van de ‘shows’. Sommige vermoedens heb ik nagetrokken in mijn beschrijvende statistiek, waar ik later in dit werk op zal terugkeren.

8 Onderzoeksdesign

8.1 Casestudy

Ik zou de geformuleerde hypothesen graag beantwoorden door middel van een inhoudsanalyse van de mediaberichtgeving. Meer specifiek heb ik qua methodologie de verkiezingsshow's op Eén geanalyseerd. De vraag die zich stelde was: "Welke verkiezingen zijn het best bruikbaar om mijn onderzoeksvraag en hypothesen op toe te passen?". Mijn overtuiging was dat dit onderwerp iets makkelijker toepasbaar is op regionale en federale verkiezingen dan op Europese en lokale stembusgangen. Bij regionale en federale verkiezingen heb je namelijk te maken met nationale politici. Dit zorgt ervoor dat vergelijkingen tussen verkiezingsshow's zeer plausibel zijn. Deze dag wordt door de media en de publieke opinie ook als belangrijker beschouwd in vergelijking met Europese en lokale verkiezingen. Zo wordt bijvoorbeeld het Europees niveau, en bijgevolg ook de Europese stembusgangen, minder benadrukt in de media en ook tijdens de verkiezingsshow's.

Dan even kort iets over het samenvallen van verkiezingen. Terwijl federale meestal op zichzelf staan, worden regionale en Europese vaak samen georganiseerd. Omwille hiervan heb ik ook gecodeerd op Europese stembusgangen. Het komt er dus op neer dat ik de federale, regionale en Europese verkiezingen heb opgenomen in mijn dataset, en de lokale eruit heb gelaten. Zoals reeds aangehaald, zal ik me concentreren op deze drie verkiezingen, met de nadruk op de regionale en federale, aangezien er in de verkiezingsshow vrij tot zeer weinig aandacht besteed wordt aan de Europese dimensie. Op deze manier kunnen verschillende verkiezingen en bijgevolg ook verschillende verkiezingsshow's met elkaar vergeleken worden.

In eerste instantie opteerde ik voor de titel '25 jaar verkiezingsshow's op de VRT', of wilde ik zelfs nog een stap verder gaan door alle verkiezingsshow's die aanwezig waren in de archieven van de openbare omroep, te coderen. Van dit idee ben ik echter moeten afstappen door een kleine tegenvaller. De VRT heeft namelijk de ietwat oudere verkiezingsshow's niet gearchiveerd. Als casestudy heb ik uiteindelijk zes verschillende verkiezingsshow's opgenomen:

- de federale/regionale verkiezingen van 1995 (zondag 21 mei 1995);
- de federale verkiezingen van 2003 (zondag 18 mei 2003);
- de regionale/Europese verkiezingen van 2004 (zondag 13 juni 2004);
- de federale verkiezingen van 2007 (zondag 10 juni 2007);
- de regionale/Europese verkiezingen van 2009 (zondag 7 juni 2009);
- de federale verkiezingen van 2010 (zondag 13 juni 2010).

Hierbij valt op dat de federale, regionale en Europese verkiezingen van 1999, die net zoals de verkiezingen van 25 mei dit jaar, de ‘moeder aller verkiezingen’ genoemd werd, niet in mijn codering zit. Dit is een gevolg van de non-archivering van de openbare omroep dat jaar. Dit is spijtig aangezien deze van 1995 wel beschikbaar was, en ik dus een soort ‘gapend gat’ in mijn dataset heb zitten tussen 1995 en 2003. Ik denk dat ik mag stellen dat ook de moeite die ik ondervond bij het vergaren van de data erop wijst dat ik de eerste persoon ooit ben die zo’n onderzoek rond VRT-beeldmateriaal aanvatte.

Daarnaast kon ik de verkiezingsshows op geen enkele andere manier bekijken dan op de openbare omroep in Brussel zelf. Op dit eigenste moment zijn ze wel bezig met het digitaliseren van vele programma’s, maar tot op heden staat dit nog steeds niet op punt. Ik was dus verplicht om een aantal weken aan een stuk van ’s morgens vroeg tot ’s avonds laat naar de VRT te trainen, om daar ter plekke de verkiezingsshows te gaan bekijken. Ik heb hier uiteraard zelf ook wel voor gekozen; er werd mij niks opgelegd. Maar, indien ik dit specifieke onderzoek tot een goed einde wilde brengen, was ik dus genoodzaakt me naar Brussel te verplaatsen. Ik heb alles systematisch opgeschreven. In totaal heb ik 13 dagen van minstens 8 uur per dag in de VRT-gebouwen doorgebracht, waarna ik ook thuis nog opzoekingswerk verrichtte. Samengeteld is dit dus goed voor meer dan 104 uur codeerwerk.

Mijn onderzoek gaat dieper in op vragen als: “Geven politici andere redenen aan voor winst van anderen dan voor winst van zichzelf? Hoe gaan politici om met de winst van anderen? En geven politici andere redenen aan voor verlies van zichzelf dan voor verlies van anderen?”. Deze vragen en meer zal ik pogen te beantwoorden verderop in mijn thesis. Om meer inzicht te geven in wie, wat, en hoe ik zal coderen, ga ik in volgende onderdelen verder in op wat er staat genoteerd in dit kader:

Wie? : politieke partijen en politici – experts

Wat? : motieven en redenen voor winst of verlies bij verkiezingen

Over wie? : zichzelf of de eigen partij – andere politicus of de andere partijen

8.2 Wie?

‘Wie’ is in deze context geïnterpreteerd op het niveau van politici en politieke partijen. Ik wil namelijk nagaan wie zichzelf gewonnen of verloren acht en de respectievelijke redenen die de desbetreffende persoon hiervoor aangeeft.

Wanneer ik dan teruggrijp naar mijn theoretisch kader, zal ik wat betreft het volgende element verschillen van Kingdon en meer in de lijn liggen van Broockman. Kingdon keek, zoals Craig et al. reeds aanhaalden in hun paper, namelijk enkel naar de perceptie van politici over de kiezers, en liet de interpretaties van anderen over winst of verlies links liggen. Ik zal in tegenstelling hiertoe een breder onderzoek uitvoeren waarbij journalisten (als experts), politicologen, professoren, bedrijfsleiders, alsook andere experts de ruimte geboden wordt hun zegje te doen over de interpretatie van winst of verlies.

Tot slot vind ik het zeer belangrijk mee te geven dat ik de keuze heb gemaakt enkel en alleen Franstalige en Nederlandstalige politici te coderen wanneer ze een uitspraak doen over Nederlandstalige politici of politieke partijen. Ik zal dus geen Franstalige en Nederlandstalige politici coderen wanneer ze een uitspraak doen over Franstalige politici of politieke partijen. Dit omwille van het feit dat de populatie relatief klein zou zijn en, belangrijker nog, de gecodeerde verkiezingsshows door de Vlaamse openbare omroep georchestreerd werden.

8.3 Wat?

‘Wat’ wordt in dit geval geïnterpreteerd als de redenen die aangegeven worden in de verkiezingsshows. De vraag die zich hier stelt is: “Op welke manier ga ik onderzoeken welke redenen belangrijker of minder belangrijk zijn dan anderen?”. Het aantal keren dat eenzelfde reden voor winst of verlies terugkeert bij verschillende interviews zal ik gebruiken als *benchmark* om te oordelen naar belangrijkheid. Er zal dus gecodeerd moeten worden op verschillende aspecten en ook een duidelijke definiëring van alle elementen is noodzakelijk. Dit om de beslissingen die ik tijdens mijn codering dien te maken op een objectieve en eenvoudige manier te laten verlopen. Er moet dus duidelijk gesteld worden wat ik als één en dezelfde reden zie versus wat ik als twee of meer verschillende redenen beschouw. Ik ben me er dan ook van bewust dat mijn codeboek vanaf de start reeds uit zeer veel redenen zal bestaan, maar dat ik naar het einde van mijn codeeractiviteiten toe, waarschijnlijk met nog meer redenen zal eindigen. Dit aangezien ik redenen uit elkaar zal moeten trekken om ze nadien eventueel terug tot ietwat algemenere groepen samen te voegen.

Ik ben geïnteresseerd in het ‘waarom’ en het ‘wat’, om te kunnen vaststellen wat de redenen zijn die politici zelf aangeven waarom zij of anderen het goed of niet goed gedaan hebben. Zijn er veel interpretaties te geven over het ‘waarom’? Zijn er *freewheelende* redenen te geven over het ‘waarom’? Alle drie vragen die ik na het uitvoeren van mijn onderzoek met een beetje geluk zal kunnen beantwoorden. Ik zal deductief te werk gaan door de theorie van Kingdon en volgers te toetsen in mijn onderzoek. Maar, aangezien onderzoek naar verkiezingsshows in de kinderschoenen

staat, zal ik eventueel ook een eigen theorie kunnen uitbouwen. Deze zal of in overeenstemming zijn met Kingdon's onderzoek, of een aanvulling hierop vormen, of zijn tekortkomingen blootleggen.

Als eenheid van analyse beschouw ik elk interview waarbij een politicus of expert bevraagd wordt, als één interventie, en bijgevolg dus als één rij in mijn codeboek. Kortom: elke interventie zal apart gecodeerd worden. De motieven die aangegeven worden in een interview zullen in eerste instantie heel individueel bekeken worden en nadien zal ik deze aggregeren. Dit wil zeggen dat ik de redenen van verschillende politieke partijen en politici, journalisten, experts, en dergelijke in een later stadium zal samennemen en vergelijken.

8.4 Definiëringen

Er zijn een aantal concepten die er baat bij hebben dat ik ze toelicht vooraleer ik mijn codering aanvat. Zo ben ik er zeker van dat de begrippen 'Vlaams-nationalisten', 'traditionele partijen' en 'regeringspartijen' aan bod zullen komen tijdens de interviews. Onder 'Vlaams-nationalisten' versta ik de volgende partijen: Volksunie, N-VA, LDD of Lijst Dedecker, en de partij Vlaams Blok, VB, of Vlaams Belang. Wanneer men spreekt over 'traditionele partijen', behoren de SP of sp.a, de partij PVV, VLD of Open Vld, en CVP of CD&V hiertoe. Met andere woorden, de socialisten, liberalen en christendemocraten. Tabel 3: Federale en regionale regeringspartijen van 1995 tot en met 2010, geeft een overzicht van de aftredende regeringspartijen op het moment dat de gecodeerde verkiezingsshows plaatsvonden. Als kanttekening hierbij: ik heb enkel de regeringen toegevoegd van het niveau waarvoor er in dat jaar verkiezingen waren. Voor de federale verkiezingen van 2003 heb ik zo bijvoorbeeld enkel de federale regeringspartijen toegevoegd.

Tabel 3: Federale en regionale regeringspartijen van 1995 tot en met 2010

1995	Regionale (Vlaamse) regering	CVP = CD&V SP = sp.a Volksunie	} regering Van den Brande III
	Federale regering	CVP = CD&V SP = sp.a	
2003	Federale regering	PVV = VLD = Open Vld SP = sp.a Agalev = Groen	} regering Verhofstadt I
2004	Regionale (Vlaamse) regering	PVV = VLD = Open Vld SP = sp.a Spirit = SLP Agalev = Groen	} regering Somers I
2007	Federale regering	PVV = VLD = Open Vld SP = sp.a Spirit = SLP	} regering Verhofstadt II
2009	Regionale (Vlaamse) regering	CVP = CD&V PVV = VLD = Open VLD SP = sp.a Spirit = SLP	} regering Peeters I
2010	Federale regering	CVP = CD&V PVV = VLD = Open VLD	} regering Letermé II

Het is verder zeer belangrijk dat ik de twee verschillende rollen van journalisten uit elkaar trek. Enerzijds treedt de journalist op als vraagsteller aan een politicus, politicoloog, expert, burger, en dergelijke. Wanneer de journalist zich in deze rol bevindt, neem ik hem niet op in mijn codering. Anderzijds echter, treedt de journalist ook op als geïnterviewde (in de rol van expert). In dit laatste geval codeer ik hier wel op, aangezien deze dan een geïnterviewde is die redenen zou kunnen aangeven voor winst of verlies van partijen en politici.

Vervolgens is het erg van belang dat ik een duidelijke definiëring geef aan een overwinnaar en aan een verliezer. Tijdens mijn coderingen zal ik mij verplaatsen in het standpunt van de politici zelf. Hiermee bedoel ik dat ik zal coderen op wat de politici vermelden als referentiepunt. Zaken die men zou kunnen aanhalen als vergelijkingscategorieën zijn de volgende:

- winnen of verliezen ten opzichte van de peilingen;
- winnen of verliezen ten opzichte van de vorige verkiezingen (de laatste, dus al dan niet van hetzelfde verkiezingsniveau);
- winnen of verliezen ten opzichte van de vorige verkiezingen (deze van hetzelfde verkiezingsniveau);
- winnen of verliezen ten opzichte van een historisch kader;
- winnen of verliezen ten opzichte van andere landen (bijvoorbeeld: Europees, dus dit zal ook vaker voorkomen tijdens Europese stembusgangen);
- winnen of verliezen wanneer men de eigen kieskring relateert ten opzichte van het federaal of regionaal niveau en vice versa (bijvoorbeeld: het is goed of slecht gegaan wanneer men het eigen district vergelijkt met de gehele uitslag en vice versa).

Later kan ik hieruit afleiden welke referentiekaders gebruikt worden bij verlies en welke bij winst. Wie weet kunnen hier interessante bevindingen uit voortvloeien.

Voor sommige delen in dit onderzoek heb ik echter ook ietwat objectievere maatstaven nodig als definiëring voor een overwinnaar en een verliezer. Een database (Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken, 2014) en/of site van Binnenlandse Zaken (Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken: Directie van de Verkiezingen, 2014) raadplegen met daarin alle Belgische verkiezingsuitslagen leek me hier veruit de beste optie te zijn.

8.5 Codeerproces

Het volgende onderdeel zal ik besteden aan mijn codeboek. Hoe ben ik tewerk gegaan bij het opstellen hiervan? Waarop heb ik gecodeerd? Wat zijn de mogelijke variabelen en antwoordcategorieën waarmee ik gewerkt heb? Ik ben vertrokken met het opstellen van een codeboek in Access, dat ik zal gebruiken om mijn coderingen te voltooien. Hierna heb ik dit bestand overgezet naar Excel, om het dan te converteren naar SPSS. Dit liet me toe uiteindelijke frequenties, kruistabellen, en dergelijke te kunnen draaien.

Maar laat ons beginnen bij het begin; namelijk bij mijn codeboek. Ik zal alle variabelen die ik heb opgenomen in mijn dataset één voor één overlopen, en er ook telkens bijzetten welke antwoordcategorieën ik heb toegevoegd bij elke verkiezingsshow. Je begint namelijk te coderen vanuit een codeboek waarvan je hoopt dat deze de lading dekt. Aan elk codeboek worden veranderingen, antwoordmogelijkheden, en dergelijke toegevoegd tijdens de operationalisering ervan. Hiermee moet erg voorzichtig worden omgesprongen. Het is namelijk niet de bedoeling dat er vanaf een bepaald moment in je coderingen nieuwe zaken worden toegevoegd waarop de

voorgaande interventies niet zijn getest. Dit zou ervoor zorgen dat je dataset niet objectief en valide opgebouwd is, en dat is te vermijden. Ik heb er dus telkens op gelet dat, wanneer ik zaken aanpaste of toevoegde, de voorgaande interviews ook in overeenstemming waren met de nieuwe codering.

Om te beginnen kende ik aan elke interventie, dus aan elk interview waarbij een politicus of expert bevraagd wordt, een **uniek codenummer** toe (bijvoorbeeld 1995001). Dit laat me toe te herkennen over welk jaar en welke interventie binnen dat bepaalde verkiezingsjaar het gaat. Daarna codeerde ik op de **verkiezingsdatum**. Dit waren de zes exacte data van de verkiezingen volgens het model dd/mm/jjjj, namelijk: 21/05/1995, 18/05/2003, 13/06/2004, 10/06/2007, 7/06/2009, en tot slot 13/06/2010. Vervolgens kwam het **verkiezingsniveau** aan bod. Dit waren de vier mogelijke samenstellingen waarin de verkiezingen georganiseerd werden, namelijk: federale verkiezingen, regionale verkiezingen, de combinatie van federale en regionale verkiezingen, en het zich samen voordoen van regionale en Europese verkiezingen. Ook heb ik aan elke interventie een **codeurcode** toegekend. Uiteindelijk was dit niet nodig geweest, aangezien ik op eigen kracht heel mijn dataset heb opgebouwd en de codeurcode dus altijd 1 was. Verder heb ik ook bij elk interview genoteerd wat de **datum van de codering** was. Echter, ook dit was niet noodzakelijk geweest.

Als volgt werd het **format van de interventie** onder handen genomen. Hiermee wilde ik nagaan in welke context het interview werd afgenomen. Mogelijke antwoordcategorieën waren de volgende: interview in studio, interview buiten studio, dubbelinterview in studio, dubbelinterview buiten studio, interview met drie personen, interview met vier personen, en debat (in de meeste gevallen was dit het kopstukkendebat op het einde van de verkiezingsshow). Tijdens het coderen van de verkiezingsshow van 1995 voegde ik de *formats* dubbelinterview in studio, dubbelinterview buiten studio, interview met drie personen, en interview met vier personen toe. **Format andere** was de daaropvolgende tekstvariabele waarin ik een ander *format* kon invullen indien nodig. Deze situatie heeft zich uiteindelijk nooit voorgedaan.

Ook heb ik gecodeerd op het **begin van de interventie**. De vraag die hierop een antwoord formuleerde was: “Waar in de verkiezingsshow zitten we qua tijd?”. In het achterhoofd stelde ik mezelf bij het opstellen van mijn codeboek namelijk reeds de vraag: “Wanneer wordt winst en verlies duidelijk tijdens de verkiezingsdag?”. Toegevoegd aan voorgaande variabele heb ik ook gekeken naar de **duur van de interventie (in minuten)**. Dit leek me dé uitgelezen kans om meer te weten te komen over het verschil in de duur van de interviews in de loop van de dag en/of over de verschillende verkiezingsshow's heen. Hierbij moet ik aanhalen dat de VRT beschikte over zeer bruikbare documenten waarbij het begin en einde van de interventies telkens minutieus stonden genoteerd. Hiervan heb ik dan ook intensief gebruik gemaakt voor zowel deze als voorgaande numerieke

variabele. Om de duur van de interventies te berekenen heb ik het beginuur van het einduur afgetrokken. Het **aantal herhalingen van de interventie** is de laatste variabele waarop ik gecodeerd heb binnen zijn 'soort'. Ik zal even kort uitleggen hoe ik hiermee tewerk gegaan ben. Elke keer dat ik een interview, en in de meeste gevallen een stuk van een interview, herkende omdat ik het al eens gezien en gecodeerd had, ging ik terug in mijn codering en turfde ik bij de desbetreffende interventie. Zulke herhalingen kwamen voornamelijk voor aan het einde van elk uur in de verkiezingsshows. Er werd dan telkens een aantal minuten besteed aan het geven van een overzicht van het afgelopen uur. Voornamelijk zaken zoals pakkende quotes, gebeurtenissen, uitslagen, en dergelijke meer kwamen hier aan bod. De enige verkiezingsshow waarbij dit niet voorkwam was deze van 1995.

Voor zover de hoe-variabelen. Nu komen de wie-variabelen aan bod. Ten eerste was er bij elke interventie in mijn codeboek slechts één persoon aan het woord. De **naam van de geïnterviewde** is vrij belangrijk om te weten te komen over wie het gaat en zo ook een aantal andere variabelen correct te kunnen benoemen. Deze heb ik dan ook meegenomen in mijn codering. Verder denk ik dat ook het **geslacht van de geïnterviewde** een zeer interessante variabele kan zijn.

Een volgende variabele die ik heb toegevoegd aan mijn codeboek is het **beroep van de geïnterviewde**. In het geval van politici: oefende de geïnterviewde politicus tijdens de vorige legislatuur (indien verkiezingen van dit niveau), of tijdens deze legislatuur (indien verkiezingen van het andere niveau), een politiek mandaat uit op het regionaal, federaal, Europees of lokaal niveau? Zo ja, welk? En in het geval van experts: welke functie voerde de geïnterviewde expert uit op het moment dat de verkiezingen plaatsvonden? Hieronder zal ik kort alle antwoordmogelijkheden oplijsten die ik gebruikt heb om mee aan de slag te gaan:

- politicus op het regionaal niveau: 1995 federaal parlement en Vlaamse Raad, minister-president, viceminister-president, Vlaams/Waals/Brussels minister, Vlaams parlamentslid, voorzitter Vlaams parlement, en fractieleider Vlaams parlement;
- politicus op het federaal niveau: 1995 federaal parlement en Vlaamse Raad, premier, vicepremier, federaal minister, federaal/Brussels staatssecretaris, federaal parlamentslid (zowel voor Kamer als voor Senaat), Kamervoorzitter, Senaatsvoorzitter, fractieleider Kamer, en fractieleider Senaat;
- politicus op het Europees niveau: Europees parlement, Europese Commissie, en voorzitter Europese Raad;

- andere mogelijkheden politicus: partijvoorzitter, geen zetelend mandaat, lokaal/provinciaal mandaat, gouverneur, burgemeester grote stad (> 40.000 inwoners), Brussels gedeputeerde, en ex-politicus;
- journalist (als expert);
- politicoloog;
- professor (ander);
- bedrijfsleider;
- expert (ander);
- burger;
- ander.

Verder wil ik nog kort toelichten dat politici zonder een zetelend mandaat ten tijde van de verkiezingen voornamelijk politici zijn die voor de eerste keer opkomen (en al dan niet voordien een publiek mandaat bekleed hebben, maar dan buiten het politieke landschap). In een minderheid van de gevallen zijn dit politici die lange tijd geen politiek mandaat uitgeoefend hebben en bij een bepaalde stembusgang opnieuw hun kans wagen verkozen te geraken.

Tijdens het coderen van de verkiezingsshow van 1995 voegde ik de functies ‘politicus (1995 federaal parlement en Vlaamse Raad)’, ‘politicus (Vlaams minister)’, en ‘politicus (federaal minister), toe. In 2003 vervolgens, kwamen de functies ‘lokaal/provinciaal mandaat’ en ‘politicus (Vlaams/Waals minister)’ erbij, en in 2004 voegde ik het mandaat ‘politicus (federaal/Brussels staatssecretaris)’ toe. Tijdens het coderen van de verkiezingsdag van 2007 kwam het mandaat ‘politicus (Brussels gedeputeerde)’ erbij. In 2010 voegde ik de functie ‘politicus (Vlaams/Waals/Brussels minister)’ toe. En, *last but not least*, op het einde van mijn coderingen heb ik, na het bekijken van de tekstvariabelen die in mijn categorie **Beroep andere** opgenomen waren, nog een aantal aanpassingen en toevoegingen doorgevoerd in mijn codeboek wat betreft deze variabele. Zo heb ik de functies ‘politicus (gouverneur)’, ‘professor (ander)’, ‘bedrijfsleider’, en ‘politicus (voorzitter Europese Raad)’ toegevoegd.

Beroep andere was de daaropvolgende tekstvariabele waarin ik een andere functie kon invullen indien nodig. Deze situatie heeft zich enkele malen voorgedaan, maar de tekst die dan in dit tekstvak verscheen, heb ik telkens omgevormd naar een nieuwe antwoordcategorie, zodat de mogelijkheden exhaustief waren.

Een belangrijke kanttekening bij deze variabele is dat, wanneer een politicus verschillende functies heeft, ik steeds gecodeerd heb op de hoogste functie, zoals bijvoorbeeld partijvoorzitter. Ik ben me

ervan bewust dat ik niet zomaar kan stellen dat de ene functie een groter maatschappelijk belang heeft of hoger op de hiërarchische ladder staat dan de andere functie. Daarom heb ik me dan ook gebaseerd op twee academische artikels om aan de hand daarvan een hiërarchie in functies op te stellen en een eenduidige keuze te maken wanneer een politicus meer dan een mandaat bekleedt. De twee papers waarop ik me gebaseerd heb handelen over de ‘kanseliersbonus’. Tegenwoordig wordt het begrip soms aangewend om het surplus aan media-aandacht voor de eerste minister ten opzichte van de andere ministers aan te geven (De Swert & Walgrave, 2000). In beide academische teksten staat opgelijst welke functies een meerwaarde hebben of belangrijker zijn in vergelijking met andere mandaten. In ‘De kanseliersbonus in de Vlaamse pers’ trok men de aanwezigheid van politici in kranten na gedurende de periode van 1991 tot en met 2000. Dit in tegenstelling met ‘De ‘kanseliersbonus’ revisited. Over de dominante aanwezigheid van de regering en de premier op het TV-nieuws’, waarin de aanwezigheid van politici in journaals gedurende het federaal verkiezingsjaar 2003 nagetrokken werd. Aangezien dit laatste artikel recenter is, en daarbovenop ook dichter bij mijn gekozen *format* verkiezingsshow ligt, namelijk beeldend nieuws, heb ik hiervoor geopteerd.

**Tabel 4: TV-spreektijdindex voor de verschillende politieke functies
(in % van alle media-aandacht/spreektijd voor alle politici)**

Media-aandachtsindex	Kranten (1991-2000)	TV (2003)
Federale premier	9,56	10,52
Vlaamse Minister-President	2,59	2,89
Federale vice-premier	2,44	2,11
Vlaamse vice-premier	1,74	0,89
Partijvoorzitter (van een grote, traditionele partij)	1,39	2,42
Federale minister	1,34	0,93
Vlaamse minister	0,96	0,63
Federale staatssecretaris	0,84	0,36
Europees commissaris	0,61	*
Voorzitter Vlaams parlement	0,54	0,19
Kamervoorzitter	0,37	0,54
Partijvoorzitter van een kleinere partij	0,22	0,60
Fractie leider Kamer	0,16	0,25
Fractie leider Vlaams parlement	0,14	0,31
Senaatsvoorzitter	0,13	0,01
Burgemeester van een grote Vlaamse stad	0,09	*
Kamerlid	0,07	0,04
Fractie leider Senaat	0,06	0,05
Senator	0,05	0,04
Vlaams Parlementslid	0,04	0,01

11

Ter verduidelijking; ik heb me in deze tabel enkel en alleen gebaseerd op de laatste kolom en heb geen rekening gehouden met de middelste kolom. Ik zou dit gedeelte in mijn codeboek graag willen afsluiten met een voorbeeld. De grootste hersenkronkel wat betreft het bekleden van een politiek mandaat heeft Didier Reynders me bezorgd in de verkiezingsshow van 2009. Op dat moment

¹¹ (Walgrave & De Swert, 2005)

oefende hij namelijk niet alleen het politieke mandaat partijvoorzitter uit, maar zetelde daarnaast ook nog eens als vicepremier. Ikzelf kon geen beslissing nemen inzake welke van beide functies het meeste gewicht in de schaal te werpen had. Hier bood de academische paper van Walgrave en De Swert een uitweg in het kluwen. Volgens de tweede kolom in Tabel 4: TV-spreekijdindex voor de verschillende politieke functies (in % van alle media-aandacht/spreekijd voor alle politici), genereren partijvoorzitters meer media-aandacht dan vicepremiers. Dit heeft me de beslissing doen nemen Didier Reynders als partijvoorzitter te definiëren bij de regionale verkiezingen van 2009.

Een volgende variabele die ik heb toegevoegd aan mijn codeboek is de **politieke partij van de geïnterviewde**. Aangezien ik de keuze heb gemaakt zowel Franstalige als Nederlandstalige politici te coderen wanneer ze een uitspraak doen in de verkiezingsshow's, zal ik bij deze variabele op een zelfde manier werken en zowel Franstalige als Nederlandstalige partijen toevoegen als categorieën:

- PVDA+ / PVDA;
- Agalev / Groen;
- Spirit / SLP;
- SP / sp.a;
- Vivant;
- PVV / VLD / Open Vld;
- CVP / CD&V;
- Volksunie;
- N-VA;
- LDD / Lijst Dedecker;
- Vlaams Blok / VB / Vlaams Belang;
- ROSSEM;
- Union des Francophones (UF);
- Ecolo;
- PS;
- PRL / MR;
- PSC / cdH;
- FDF / PPW;
- FN;
- PP;
- onafhankelijke;

- ander;
- niet van toepassing.

Ik kan me voorstellen dat de vraag rijst waarom ik de Volksunie (die in mijn dataset zit in 1995) en de N-VA (die in mijn databestand zit vanaf 2003) uit elkaar getrokken heb en gecodeerd heb als twee verschillende politieke partijen. Op 13 oktober 2001 viel de Volksunie namelijk uiteen in drie groepen na een intern referendum: Vlaams-Nationaal rond Geert Bourgeois (47,18 %), de Toekomstgroep rond Bert Anciaux (22,63 %) en Niet Splitsen, de middengroep rond Johan Sauwens en Nelly Maes (30,18 %) (Wikipedia, 2014). Geen van de drie groepen behaalde de absolute meerderheid bij het interne referendum, zodat de naam Volksunie niet kon worden overgedragen. De groep Vlaams-Nationaal erfde als grootste groep de partijinfrastructuur, terwijl de financiële middelen onder de drie groepen werden verdeeld. Kort na het referendum hield de groep Niet Splitsen op te bestaan. De Toekomstgroep richtte een nieuwe partij op onder de naam Spirit en de groep Vlaams-Nationaal deed dat onder de naam N-VA. Vanwege het uiteenvallen van de Volksunie trad er een politieke herverdeling van mandatarissen op (Wikipedia, 2014).

Tijdens het coderen van de verkiezingsshow van 1995 voegde ik de antwoordmogelijkheden 'onafhankelijke' en 'niet van toepassing' toe. Deze eerste was nodig omdat niet elke politieke kandidaat zonder meer tot een politieke partij behoort; sommigen komen als onafhankelijke op. Deze laatste was noodzakelijk aangezien, naast de politici, de experts die geïnterviewd worden in de verkiezingsshows niet over het hoofd gezien mogen worden. Deze zijn in de meeste gevallen niet politiek gelieerd en bijgevolg is deze variabele niet van toepassing op hen.

Politieke partij andere was de daaropvolgende tekstvariabele waarin ik een andere partij kon invullen indien nodig. Deze situaties zijn wel enkele keren voorgevallen, maar het ging dan telkens om minipartijtjes die slechts één keer aan bod kwamen. Ik heb ze dan ook niet toegevoegd aan de variabele **politieke partij van de geïnterviewde**.

Met de volgende variabele, namelijk het **opkomstniveau van de geïnterviewde**, heb ik enkele moeilijkheden ondervonden, waarover hieronder meer. De mogelijke niveaus waar een politicus voor kan opkomen, zijn de volgende:

- federaal;
- regionaal/Vlaamse gemeenschap en gewest;
- regionaal/Brussels gewest;
- regionaal/Franstalige gemeenschap;
- regionaal/Waals gewest;

- regionaal/Duitstalige gemeenschap;
- Europees;
- komt niet op;
- niet van toepassing.

Tijdens het coderen van de verkiezingsshow van 1995 voegde ik de antwoordmogelijkheden ‘komt niet op’ en ‘niet van toepassing’ toe. Deze eerste was nodig omdat niet elke politicus zonder meer opkomt bij elke verkiezing. Deze laatste was noodzakelijk aangezien, naast de politici, de experts die geïnterviewd worden in de verkiezingsshows niet over het hoofd gezien mogen worden.

Het probleem bij deze variabele manifesteert zich in het feit dat het enorm moeilijk is na te trekken voor welk niveau iemand opkomt, en of iemand überhaupt op een lijst staat. Wanneer ik dit op een volledig correcte manier zou willen doen, zou ik alle lijsten van alle verkiezingen moeten natrekken. Dit zou me iets te ver leiden voor deze thesis. Om deze variabele in te vullen heb ik elke politicus opgezocht op de site van het Vlaams parlement (2014), de Kamer van Volksvertegenwoordigers (2014), en op deze van de Senaat (2014). Ik ben er me echter van bewust dat ik zo eerder heb gecodeerd op de verkozenen dan op het niveau van opkomst. Het komt er dus op neer dat ik, tijdens het uitvoeren van mijn coderingen, tot de conclusie kwam dat ik zeer vaak een antwoord geef op een vraag die ik eigenlijk initieel niet gesteld heb. Dit is de vraag of de geïnterviewde verkozen is of niet. In een minderheid van de gevallen beantwoord ik effectief de vraag: “Komt deze persoon op bij deze verkiezingen? Zo ja, voor welk niveau?”. Dit is een gevolg van het feit dat de presentatoren van de VRT niet bij elke politicus waarmee ze een interview afleggen, meedelen of, en voor welk niveau, deze persoon opkomt. Omdat ik er dus van overtuigd ben dat er fouten in mijn codering geslopen zijn, heb ik uiteindelijk dan ook de moeilijke beslissing genomen deze variabele uit mijn beschrijvende statistiek te laten en er geen frequenties, kruistabellen, en dergelijke mee te draaien.

Voor zover de wie-variabelen. Nu komen de wat-variabelen aan bod. Als filtervariabele stel ik mezelf bij elke interventie de vraag: “Wordt er over winst, verlies, of een status quo gesproken?”. De vraag naar het **gespreksonderwerp van de interventie** is een filtervariabele aangezien, indien het antwoord nee (0) is, ik niet verder ga naar de rest van de variabelen, want deze zijn in zulk geval niet van toepassing. Echter, indien het antwoord ja (1) is, ga ik wel verder naar de rest van de variabelen, want deze zijn in zo’n geval wel van toepassing.

Vervolgens ga ik na met wat de geïnterviewden vergelijken indien ze ja antwoordden op de vorige vraag en het dus inderdaad hebben over winst, verlies, of status quo van zichzelf of een andere

politicus of politieke partij. Carl Devos bracht me op het idee om deze variabele toe te voegen in een van de verkiezingsshows waarin ik hem codeerde. Ik citeer:

Afhankelijk van welk referentiepunt je kiest, kom je daar slecht of minder slecht uit. Het formeel juiste vergelijkingspunt is met de vorige verkiezingen van hetzelfde niveau te vergelijken. Maar in politiek is het verschil tussen winnen en verliezen geen kwestie van wiskunde. Je moet dan een beetje kijken wat in de partij de stemming is. Het zal ook belangrijk zijn voor de mensen aan de top van die partij of ze hun mensen een halve nederlaag of een volle nederlaag aanrekenen. En dus moet men goed nadenken: “Hoe moeten we nu eigenlijk positie innemen in de komende uren en welk referentiepunt is voor ons het belangrijkste?”.

Er zijn zes vergelijkingscategorieën die gebruikt zouden kunnen worden om te beoordelen of een politicus of partij gewonnen of verloren heeft, of eventueel een status quo geboekt heeft:

- peilingen;
- vorige verkiezingen (laatste);
- vorige verkiezingen (zelfde niveau);
- 1995 en 2003 (zelfde niveau = laatste verkiezingen)
- historisch;
- andere landen;
- relativiteit van eigen kieskring ten opzichte van federaal of regionaal (Vlaams) niveau en vice versa;
- ander.

Sommige van deze antwoordcategorieën hebben nood aan enige verduidelijking. Zo kan ‘historisch’ bijvoorbeeld gebruikt worden in de zin van ‘een historische overwinning’ of ‘een historische nederlaag’. ‘Andere landen’ gebruikt men misschien in een Europese context. Dit vergelijkingspunt zal daardoor naar alle waarschijnlijkheid vaker voorkomen bij regionale verkiezingen die samenvallen met Europese verkiezingen. De ‘relativiteit van de eigen kieskring ten opzichte van het federaal of regionaal niveau’ kan bijvoorbeeld verwijzen naar de uitslagen van de verkiezingen in het eigen district in vergelijking met de gehele uitslag. Wie weet zeggen politici wel zaken zoals: “Ik heb het nog niet zo slecht gedaan in mijn regio; het lag aan de rest van de partij dat we zo slecht scoorden over het gehele land”.

Op het einde van mijn coderingen heb ik nog een laatste verandering doorgevoerd, namelijk de categorie ‘1995 en 2003 (zelfde niveau = laatste verkiezingen)’ toegevoegd. Dit omwille van de reden

dat zowel bij de verkiezingen van 1995 als bij deze van 2003 de vorige verkiezingen (respectievelijk deze van 1991 en van 1999), gecodeerd konden worden op twee verschillende categorieën, namelijk ‘vorige verkiezingen (laatste)’, maar ook ‘vorige verkiezingen (zelfde niveau)’. Tot en met 1999 organiseerde men de federale en regionale verkiezingen nog samen. Het is pas vanaf de federale verkiezingen van 2003 en de regionale verkiezingen van 2004 dat men de stembusgang afzonderlijk begon te organiseren. **Vergelijking andere** was de volgende tekstvariabele waarin ik een ander referentiepunt kon invullen indien nodig. Deze situatie heeft zich uiteindelijk nooit voorgedaan.

Een vraag die me enorm boeit is: “Hoe vaak stellen journalisten vragen over andere politieke partijen en politici dan deze waartoe de geïnterviewde zelf behoort?”. Hier een antwoord op formuleren, zou de mogelijkheid verschaffen dit te vergelijken met het aantal vragen dat journalisten stellen over de eigen politieke partij van de geïnterviewde. Ik ben dus met twee numerieke variabelen het **aantal vragen over de eigen partij** en het **aantal vragen over de andere partij** nagetrokken. Deze twee variabelen zijn niet van toepassing wanneer er een expert in plaats van een politicus wordt bevraged.

Daarnaast heb ik elke partij waarover een politicus of expert in een interventie spreekt, apart gecodeerd. Ik wilde namelijk twee zaken te weten komen. Enerzijds of er bepaalde partijen zijn die meer spreken over zichzelf en anderzijds of er partijen bestaan die relatief vaak spreken over een specifieke andere partij. Als **gespreksonderwerp van de interventie** kunnen, in contrast met de partij van de geïnterviewde zelf, enkel en alleen Nederlandstalige partijen gecodeerd worden. Zoals reeds eerder besproken, heb ik ervoor gekozen de uitspraken die Franstalige en Nederlandstalige politici doen over Franstalige politici of politieke partijen niet op te nemen in mijn dataset. Dit is ten eerste een relatief klein aantal en ten tweede, en nog belangrijker, worden de gecodeerde verkiezingsshows door de Vlaamse openbare omroep georganiseerd. Dit zijn de mogelijke antwoordcategorieën:

- PVDA+ / PVDA;
- Agalev / Groen;
- Spirit / SLP;
- SP / sp.a;
- Vivant;
- VLD / Open Vld;
- CVP / CD&V;
- Volksunie;
- N-VA;
- LDD / Lijst Dedecker;
- Vlaams Blok / VB / Vlaams Belang;

- ROSSEM;
- Union des Francophones (UF);
- onafhankelijke;
- ander.

Gespreksonderwerp andere was de tekstvariabele waarin ik een andere partij kon invullen indien nodig. Deze situaties zijn wel enkele keren voorgevallen, maar het ging dan telkens om minipartijtjes die slechts één keer aan bod kwamen. Ik heb ze dan ook niet toegevoegd aan de hoofdvariabele **politieke partij van de geïnterviewde**.

Het een kan niet zonder het ander; naast elke partij waarover een politicus of expert in een interview spreekt, moet ik ook een aparte codering doorvoeren voor het resultaat dat de geïnterviewde de desbetreffende partij toedicht (**winst, verlies of status quo**). Dit kan zowel de eigen partij als een andere politicus of partij zijn. Ik wilde hiermee namelijk te weten komen of er bepaalde partijen zijn die meer spreken over verliezende of winnende partijen in vergelijking met anderen.

Even ter samenvatting: ik codeer elke partij en bijhorende uitslag waarover gesproken wordt in een interview apart. Hierbij gaat het over de visie van de geïnterviewde zelf wat betreft winst, verlies of status quo. Met andere woorden: dit is geen objectieve codering waarin men de effectieve uitslagen van de net gepasseerde stembusgang vergelijkt met de behaalde uitslagen van de laatste verkiezingen (al dan niet van hetzelfde niveau). Deze zal ik in mijn thesis ook nog aanboren, maar hier keer ik later op terug.

Vervolgens, en nu kom ik tot de kern van de zaak, heb ik elke **reden** die aangegeven wordt waarom een bepaalde partij verloren of gewonnen heeft ten opzichte van een bepaalde vergelijkingscategorie, in een apart veld gecodeerd. De redenen zijn van een gesloten aard. Verder wil ik graag meegeven dat je niet genoeg verschillende redenen in je codeboek kan hebben vooraleer je aan je dataverzameling begint. Naar alle waarschijnlijkheid zijn er een aantal daarvan die nooit zullen voorkomen. Maar bij de aftrap van je coderingen moeten deze zo exhaustief mogelijk zijn. Nadien is het steeds mogelijk redenen te schrappen wanneer je merkt dat deze niet genoemd zijn.

Om nadien ook nog de mogelijkheid te hebben terug te kijken naar mijn data (bijvoorbeeld zaken die politici letterlijk gezegd hebben), heb ik bij elke aparte reden een **tekstveld** ontworpen. Dit dient als een soort *back-up* om een korte beschrijving of samenvatting van de reden toe te laten. Dit is nodig want anders is het toevoegen of samenvoegen van nieuwe of andere categorieën van redenen niet mogelijk, gaan er fouten gebeuren, en werk ik als gevolg hiervan niet langer op een objectieve en valide manier. Dit valt te vermijden. Zo zullen er tijdens de coderingen hoogstwaarschijnlijk quotes

voorkomen die niet thuishoren binnen een bestaande categorie of zal ik stoten op redenen die ik (nog) niet voorzien had in mijn codeboek. Op latere datum kan ik hier dan een nieuwe of aangepaste categorie voor aanmaken.

Tot slot heb ik een dichotome tekstvariabele toegevoegd aan mijn codeboek, namelijk **richting**. Dit wijst erop of elke aparte reden die de politici aanhalen volgens hen wel of niet gespeeld heeft in de uiteindelijke uitslag van de partij waar ze over spreken. Ofwel codeer ik: positief (indien de reden wel gespeeld zou hebben), ofwel codeer ik: negatief (indien de reden niet gespeeld zou hebben). De woordkeuze komt misschien niet 100 % overeen met wat ik wilde vertolken. ‘Gespeeld’ en ‘niet gespeeld’ waren waarschijnlijk betere mogelijkheden geweest. Uiteindelijk heb ik echter beslist deze variabele niet op te nemen in mijn berekeningen, aangezien dit me veel te ver zou leiden en ook omwille van de moeilijkheidsgraad bij de hercoderingen.

Voor een overzicht van alle redenen waarop ik gecodeerd heb tijdens het bekijken van de zes verkiezingsshows, verwijs ik u door naar de appendix: Dataverzameling: codeboek.

Wanneer ik dan teruggrijp naar mijn theoretisch gedeelte, zal ik wat betreft de hoeveelheid redenen die ik aangeef voor winst of verlies bij verkiezingen, verschillen van Kingdon, en meer in de lijn liggen van Broockman. Ik stop namelijk niet waar Kingdon wel gestopt is, maar zet net zoals Broockman verdere stappen in de zoektocht naar verklaringen waarom een bepaalde partij de verkiezingen wel gewonnen heeft en een andere partij niet. Kingdon keek naar de perceptie van politici over de kiezers op basis van drie verklarende factoren, namelijk: de partij, de onderwerpen en de kandidaten. Ik ga het in tegenstelling hiertoe veel breder onderzoeken, en zal deze factoren telkens onderverdelen in meerdere redenen die als gevolg winst of verlies betekenden voor een politicus of een partij.

Tabel 5: Opdeling redenenlijst in vier hoofdredenen, deelt mee welke redenen allemaal naar voor kwamen tijdens de zes verkiezingsshows en waar ik dus allemaal op gecodeerd heb (deze zijn ook terug te vinden in de appendix: Dataverzameling: codeboek). Ik heb ervoor gekozen om een groot aantal redenen samen te voegen. Indien ik namelijk tewerk ga met een redenenlijst van 49 items, zou ik extra werkdruk toevoegen aan de beschrijving van mijn resultaten. Dit zou me veel te ver leiden, aangezien het vrij gedetailleerd is. Alle redenen zijn in Tabel 5: Opdeling redenenlijst in vier hoofdredenen, opgedeeld in vier hoofdredenen, namelijk: partij, persoon, kiezers en omstandigheden. Daarna ben ik nagegaan welke redenen onderverdeeld kunnen worden volgens inhoud en welke volgens omstandigheden. Hieruit bleek dat alle partij- en persoonsredenen behoren tot interne oorzaken. Verder kunnen alle kiezersredenen geplaatst worden onder externe oorzaken en de naam zegt het zelf, alle omstandigheden vallen ook onder externe oorzaken.

Tabel 5: Opdeling redenenlijst in vier hoofdredenen

Partij (= onder controle)	Persoon (= onder controle)	Kiezer (= niet onder controle)	Omstandigheden (= niet onder controle)
Partij (bekendheid)	Persoon (bekendheid)	Kiezers minder trouw	Media-aandacht
Partij (beleid – daden)	Persoon (beleid – daden)	Kiezers slim - dom	Nationale en staattrends
Partij (betrouwbaar – rechtlijnig – woord houden) →Partij (betrouwbaar)	Persoon (betrouwbaar – rechtlijnig – woord houden) →Persoon (betrouwbaar)	Partij (perceptie - reputatie)	Oncontroleerbare omstandigheden (bv. andere partij)
Partij (budget)	Persoon (campagne (strategie))	Partijvoorkeur in bepaalde regio	Oncontroleerbare omstandigheden (bv. budgetcrisis) →Financieel-economische omstandigheden
Partij (campagne (strategie))	Persoon (charisma)	Trouwe kiezers	Partij (eigen thema niet gespeeld in campagne)
Partij (communicatie)	Persoon (communicatie)	'Foertstem'	Plaats partij (oppositie)
Nieuwe doelgroep aangetrokken	Persoon (ervaring)		Plaats partij (regering)
Partij (ervaring)	Persoon (hard werk - luiheid)		Thema tijdens campagne
Partij (grootte)	Persoon (klaar voor verkiezingen?)		Verdwijnen oude partij
Partij (hard werk – luiheid)	Persoon (niet beziggehouden met bepaalde regio)		Grootte winst bepaalde partij (bv. tsunami N-VA)
Partij (ideologie/standpunten/ partijprogramma) →Partij (standpunten)	Persoon (plaats op lijst)		Grootte winst eigen partij/persoon vorige keer
Partij (interne eenheid – ruzie)	Persoon (welsprekendheid – debatten)		Institutionele veranderingen (bv. polarisatie vakbonden) →Institutionele context
Partij (interne werking)			'Onklopbare' karakteristieken bepaalde persoon/partij
Partij (klaar voor verkiezingen?)			
Partij (lijstsamenstelling)			
Partij (persoonlijke service naar kiezers)			
Partij (verantwoordelijk voor falen regering)			
Bestaan kartel			

8.6 Dataverzameling

In het volgende gedeelte zal ik de nadruk leggen op elke verkiezingsshow die ik gecodeerd heb. Dit om meer inzicht te verkrijgen in hoe ik mijn data heb vergaard en welk materiaal erin zit.

8.6.1 Verkiezing 1995

In 1995 hadden de verkiezingen voor de regionale parlementen voor de eerste maal aparte lijsten dan die voor het federaal parlement. Daarvoor was het zo dat Nederlandstalige federale parlementsleden automatisch een zeteltje aangeboden kregen als lid van de Vlaamse Raad. De verkiezingen van 1995 maken hier een eind aan. Bij het tonen van de uitslagen tijdens de verkiezingsshow wordt aangehaald dat deze eerste verkiezingen voor het Vlaams parlement niet vergeleken kunnen worden met vorige uitslagen, omwille van het primeurgehalte. Voor de federale lijsten kan de VRT in haar uitslagen echter wel de vergelijking maken met de Kamerverkiezingen van 1991. Een laatste opmerking hierbij is dat, bij de stembusgang van 1995 spreken over de laatste verkiezingen op hetzelfde neerkomt als spreken over de laatste verkiezingen van hetzelfde niveau. Dit aangezien de vorige verkiezing er een was voor zowel regionaal als federaal niveau (net zoals onlangs op 25 mei).

Andere opmerkingen bij deze verkiezing waren:

- Politicologen geven relatief vaak de verschuivingen en zetelverdelingen weer, maar geven de kijker minder regelmatig interpretaties voor winst of verlies van politieke partijen mee.
- Buiten politicologen kwamen er geen andere experts aan bod.
- Het *format* debat kwam in deze verkiezingsshow wel aan bod, maar het groot kopstukkendebat aan het einde van de verkiezingsshow echter niet.
- Herhalingen van interventies kwamen in deze verkiezingsshow niet aan bod.

8.6.2 Verkiezing 2003

Dat jaar werd er een aanpassing doorgevoerd waarbij men voor het uitbrengen van de stem van dezelfde lijsten voor federale en regionale verkiezingen naar verschillende lijsten voor deze twee niveaus evolueerde. Daarnaast vormt 2003 het eerste jaar sinds lange tijd waarin er enkel en alleen voor het federaal verkiezingsniveau gestemd dient te worden. In 2004 stonden er namelijk regionale verkiezingen op het programma. 2003 is dus een federaal verkiezingsjaar en de VRT vergelijkt in hun uitslagen ook met de federale, regionale en Europese verkiezingen van 1999. Een laatste opmerking hierbij is dat, bij de stembusgang van 1995 spreken over de laatste verkiezingen op hetzelfde neerkomt als spreken over de laatste verkiezingen van hetzelfde niveau. Dit aangezien de vorige verkiezing er een was voor zowel regionaal als federaal niveau (net zoals onlangs op 25 mei).

Andere opmerkingen bij deze verkiezing waren:

- De tijdsspannes van 14.50 tot en met 17.30 u en van 20.40 tot en met 20.55 u waren niet beschikbaar in de VRT-archieven.
- Politicologen geven relatief vaak de verschuivingen en zetelverdelingen weer, maar geven de kijker minder regelmatig interpretaties voor winst of verlies van politieke partijen mee.
- Het kartel Sp.a-Spirit kwam voor het eerst samen op.

8.6.3 Verkiezing 2004

In 2004 vonden de regionale verkiezingen plaats en de VRT vergelijkt in haar uitslagen met de laatste regionale stembusgang van 1999. Deze verkiezingen zijn relatief lang geleden, maar toch tracht de openbare omroep het wetenschappelijk juiste te doen door de vergelijking te maken met de laatste verkiezingen van hetzelfde niveau (die desnoods wat langer geleden zijn). Daarnaast geeft men echter ook de vergelijking weer met de federale verkiezingen van 2003. Hier kan ik twee mogelijke verklaringen voor bedenken. Ten eerste zitten de federale verkiezingen van 2003 bij vele mensen nog vers in het geheugen, terwijl de regionale verkiezingen van 1999 voor sommigen misschien al een ver-van-mijn-bed-show zijn. Het is met andere woorden mogelijk moeilijk voor velen om zich de uitslag van 1999 nog te kunnen herinneren, vijf jaar na datum. Ten tweede brengt een vergelijking tussen 1999 en 2004 enige moeilijkheden met zich mee, aangezien de Volksunie in 1999 nog wel bestond, maar in 2004 niet meer. De stemmen die hierdoor dus een nieuwe thuisbasis moesten zoeken bij een nieuwe partij, werden (in meerdere of in mindere mate), verdeeld over de overige politieke partijen. De vergelijking tussen de federale verkiezingen van 2003 en de regionale stembusgang van 2004 is makkelijker, aangezien de Volksunie toen ook al niet meer bestond.

Andere opmerkingen bij deze verkiezing waren:

- De tijdsspanne van 20.55 tot en met 23.40 u was niet beschikbaar in de VRT-archieven.
- Politicologen geven relatief vaak de verschuivingen en zetelverdelingen weer, maar geven vanaf deze verkiezingsshow ook regelmatig interpretaties voor winst of verlies van politieke partijen mee.
- Het *format* debat kwam in deze verkiezingsshow niet aan bod.
- De kartels VLD-Vivant en CD&V-N-VA kwamen voor het eerst samen op.
- Ook het kartel Sp.a-Spirit trok opnieuw samen naar de stembus.

8.6.4 Verkiezing 2007

Dit jaar werden er federale verkiezingen georganiseerd. De openbare omroep houdt het patroon aan en vergelijkt in haar uitslagen met de laatste federale verkiezingen van 2003.

Andere opmerkingen bij deze verkiezing waren:

- De tijdsspanne van 13.00 tot en met 15.05 u was niet beschikbaar in de VRT-archieven.
- Politicologen geven relatief vaak de verschuivingen en zetelverdelingen weer, maar geven ook regelmatig interpretaties voor winst of verlies van politieke partijen mee.
- Deze verkiezing trokken zowel het kartel Sp.a-Spirit als CD&V-N-VA opnieuw samen naar de stembus.

8.6.5 Verkiezing 2009

In 2009 vonden de regionale en Europese verkiezingen samen plaats. Opnieuw kiest de openbare omroep ervoor om bij het binnenstromen van de uitslagen een vergelijking te maken met de vorige regionale en Europese verkiezingen van 2004.

Andere opmerkingen bij deze verkiezing waren:

- De tijdsspanne van 13.00 tot en met 13.30 u was niet beschikbaar in de VRT-archieven.
- Politicologen geven relatief vaak de verschuivingen en zetelverdelingen weer, maar geven ook regelmatig interpretaties voor winst of verlies van politieke partijen mee.

8.6.6 Verkiezing 2010

Dat jaar vonden er vervroegde federale verkiezingen plaats. In het weergeven van de uitslagen vergelijkt de VRT dan ook met de laatste federale verkiezingen van 2007.

Andere opmerkingen bij deze verkiezing waren:

- De tijdsspanne van 13.00 tot en met 13.30 u was niet beschikbaar in de VRT-archieven.
- Politicologen geven relatief vaak de verschuivingen en zetelverdelingen weer, maar geven ook regelmatig interpretaties voor winst of verlies van politieke partijen mee.

8.6.7 Laatste aanpassingen

Na het overlopen hebben van de karakteristieken van elk van de gecodeerde verkiezingsshow's, kan ik stellen dat de openbare omroep telkens vergelijkt met de laatste verkiezingen van hetzelfde niveau. De enige uitzondering die hierop gemaakt wordt is 2004. Vanuit mijn visie lag dit aan het wegvallen van de partij de Volksunie voor de verkiezingen in 2003, waardoor men het eventueel makkelijker vond te vergelijken met dat jaar, toen deze partij reeds opgedoekt was, in plaats van met 1999, toen deze partij nog wel bestond. In ieder geval, wat ik hiermee wil aantonen is dat de openbare omroep doorgaans met de laatste verkiezingen van hetzelfde niveau vergelijkt. Wanneer we hiervan op de hoogte zijn, kunnen we dit na het codeerwerk vergelijken met de categorieën waar

de politici zelf het vaakst mee vergelijken in het beoordelen of een bepaalde partij winst of verlies geboekt heeft. Zal er zich een gelijkaardig scenario aftekenen of zullen er zichtbare verschillen zijn?

Verder zou ik nog even willen benadrukken dat sommige tijdspannes niet beschikbaar zijn. Ik beschouw dit niet als problematisch, aangezien de eenheid van interventie toch wordt gevormd door de interviews op zichzelf.¹² Daarbovenop heb ik er meer dan genoeg – er zijn er 743 in totaal.

Na het voltooien van mijn dataset, merkte ik dat er bij sommige interventies meer dan vier verschillende redenen voor winst of verlies van een enkele partij aangegeven werden en/of dat er meer dan vier verschillende politieke partijen aangehaald werden. Ik had voor beide zaken vier als maximum aantal opgesteld, aangezien ik niet dacht dat er voor één partij meer dan vier verschillende redenen voor winst of verlies zouden aangedragen worden, noch dat er door één persoon over meer dan vier verschillende partijen gesproken zou worden. Echter, hier zat ik fout en dit is toch gebeurd. Omdat ik nu al met een gigantische dataset zit, zou het toch toelaten van meer dan vier redenen of partijen er voor zorgen dat mijn dataset alleen nog maar meer uitbreidt. Dit is niet de bedoeling. Ik ben tewerk gegaan door bij meer dan vier redenen, de redenen weg te laten waar het laatst over werd gesproken, aangezien ik er vanuit ga dat men de redenen opsomt volgens een hiërarchie van belangrijkheid. Bij meer dan vier partijen heb ik de partijen weggelaten waarbij men het minst aantal redenen aanhaalde voor winst of verlies, omwille van de reden: hoe meer redenen ik heb, hoe meer materiaal ik kan verwerken.

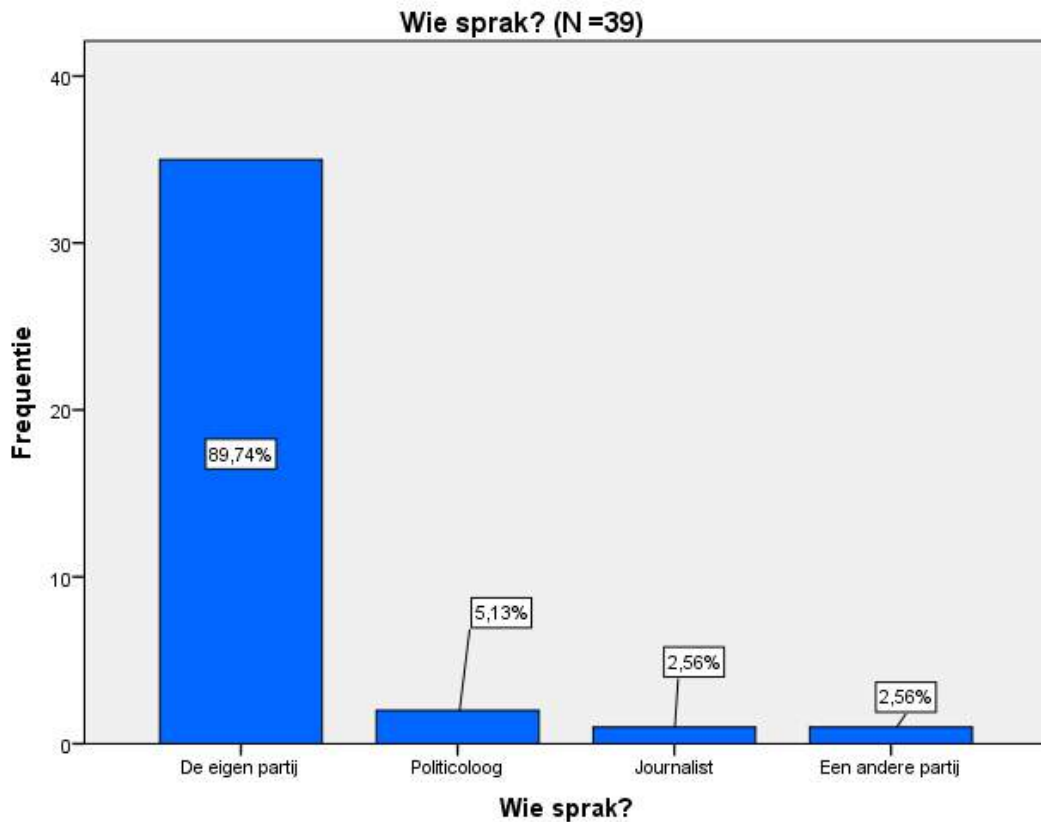
Hoeveel missings levert mij dit op wat het aantal kolommen met redenen betreft? Ik heb 39 kolommen met redenen moeten wissen uit mijn databestand. Van de 762 verschillende kolommen met redenen die in mijn dataset aanwezig waren, blijven er dus 723 over. Dit laatste cijfer kan ook geïnterpreteerd worden als het totale aantal verwijzingen naar partijen over alle zes de verkiezingsshows samen. Ik heb dus 5,1 % van de kolommen met redenen gewist.

Hoeveel missings levert mij dit op wat het aantal partijen betreft? Ik heb 18 partijen moeten wissen uit mijn dataset. Van de 741 verschillende partijen die ik in mijn dataset had zitten, blijven er dus 723 over. Ik heb dus 2,4 % van het aantal partijen gewist. Het valt te bemerken dat nu het uiteindelijke cijfer qua het aantal kolommen met redenen, en het uiteindelijke cijfer qua het aantal partijen, een en hetzelfde is (723). Dit is exact waarnaar ik streefde toen ik de fout in mijn databestand ontdekte. Het probleem is bij deze dus opgelost. De percentages die ik gewist heb zijn verwaarloosbaar wanneer men ze vergelijkt met de percentages die ik nog overhoud. Ik heb nog altijd meer dan genoeg redenen en partijen om mee aan de slag te gaan. In Figuur 1: Wie sprak?, en Figuur 2: Over

¹² De woorden 'interventie' en 'interview' zullen als equivalenten beschouwd worden in mijn onderzoek.

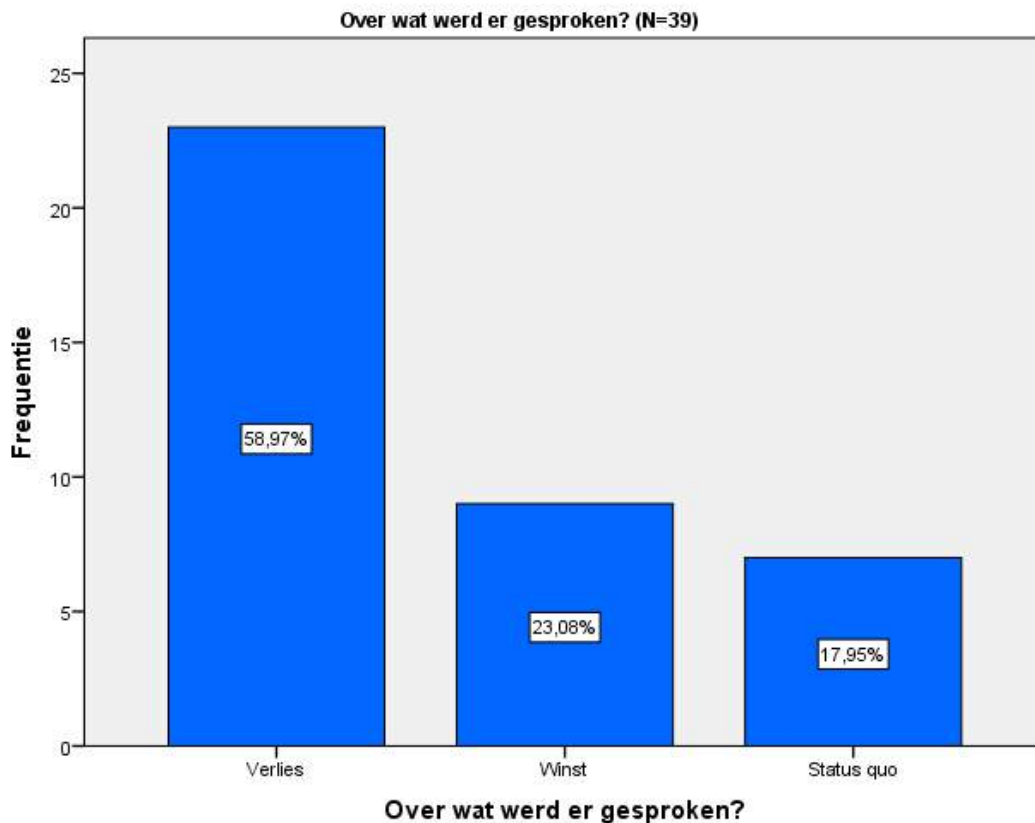
wat werd er gesproken?, bespreek ik welke kolommen ik eruit heb gefilterd en welke bevindingen mij dit oplevert.

Figuur 1: Wie sprak?

De 39 kolommen met meer dan vier redenen die ik eruit heb gefilterd komen allemaal, op vier na (een van een journalist, twee van een politicooloog, en een over een politicus van Open Vld), van politici die over de winst, het status quo of het verlies van de eigen partij aan het spreken zijn tijdens hun interview. Dit biedt aanleiding tot het bevestigen van mijn idee dat politici meer over zichzelf spreken dan over anderen. Echter, in een later stadium kan deze stelling met behulp van beschrijvende statistiek over de gehele dataset al dan niet bevestigd worden.

Figuur 2: Over wat werd er gesproken?

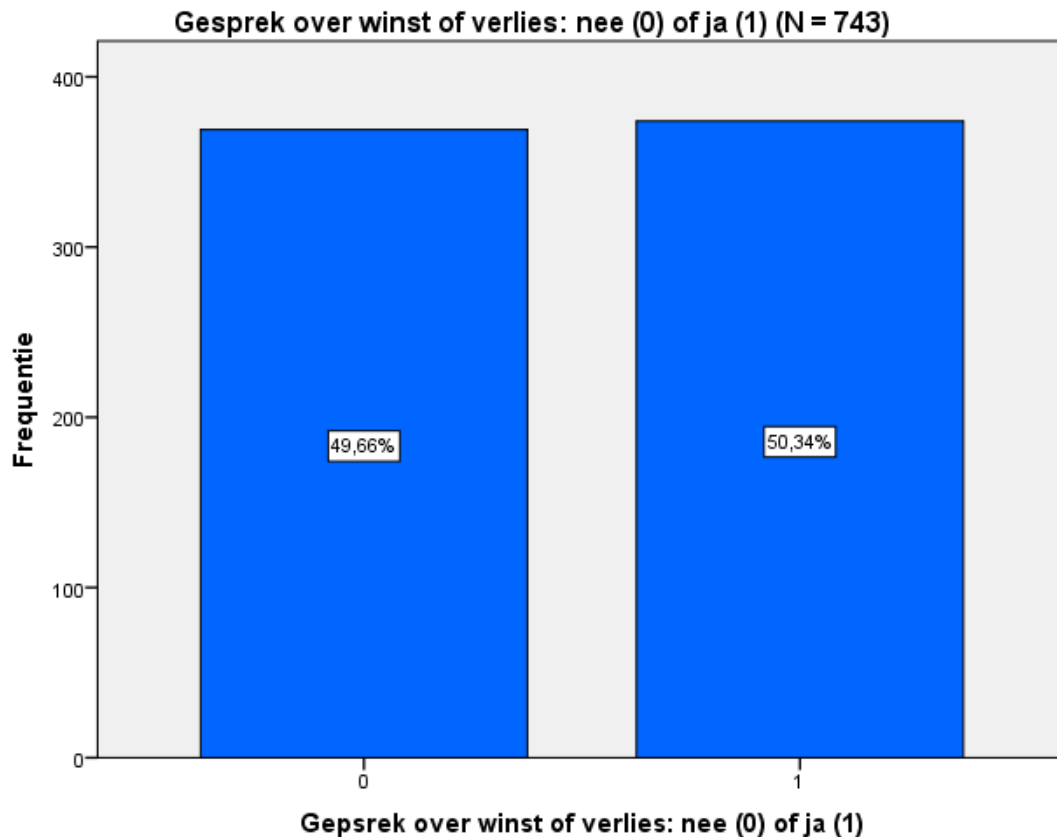
Uit bovenstaande histogram kunnen we afleiden dat politici voornamelijk meer dan vier redenen aangeven wanneer het een nederlaag betreft (in 59 % van de gevallen). Dit in scherp contrast ten opzichte van 23 % waarbij meer dan vier redenen genoemd worden bij winst en 18 % waarbij meer dan vier redenen aangehaald worden bij een status quo. Deze bevinding lijkt mijn idee te onderschrijven dat er meer redenen zijn waarom iemand verliest, dan waarom iemand een overwinning behaalt. Wanneer dit histogram en Figuur 1: Wie sprak?, gecombineerd worden, merken we op dat men voornamelijk meer dan vier redenen aangeeft indien men spreekt over het verlies van de eigen partij. Verder wil ik hier nog aan toevoegen dat het nagaan over welke partijen er gesproken werd geen interessante resultaten opleverde.

9 Beschrijving resultaten

Ter achtergrondinformatie geef ik even mee in welke volgorde ik mijn resultaten kenbaar zal maken. Om te beginnen zal ik weergeven in hoeveel interviews er gesproken wordt over winst en verlies en in hoeveel interventies dit gespreksonderwerp niet aan bod komt. Daarna zal ik in het beschrijvende deel 1 ingaan op de 'hoe'-vraag. Dit deel omvat het *format*, de duur, en tot slot ook de herhalingen van de interventies. Vervolgens zal ik in het beschrijvende deel 2 het antwoord geven op de 'wie'-vraag. Dit deel houdt de volgende zaken in: het geslacht en het beroep van de geïnterviewde, en indien toepasselijk, de politieke partij waartoe de geïnterviewde behoort. En, *last but not least*, eindig ik met de kern van mijn onderzoek, namelijk de 'wat'-vraag. Dit deel zal onderverdeeld worden in een beschrijvend stuk, waarna ik me zal richten op het verklarende gedeelte. Het beschrijvende deel houdt volgende zaken in: de vergelijkingscategorieën die men aanhaalt om te oordelen of een politicus of een politieke partij gewonnen of verloren heeft en hoeveel vragen de journalist stelt over de eigen partij ten opzichte van het aantal over de andere partijen. De histogrammen die vanaf dit stadium van mijn onderzoek getoond worden spitsen zich allen toe op variabelen die ik enkel gecodeerd heb wanneer het antwoord op de vraag: "Wordt er gesproken over redenen voor winst of verlies?", ja was.

9.1 Has it been said or not?

Figuur 3: Gesprek over winst of verlies: nee of ja

Ik zou hierbij willen benadrukken hoe ik winst, verlies en status quo heb gecodeerd. Het gaat hier namelijk over subjectieve winst en verlies. Ik heb niet nagetrokken of die partijen effectief winnaars of verliezers waren ten opzichte van een bepaald vergelijkingspunt, maar heb overgenomen wat de politici over de eigen en andere partijen zeiden. Dit omwille van volgende redenen. Ten eerste heb ik in mijn codeboek gecodeerd op een vergelijkingspunt, om te weten te komen met wat politici vergelijken wanneer ze besluiten dat een partij winst of verlies heeft geboekt. Wanneer ik nu de reële winst zou berekenen ten opzichte van een bepaald punt, zoals bijvoorbeeld de laatste verkiezingen, of de laatste verkiezingen van hetzelfde niveau, dan houd ik hier geen rekening meer mee en beslis ik zelf waarmee ik vergelijk. Dit is niet de bedoeling. Ten tweede zou het mij veel te ver leiden moest ik alle resultaten van alle partijen gaan opzoeken. Ten derde lijkt me dit ook lichtjes overbodig, aangezien een politicus moeilijk kan stellen dat zijn/haar partij gewonnen heeft indien ze in feite verloren hebben. En tot slot heb ik een controle uitgevoerd wat betreft de manier waarop een partij in één verkiezingsshow wordt gepercipieerd. Hieruit bleek dat het aantal partijen dat in één en dezelfde 'show' zowel als winnaar, als status quo partij en als verliezer beschouwd werd, verwaarloosbaar tot onbestaande was. Over het algemeen kwam het dus enkel voor dat een partij beschouwd werd een status quo positie in te nemen of winst te boeken, of dat deze beschouwd

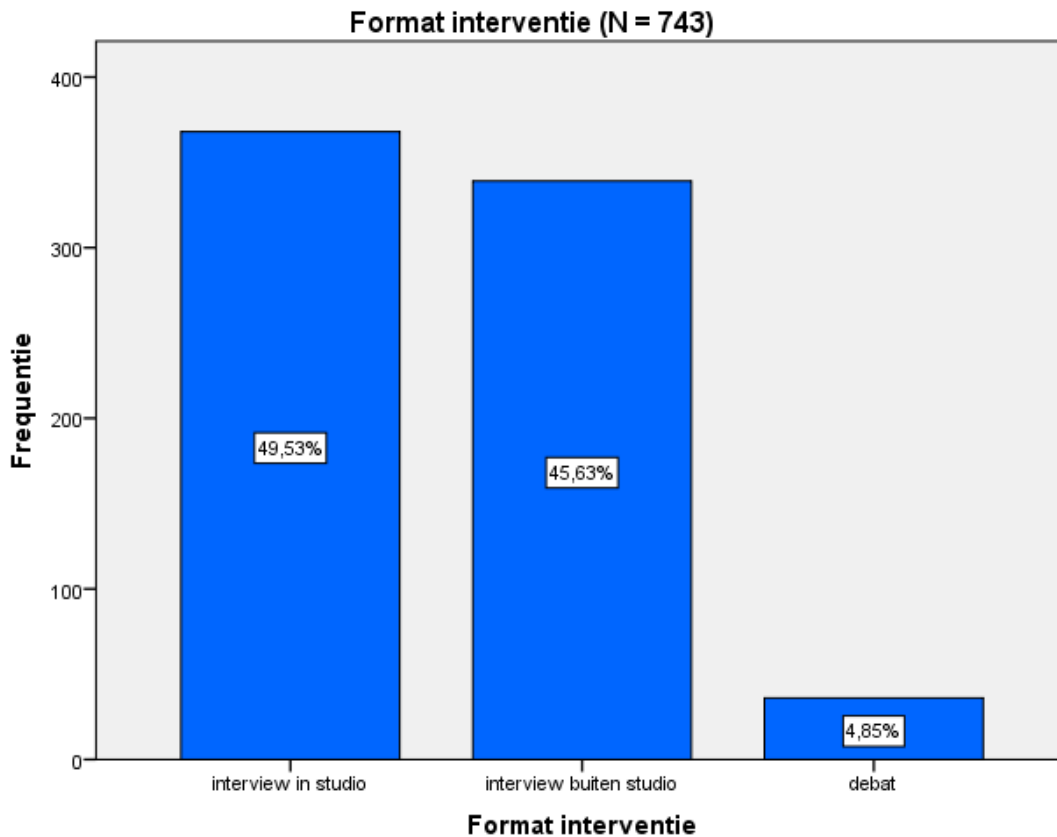
werd een status quo positie in te nemen of verlies te boeken. Dit wijst op wat ik voorheen aangaf, namelijk dat een politicus niet kan zeggen dat zijn/haar partij gewonnen heeft indien ze eigenlijk aan de verliezende kant staan.

In 51 van de 374 interviews spreken politici en experts over een status quo, en dus niet over uitgesproken winst of verlies. Dit komt vaker voor bij verkiezingen wanneer de winnaars en de verliezers minder duidelijk zichtbaar zijn, en ook voornamelijk overdag. Dit aangezien de eerste resultaten vaak nog niet geheel toelaten te spreken over winst of verlies, en omdat politici vrij voorzichtig zijn wat betreft hun uitspraken, zeker indien het gaat om eerste en partiële uitslagen. Later op de verkiezingsdag worden winst en verlies duidelijker en komt de uitspraak 'status quo' zelden nog aan bod. Ik heb beslist de status quo uitspraken niet op te nemen in mijn berekeningen in het verklarende gedeelte, aangezien er hier niet voluit gesproken wordt over winst of verlies. Dit zou de interpretatie vrij ingewikkeld maken.

Zoals ik reeds aanhaalde, is het puur toeval dat ik een aantal, zeer beperkte, delen van de verkiezingsshows mis. Dit lag eraan dat de VRT deze delen niet gearchiveerd had en ik als gevolg daarvan ze dus ook niet kon vinden. Daardoor kan ik niet met 100 % zekerheid stellen dat er een bijna gelijke verdeling is tussen de interviews met en deze zonder redenen. Echter, ik veronderstel dat, zelfs wanneer ik deze wel had gevonden en toegevoegd aan mijn databestand, dit niet voor een dergelijk groot verschil had gezorgd. Aangezien ik codeer op interventies, verandert dit verder ook niks aan de essentie van mijn onderzoek, namelijk de redenen die politici aangeven voor de winst en het verlies van zichzelf versus anderen.

9.2 Bevindingen beschrijvende statistiek – deel 1: hoe?

Figuur 4: Format interventie

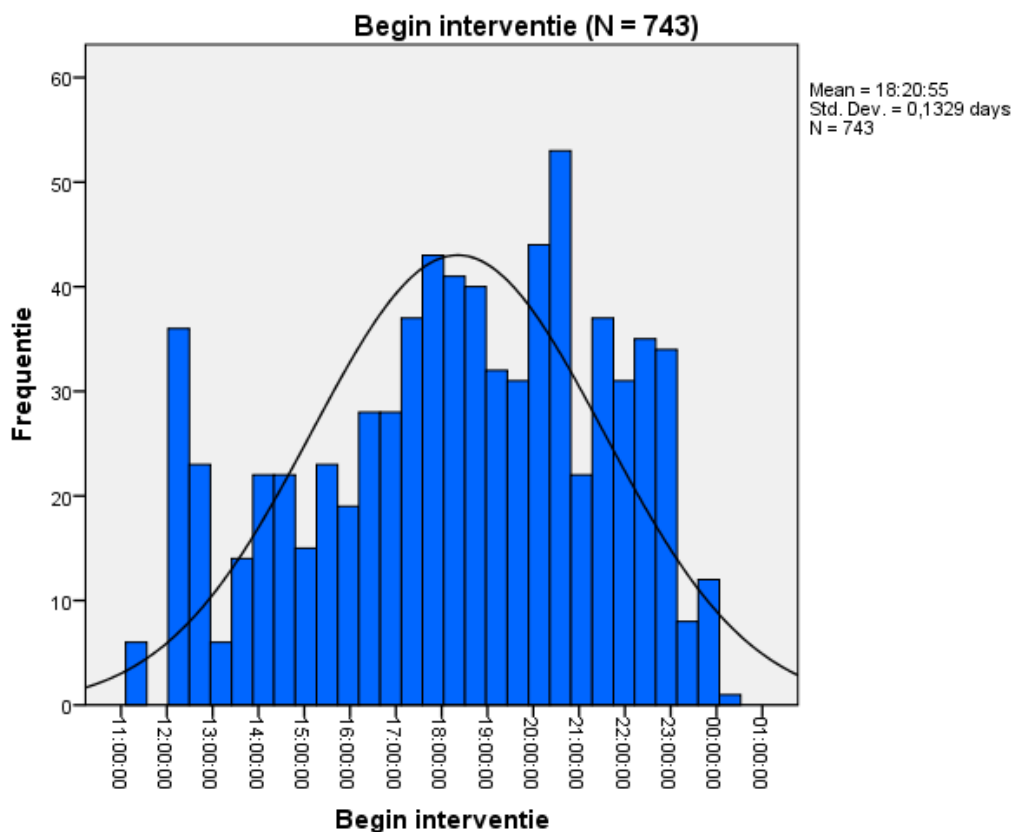
In eerste instantie had ik de categorieën: dubbelinterview in en buiten studio, interview in en buiten studio, interview met drie personen en interview met vier personen allemaal apart gecodeerd. Echter, de opdeling tussen een enkel interview, een dubbelinterview, en een interview met drie of vier personen, leek me niet zoveel extra interessante informatie op te leveren. Daarom heb ik de beslissing genomen om het overzichtelijker te maken door een aantal categorieën samen te nemen en enkel nog de onderverdeling te maken wat betreft waar de interviews plaatsvinden, namelijk binnen de studio versus buiten de studio. Zodoende werk ik verder met de volgende categorieën: debat, interview in de studio, en interview buiten de studio.

Bij dit histogram moet wel een kanttekening gemaakt worden wat betreft de hoeveelheid debatten. Aangezien ik afhankelijk was van de delen van verkiezingsshows die ik vond in het archief van de VRT, heeft dit ervoor gezorgd dat ik enkele, hoewel zeer weinig, delen mis in mijn codering. Op zich is dit geen probleem, aangezien ik op het niveau van het interview codeer. Echter, in dit geval is het cijfer dat getoond wordt bij het aantal debatten niet juist. Bij de verkiezingsshow van 2004 was het namelijk net het kopstukkendebat dat ik niet kon terugvinden tijdens het coderen. Dit cijfer moet dus met een korrel zout genomen worden.

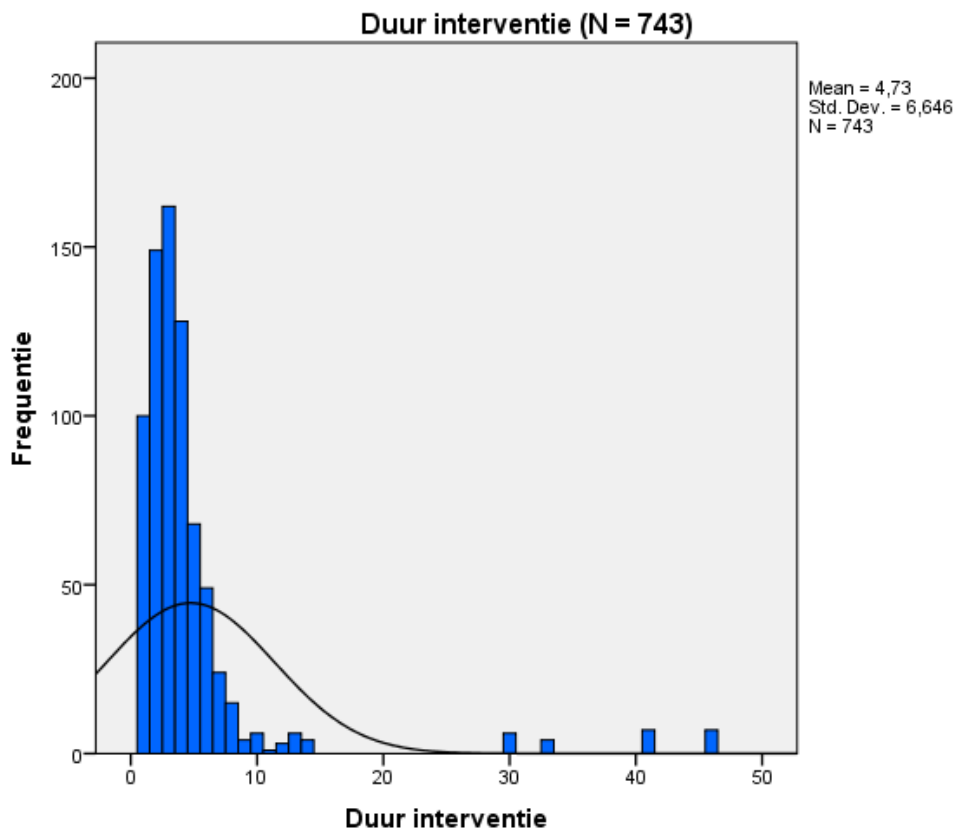
Uit Figuur 4: Format interventie, leren we dat er net iets meer interviews binnen de studio zijn (49,53 %), ter vergelijking met deze buiten de studio (45,63 %). Verder valt het op hoe weinig debatten er aanwezig zijn binnen de verkiezingsshows (4,85 %). De enige vorm van debat die in feite aanwezig is tijdens zo'n dag is het grote kopstukkendebat op het einde van de verkiezingsdag. Wel is het zo dat er in debatten, wanneer ze dan toch aanwezig zijn, bijna altijd redenen voor winst of verlies aangegeven worden (in 94,4 % van de gevallen). Wanneer je erover nadenkt echter, kan dit ook bijna niet anders, aangezien de debatten aanwezig in mijn dataset beginnen bij 5 minuten, maar voornamelijk een duur kennen van 30 tot en met 46 minuten. Het zou me eerder vreemd lijken wanneer er over zo'n lange tijdsperiode geen redenen voor winst of verlies aangegeven worden.

Onderstaande histogram biedt nog enige informatie in verband met wanneer de interventies startten gedurende de verkiezingsdag.

Figuur 5: Begin interventie

Figuur 6: Duur interventie

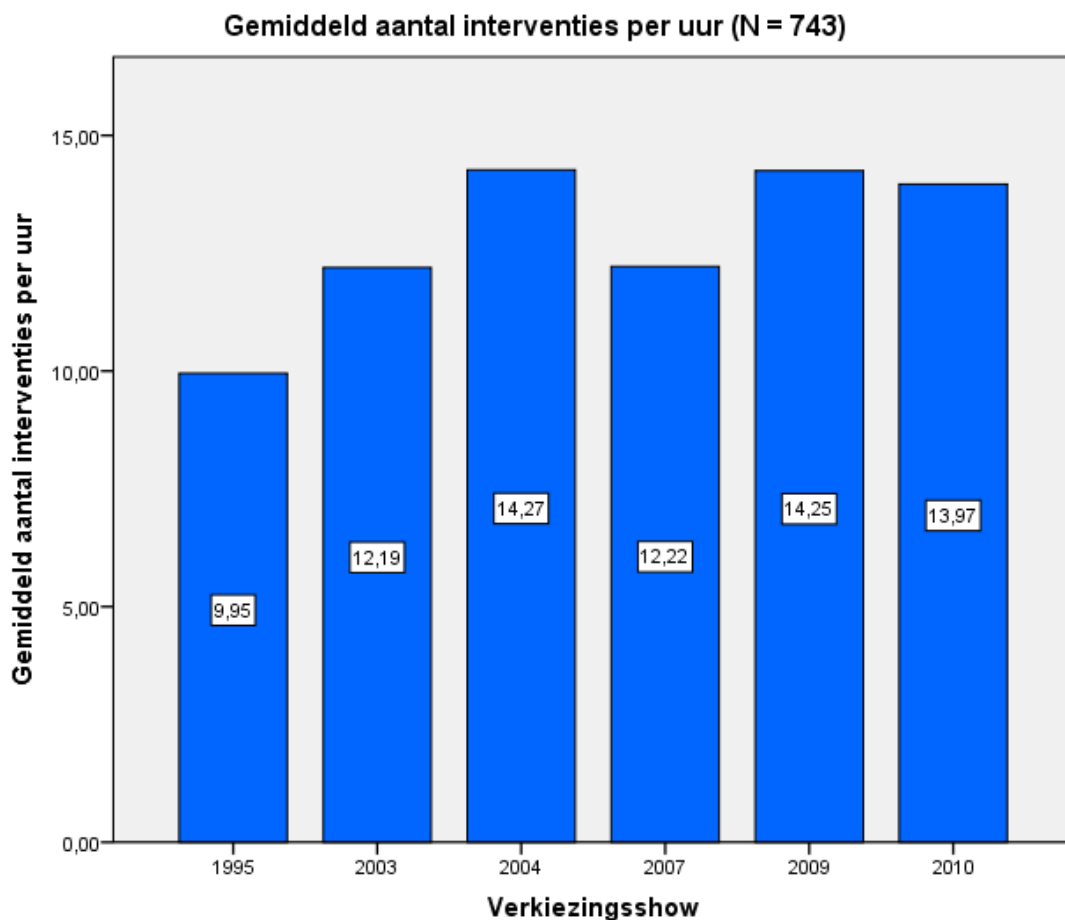

In verkiezingsshows krijgt elke spreker gemiddeld 4,73 minuten spreektijd, wat vrij lang is. Zelfs wanneer je de uitschieters eruit laat, is een interview van 3 minuten (zowel de mediaan als de modus) nog altijd een vrij lange periode voor een geïnterviewde om zijn zegje te kunnen doen. De ENA¹³-data leerden me dat de gemiddelde quote in de VRT-journaals in 2013 circa 22 seconden is (Walgrave, De Swert, De Smedt, & Hooghe, 2014). De tijd die politici, maar ook andere actoren, aangeboden krijgen in het journaal kent een evolutie naar steeds kortere quotes. Op een telkens korter wordende periode moeten ze hun boodschap proberen op een verstaanbare manier over te brengen, wat niet altijd even makkelijk is. Daarnaast heb ik in het ENA-bestand de evolutie opgezocht van de gemiddelde spreektijd voor (binnenlandse) politici in de 19-uur journaals op de VRT (van 2003 tot en met 2013). Er zijn hier geen grote veranderingen merkbaar doorheen de tien jaar waarin het ENA deze zaken codeerde. In 2003 was hun gemiddelde spreektijd 23 seconden, waar deze in 2013 22 seconden bedroeg (Walgrave et al., 2014). Ook in tussentijd zijn er geen grote verschillen op te merken. Wat ik wel ontdekte is dat politici een veel langere spreektijd krijgen ten opzichte van andere actoren die aan bod komen in de journaals. De vergelijking maken tussen de spreektijd die hun geboden wordt in journaals en het podium dat ze krijgen in verkiezingsshows is erg interessant. Het verschil tussen de duur bij deze twee *formats* bedraagt namelijk meer dan 2,5 minuut, want de

¹³ Elektronisch Nieuwsarchief

mediaan en de modus bij de interviews is 3 minuten. Ergens kan men stellen dat dit logisch is, aangezien verkiezingsshows draaien rond politici en hun mening, en er gedurende een volledige verkiezingsdag meer dan tijd genoeg is om mensen hun zegje te laten doen. Dit staat in scherp contrast met het *format* journaals, die efficiënt en snel moeten verlopen, en waar er zelden de tijd is om politici 3 volle minuten aan het woord te laten. Desondanks lijkt dit duidelijke verschil me interessant om weten.

Figuur 7: Gemiddeld aantal interventies per uur

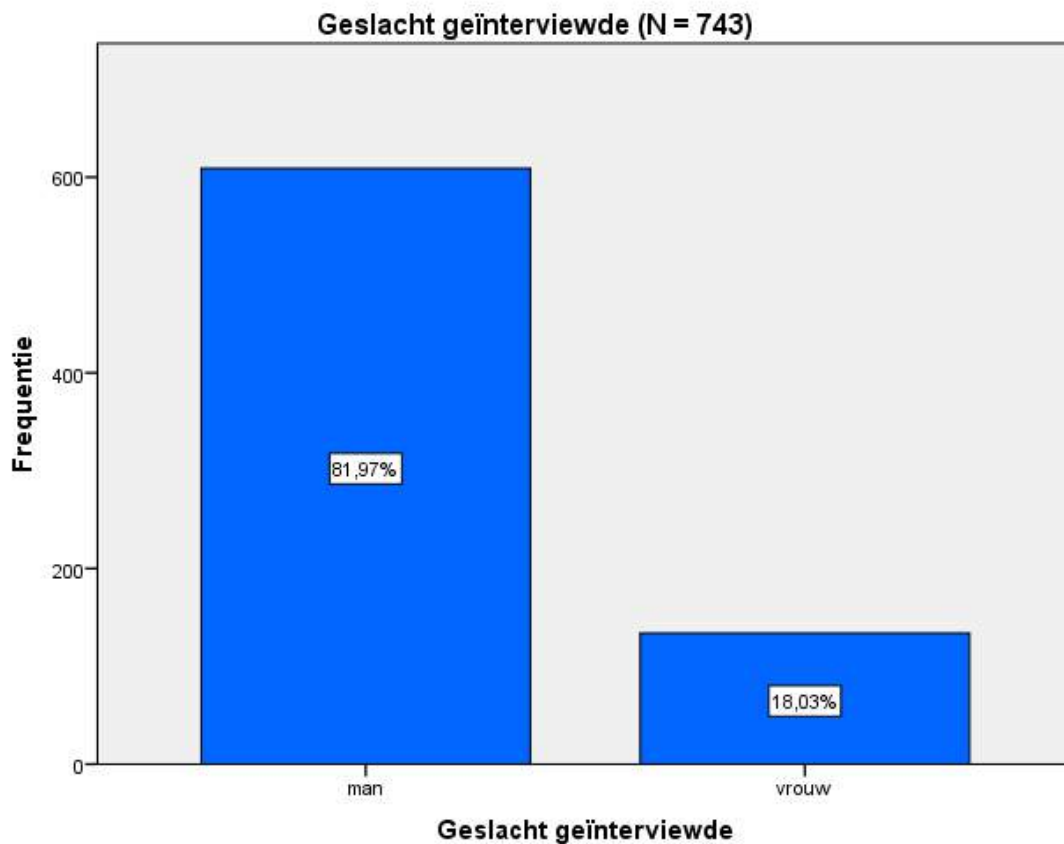
Door mijn coderingen op de VRT heb ik een schat aan data over de evoluties binnen één verkiezingsshow en over verschillende verkiezingsshows heen. Dit omdat ik zowel de tijd binnen elke verkiezingsshow gecodeerd heb als verschillende verkiezingsshows opgenomen heb in mijn dataset. Verkiezingsshows zijn een kantelmoment tussen terugkijken en vooruitkijken. Dit kan ik dan ook perfect onderzoeken in mijn thesis. Wat betreft binnen één verkiezingsshow, wilde ik graag weten of, naargelang je in *prime time* komt, de interventies korter en snediger worden. Eventueel met als uitleg dat er meer kandidaten zijn om interviews te geven, dat er meer informatie te rapen valt, en dat er meer kijkers geëntertained moeten worden. Echter, deze veronderstelling bleek onjuist te zijn. Wat betreft over verschillende verkiezingsshows heen, was ik benieuwd of er een wijziging doorheen

de tijd vast te stellen is. Is het misschien zo dat het *format* verkiezingsshow snediger is geworden? Komen er in 2010 gemiddeld genomen meer mensen aan bod dan in 1995? Hoeveel interventies zijn er gemiddeld gezien per uur in 1995 wanneer men dit vergelijkt met 2010? Om een antwoord op al deze vragen te weten te komen, zal ik een weging moeten doorvoeren. Hiervoor zal ik het gemiddeld aantal interventies gemeten over één uur in één verkiezingsshow vergelijken met hetzelfde cijfer bij de vijf andere verkiezingsshow's.

Uit Figuur 7: Gemiddeld aantal interventies per uur, kunnen we afleiden dat er van 1995 naar 2003 zich een sprong heeft voorgedaan naar een groter aantal interventies per uur (namelijk van 9,95 naar 12,19 gemiddeld genomen). Ook van 2003 naar 2004 zette deze trend zich door (namelijk van 12,19 naar 14,27 gemiddeld gezien). In 2007 was er een lichte terugval merkbaar naar 12,22 gemiddeld aantal interventies per uur, maar in 2009 en 2010 herstelde dit zich terug naar respectievelijk 14,25 en 13,97 als gemiddeld aantal interventies per uur. Met andere woorden; ik denk dat ik mag stellen dat er zich inderdaad een evolutie voordoet naar een snediger *format* van verkiezingsshow's. Vooral de sprongen van 1995 naar 2003 en deze van 2003 naar 2004 zijn opmerkelijk. Daarna viel de evolutie stil en bleef men op een status quo steken met een gemiddelde van rond de 14 interventies per uur.

9.3 Bevindingen beschrijvende statistiek – deel 2: wie?

Figuur 8: Geslacht geïnterviewde

Wanneer ik het aantal mannen en vrouwen bekijk en vergelijk over alle verkiezingsshows van 1995 tot en met 2010 heen, dan merk ik dat het aantal vrouwen heel laag ligt (134 in totaal). Deze cijfers komen overeen met 18 % vrouwen en 82 % mannen. Een fifty-fifty verdeling had ik zeker niet verwacht, aangezien we weten dat er in het algemeen minder vrouwen aan politiek doen en als gevolg hiervan, dat deze een lager aantal politieke functies bekleden in vergelijking met mannen. Verder is ook geweten dat er op televisie, en dus ook bij de openbare omroep, minder vrouwen in beeld komen dan mannen, zeker wanneer het politieke of duidingprogramma's betreft (non-fictie), wat bij een verkiezingsshow het geval is (De Smedt, De Swert, Hardy, Hooghe, & Walgrave, 2011). Eén liet in 2011 67,3 % mannen en 32,7 % vrouwen aan bod komen in de eigen programma's. Ten opzichte van 2009 was dit een daling van 4,2 %, die significant is met $p=0,008$. Na Canvas was Eén in 2011 de tweede minst genderdiverse zender in het Vlaamse televisielandschap. Gezien de evolutie is dit vooral voor Eén slecht nieuws. Het grootste verschil tussen de VRT en private zenders valt in 2011, net zoals in 2009 trouwens, bij *infotainment*. De VRT laat hier 39,3 % vrouwen aan bod komen, terwijl private zenders 51,1 % vrouwen op hun scherm tonen. De verkiezingsshows horen thuis onder deze categorie.

Echter, zelfs wanneer men dit in overweging neemt, denk ik dat ik toch mag spreken van een zeer laag aantal vrouwen aanwezig in de VRT-verkiezingsshows van 1995 tot en met 2010. De verdeling qua gender is enorm scheef. Een mogelijke verklaring hiervoor is het grote aandeel mannelijke partijvoorzitters. Vrouwelijke partijvoorzitters zijn eerder de uitzondering dan de regel. Het is zo dat de media, en dus ook de VRT-verkiezingsshow, maar al te graag een reactie van de voorzitters krijgen over de verkiezingsuitslag van de eigen en andere partijen, omdat zij toch optreden als de woordvoerders of campagneleiders van de partij (Midtbø, 2011). Wanneer men dit in rekening brengt, is het niet zo verwonderlijk dat, aangezien er meer mannelijke partijvoorzitters zijn, die gekozen worden door de partij zelf, er ook structureel meer mannen aan bod komen in de 'show'.

Tabel 6: Geslacht geïnterviewde bij het al dan niet uitoefenen van het mandaat partijvoorzitter

			Partijvoorzitter		Totaal
			0 (nee)	1 (ja)	
Geslacht geïnterviewde	man	Frequentie	358	101	459
		% van Partijvoorzitter	78,7%	80,2%	79,0%
	vrouw	Frequentie	97	25	122
		% van Partijvoorzitter	21,3%	19,8%	21,0%
Totaal	Frequentie		455	126	581
	% van Partijvoorzitter		100,0%	100,0%	100,0%

Deze kruistabel geeft weer dat 80 % van de partijvoorzitters mannen zijn tegenover 20 % die het vrouwelijke geslacht heeft. Het bevestigt mijn vermoeden dat vrouwen minder de woordvoerende, en in het geval van verkiezingsshows ook de debatterende (op het einde van de dag bij het grote kopstukkendebat), functies uitoefenen in vergelijking met mannen. De enige vrouwen die de rol van partijvoorzitter uitoefenden op de verkiezingsdagen die ik in mijn onderzoek gecodeerd heb, zijn: Vera Dua, Mieke Vogels, Marianne Thijssen, Caroline Gennez en Els Van Weert. Het politieke mandaat partijvoorzitter komt er zoals verwacht negatiever uit wat het aandeel vrouwen betreft wanneer je dit vergelijkt met het aandeel vrouwen in alle andere politieke functies die voorkomen in mijn dataset. Daar zijn er namelijk 78,7 % mannen en 21,3 % vrouwen. Mijn voormalige idee dat het hoge aandeel mannelijke partijvoorzitters ervoor zorgde dat er weinig vrouwen aan bod kwamen wordt hiermee bevestigd, maar het effect is toch eerder beperkt, aangezien ook niet-partijvoorzitters in 78,7 % van de gevallen man zijn. Wanneer men alle verschillende politieke functies bij elkaar telt wat betreft geslacht, komt men uit op volgende verdeling: 79 % mannen en 21 % vrouwen.

Na voorgaande bevindingen te hebben gedaan, leek het me enorm interessant om na te gaan of er zich hieromtrent een evolutie heeft voorgedaan doorheen de jaren, en indien ja, welke. Aangezien de subtitel van mijn thesis '15 jaar verkiezingsshows op de openbare omroep' luidt, verwacht men uiteraard ook dat ik over de evolutie van dit *format* enige interessante bevindingen naar voor breng. In onderstaande kruistabel ben ik nagegaan hoe de verdeling van mannen en vrouwen eruit zag per verkiezingsshow.

Tabel 7: Geslacht geïnterviewde per verkiezingsdatum

Geslacht geïnterviewde * Verkiezingsdatum (N=743)

			Verkiezingsdatum					Totaal	
			21-MEI-1995	18-MEI-2003	13-JUNI-2004	10-JUNI-2007	07-JUNI-2009		13-JUNI-2010
Geslacht geïnterviewde	man	Frequentie	64	105	100	89	123	128	609
		% van Verkiezingsdatum	87,7%	83,3%	75,8%	80,2%	80,9%	85,9%	82,0%
	vrouw	Frequentie	9	21	32	22	29	21	134
		% van Verkiezingsdatum	12,3%	16,7%	24,2%	19,8%	19,1%	14,1%	18,0%
% verkozen vrouwen¹⁴			15,8 % Vlaams parlement 16,9 federaal parlement	33 % federaal parlement	32,3 % Vlaams parlement 31 % Europees parlement	38 % federaal parlement	39,4 % Vlaams parlement 35 % Europees parlement	39 % federaal parlement	
Totaal		Frequentie	73	126	132	111	152	149	743
		% van Verkiezingsdatum	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

¹⁴ (RoSa: Bibliotheek documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, 2014)

Uit Tabel 7: Geslacht geïnterviewde per verkiezingsdatum, valt af te leiden dat de evolutie in het aandeel mannen en vrouwen de positieve kant uitging voor vrouwen vanaf 1995 tot en met 2004. Gedurende deze periode steeg het percentage vrouwen in verkiezingsshow's van 12,3 % in 1995, naar 16,7 % in 2003, tot 24,2 % in 2004. 10 juni 2007 kan echter beschouwd worden als een kantelmoment in de emancipatie van de vrouw in de VRT-verkiezingsshow's. Hier konden ze nog 19,8 % van de interviews op hun conto schrijven. In 2009 bleef hun aandeel quasi stabiel met 19,1 %, terwijl 13 juni 2010 een waar dieptepunt was voor de vrouw op het verkiezingsscherm. Wanneer we weten dat het aantal vrouwen in de politiek er in het algemeen op vooruit is gegaan wanneer men 2010 vergelijkt met 1995, is deze evolutie frappant. De bevinding die ik hier doe, legt in feite bloot dat de verkiezingsshow's verre van gevolgd zijn. Hierbij moet echter wel de kanttekening gemaakt worden dat tijdens de laatste paar verkiezingen de grote kopstukken extra in de verf gezet werden, en dan denk ik bijvoorbeeld aan een Yves Leterme bij de verkiezingen van 2007 en een Bart De Wever bij de verkiezingen van 2009 en 2010. Wanneer het in dit geval net mannen zijn die als boegbeelden naar voor worden geschoven tijdens de campagne; enerzijds door de partijen zelf, maar anderzijds ook door de media, kan het haast niet anders dan dat dezelfde personen ook opgevoerd worden op het nationale scherm tijdens die verkiezingsdag.

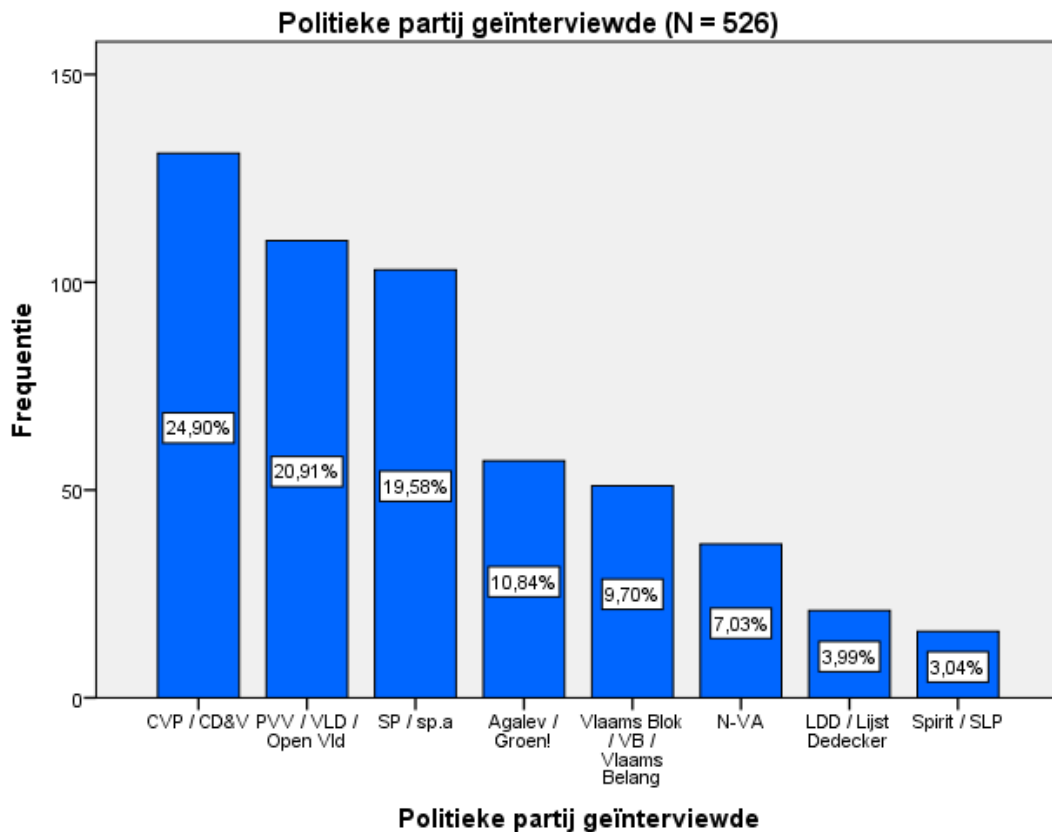
Aangezien het altijd beter is een *benchmark* te hebben waaraan je je bevindingen kan toetsen en zo veranderingen en verschillen kan opmerken op een wetenschappelijk onderbouwde manier, ben ik aan de slag gegaan met het aantal verkozen vrouwen erbij te plaatsen. Dit aantal wordt vertegenwoordigd door de vetgedrukte rode cijfers. Hieruit kunnen we afleiden dat er een enorme kloof bestaat tussen het aandeel vrouwen dat aanwezig is in een bepaalde verkiezingsshow en de hoeveelheid verkozen vrouwen na diezelfde verkiezingen. Ik spreek hier niet van een klein verschil. In 1995 vertolkte de verkiezingsshow 12,3 % vrouwen, en werden er in het Vlaams parlement 15,8 % vrouwen verkozen en in het federaal parlement 16,9 % vrouwen. In 2003 was het verschil vele malen groter, aangezien het percentage verkozen vrouwen grote sprongen maakte, maar de hoeveelheid interviews met vrouwen niet in dergelijke mate toenam. In de verkiezingsshow van dat jaar waren er namelijk 16,7 % vrouwen aanwezig, terwijl er toen dubbel zoveel vrouwen verkozen geraakten. In 2004 werd het verschil weer iets kleiner, omdat het percentage verkozen vrouwen status quo bleef (32,3 % in het Vlaams parlement en 31 % in het Europees parlement), en het vrouwelijke geslacht een stuk sterker aanwezig was tijdens de verkiezingsshow (24,2 %), in vergelijking met het jaar daarvoor. In 2007 vergrootte het verschil opnieuw naar de situatie zoals we die kenden in 2003, aangezien het percentage vrouwen in het federaal parlement toenam tot 38 %, maar er maar 19,8 % vrouwen aanwezig waren in de verkiezingsshow. Hetzelfde verhaal is toepasbaar op het verkiezingsjaar 2009. Men telde 39,4 % verkozenen in het Vlaams parlement en

35 % in het Europees parlement, terwijl het aandeel interviews met vrouwen bleef steken op 19,1 %. Het laatste jaar dat ik heb opgenomen in mijn codering, 2010, kan gezien worden als het slechtste jaar wat betreft de vrouwenemancipatie op het verkiezingsscherm. Er werden dat jaar 39 % vrouwen verkozen in het federaal parlement, terwijl er in de verkiezingsshow slechts 14,1 % voorkwamen.

Kortom: de politieke vertegenwoordiging van vrouwen gaat stilaan de goede kant op. De vertegenwoordiging van vrouwen in de verkiezingsshow's daarentegen is een blinde vlek in de emancipatie van de vrouw op het scherm. Wat blijkt is dat vrouwelijke politici niet enkel opbotsen tegen een horizontaal glazen plafond op hun weg naar belangrijke politieke mandaten, maar ook tegen een verticale glazen wand in hun zoektocht naar media-aandacht: het televisiescherm (Vos, 2013). Vrouwelijke politici moeten strijden voor aandacht in het *format* verkiezingsshow. Aangezien de aanwezigheid in de politieke wereld en de aandacht in de media niet los van elkaar staan – *media exposure* en electoraal succes gaan hand in hand (Van Aelst, Maddens, Noppe, & Fiers, 2008) – zou men mogen verwachten dat het aandeel vrouwen in de verkiezingsshow's een hoger percentage beslaat. Vrouwelijke politici lijken de strijd om media-aandacht in verkiezingsshow's te verliezen.

De verklaringen hiervoor kunnen tweeledig zijn (Vos, 2013). Enerzijds kunnen individuele eigenschappen van de politici een rol spelen, en anderzijds zouden kenmerken van de berichtgeving zelf een effect kunnen hebben. Deze tweedeling komt neer op het onderscheid tussen vraag en aanbod. Aan de vraagzijde kan er een reële benadering zijn ten opzichte van vrouwelijke politici omdat de journalisten die instaan voor de verslaggeving tijdens de verkiezingsshow's, al dan niet bewust, minder voor vrouwen kiezen wanneer ze op zoek zijn naar een politicus om een interview van af te nemen. In dit geval is het de openbare omroep zelf die een *gender bias* creëert. Echter, en dit is misschien meer aannemelijk, is het uiteraard ook mogelijk dat het aanbod van politici de ondervertegenwoordiging van vrouwen op het scherm verklaart. Mannelijke en vrouwelijke politici bezitten andere politieke en persoonlijke eigenschappen, die kunnen leiden tot een verschil in aandacht die ze ontvangen. Wanneer dit zo is, bestaat er geen *media bias* waarbij vrouwelijke politici gediscrimineerd worden, maar is hun ondervertegenwoordiging op het scherm eenvoudigweg een gevolg van een politieke *bias*. Zo worden vrouwen in de politieke wereld nog steeds niet als gelijken beschouwd ten opzichte van mannen, doordat ze onder andere lagere functies bekleden. Hiermee moeten we dus rekening houden vooraleer we effectief kunnen spreken van een *gender bias* bij de openbare omroep (Vos, 2013).

Figuur 9: Politieke partij geïnterviewde

Het klinkt vanzelfsprekend dat ik de antwoordcategorie 'niet van toepassing', eruit heb gelaten, aangezien deze variabele alle personen bevat die niet politiek actief zijn en dus ook niet tot een politieke partij behoren. Dit zijn onder andere: politicologen, professoren, experts, journalisten, en bedrijfsleiders. Ik kon vaststellen dat dit samen 162 personen waren. Wanneer men dit cijfer aftrekt van het totale aantal gecodeerden over alle verkiezingsshows heen, namelijk: 743, komt men uit op 581 politici. Of met andere woorden: een verdeling van 78,2 % politici en 21,8 % non-politici.

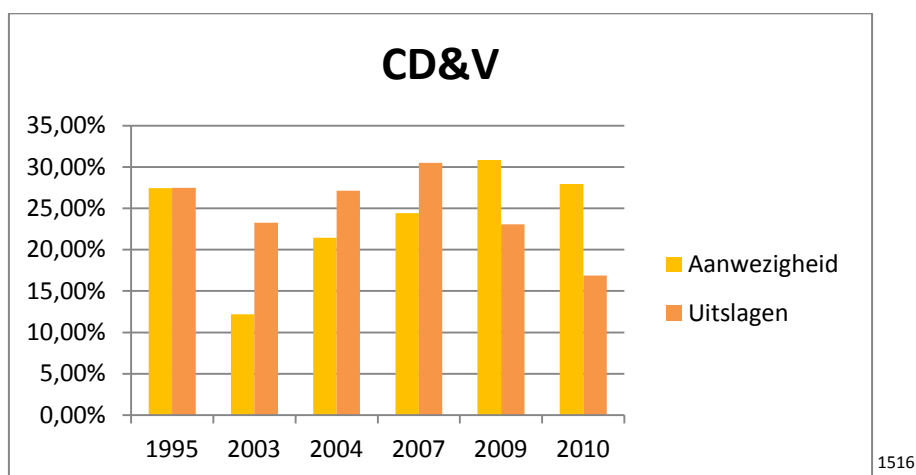
Ik heb, wegens een vrij groot aantal partijen aanwezig in mijn dataset, de beslissing genomen om in het bovenstaande histogram enkel en alleen de partijen over te houden die minstens 1 % van het totale aantal interventies op hun conto schreven. Vlaamse partijen die erbuiten vielen waren de volgende: Volksunie, PVDA+, Vivant en ROSSEM. Ook de enkele onafhankelijke kandidaat en de paar kleine partijen die in mijn dataset zaten, heb ik niet opgenomen in dit histogram. Franstalige partijen haalden deze zelfontworpen kiesdrempel van 1 % meestal ook niet, maar toch heb ik die partijen die wel meer dan 1 % van alle interviews deden, ook weggelaten uit volgende histogrammen. Dit voornamelijk omdat ik het hier enkel wil hebben over de Vlaamse politieke partijen. In totaal heb ik dus 55 politici eruit gefilterd.

Deze beschrijvende statistiek geeft de indruk dat Vlaams Belang-politici (het vroegere Vlaams Blok) relatief weinig op het scherm aanwezig zijn, aangezien zij 51 geïnterviewden kunnen optekenen, terwijl alle personen behorende tot de partij Groen (het voormalige Agalev) 57 keer in totaal geïnterviewd werden. Er valt namelijk een grote kloof vast te stellen tussen het stemmenpercentage van de extreemrechtse partij en dit van de groenen. Het Vlaams Blok of Vlaams Belang vertegenwoordigde ooit meer dan 20 % van de Vlaamse kiezers, terwijl Agalev of Groen zulke cijfers nooit heeft kunnen voorleggen. Men kan hier twee zaken tegenin brengen. Ten eerste kan men zich afvragen of de verkiezingsshows representatief moeten zijn. Rond deze vraag was, en is nog steeds heel wat discussie mogelijk. Ten tweede is het een feit dat de groene partij zowel in de federale als in de Vlaamse regering gezeteld heeft, respectievelijk van 1999 tot en met 2003 en van 1999 tot en met 2004, terwijl het *cordon sanitaire* sinds jaar en dag bestaat, wat ervoor zorgt dat Vlaams Belang niet uitgenodigd wordt voor coalitiegesprekken met het oog op de vorming van een nieuwe regering na de verkiezingen. Met andere woorden: er zijn redenen aan te geven die pleiten voor een hoger aandeel groene kandidaten, maar ook voor een hoger aandeel extreemrechtse kandidaten in de verkiezingsshow. Hier lijkt het erop dat de VRT de politieke partijen volgt in hun *cordon sanitaire*, wat ervoor zorgt dat dit niet enkel aanwezig is in het politieke landschap, maar ook in het medialandschap. Verder geeft Figuur 9: Politieke partij geïnterviewde, lichtjes de indruk dat de christendemocratische partij boven zijn gewicht speelt, wanneer men hun cijfer, namelijk: 131 interviews, vergelijkt met de aantallen voor de liberalen enerzijds en de socialisten anderzijds, respectievelijk 110 en 103 interviews. Tot slot kan ik weinig tot niets zeggen over de partijen N-VA, LDD en Spirit, aangezien zij geen van allen bestonden gedurende de volledige periode van mijn codering, namelijk van 1995 tot en met 2010. Hierdoor ontstaat er een vertekening naar een waarschijnlijk lagere aanwezigheid ten opzichte van de situatie waarin ze wel zouden bestaan hebben tijdens de zes verkiezingen.

Aangezien het altijd beter is een *benchmark* te hebben waaraan je je bevindingen kan toetsen en zo veranderingen en verschillen kan opmerken op een wetenschappelijk onderbouwde manier, ben ik aan de slag gegaan met de percentages van alle partijen per verkiezing en heb dit vergeleken met het aantal politici van die partijen aanwezig in de verkiezingsshows. Aangezien ik voor elke verkiezing in mijn dataset maar één cijfer heb van de aanwezigheid van een bepaalde partij in een bepaalde verkiezingsshow, dacht ik ook best te evolueren naar één cijfer wat betreft hun verkiezingsuitslag per verkiezingsjaar. Het is zo dat, bij elke verkiezingen je én een uitslag voor de Senaat en de Kamer hebt, of én een uitslag voor het Vlaams parlement en het Europees parlement hebt. In 1995 valt het zelfs voor dat je én een uitslag voor de Senaat en de Kamer hebt, plus de uitslag voor het Vlaams parlement. Waar het op neerkomt is dat ik hier één percentage van wil maken per verkiezingsjaar. Ik

realiseer me dat het niet helemaal koosjer is om het gemiddelde te nemen van de percentages op de aparte niveaus, aangezien je meer zetels hebt te verdelen op het ene dan op het andere niveau. Maar, omdat dit me de makkelijkste oplossing leek om te komen tot één percentage zonder er hogere wiskunde bij te moeten halen, heb ik er uiteindelijk voor gekozen om toch op deze manier tewerk te gaan.

Figuur 10: Aanwezigheid en uitslagen CD&V

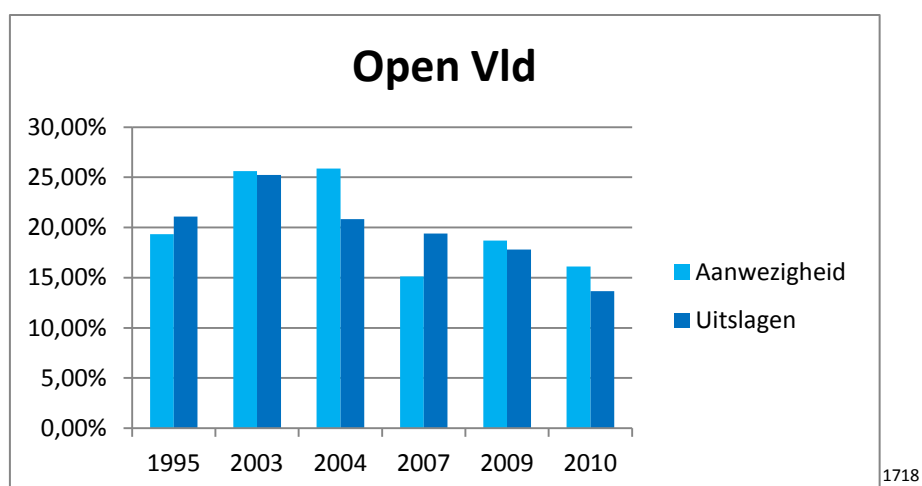
Bovenstaande histogram toont aan dat CD&V gemiddeld genomen een lichte ondervertegenwoordiging kent (- 0,67 %). In 1995 kwamen ze quasi evenveel aan bod in de verkiezingsshow als het percentage dat ze behaald hadden. In 2003, 2004 en 2007 werden ze sterk ondervertegenwoordigd, waarna ze in 2009 en 2010 sterk oververtegenwoordigd werden. Zie onderstaande tabel. Men kan hieruit afleiden dat, jaren na succesvol te zijn geweest en in de regering te hebben gezeten, je pas de hoeveelheid aandacht krijgt in de verkiezingsshow die je verdient naar aanleiding van je verkiezingsuitslag. Met andere woorden: de aanwezigheid in de verkiezingsshows volgt de uitslag die de CD&V haalde tijdens de voorgaande verkiezingen. Dit gebeurt echter op een zeer trage manier.

Aanwezigheid - Uitslag	1995	2003	2004	2007	2009	2010
	27,42% - 27,48%	12,20% - 23,25%	21,43% - 27,12%	24,42% - 30,50%	30,84% - 23,08%	27,96% - 16,88%
Verschil	- 0,06%	- 11,05%	- 5,69%	- 6,08%	+ 7,76%	+ 11,08%
	= status quo	= ondervertegenwoordiging	= ondervertegenwoordiging	= ondervertegenwoordiging	= oververtegenwoordiging	= oververtegenwoordiging

¹⁵ (Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken, 2014)

¹⁶ (Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken: Directie van de Verkiezingen, 2014)

Figuur 11: Aanwezigheid en uitslagen Open Vld

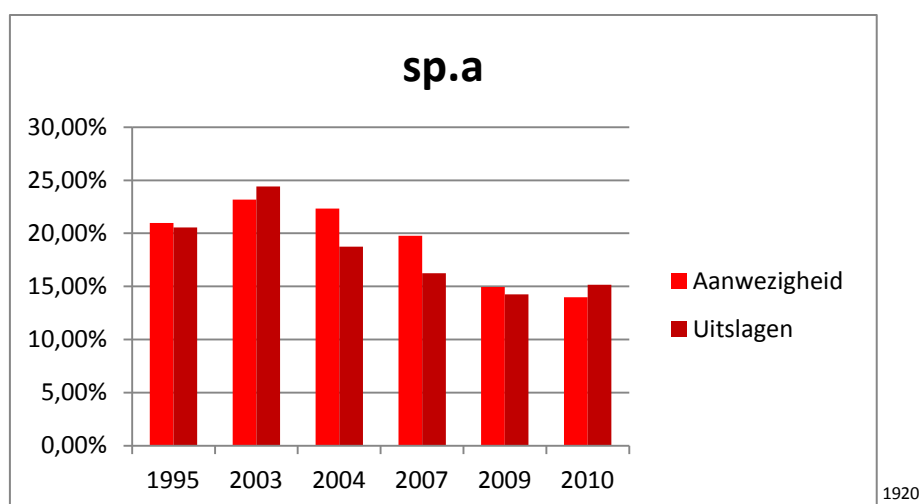
Bovenstaande histogram toont aan dat Open Vld gemiddeld genomen een lichte oververtegenwoordiging kent (0,455 %). In 1995 en 2007 werden ze licht ondervertegenwoordigd. In 2003 en 2009 kwamen ze quasi evenveel aan bod in de verkiezingsshow als het percentage dat ze behaald hadden. In 2004 en 2010 werden ze licht oververtegenwoordigd. *Zie onderstaande tabel.* Men kan hieruit afleiden dat, jaren na niet succesvol te zijn geweest en niet in alle regeringen te hebben gezeten, je pas de hoeveelheid aandacht krijgt in de verkiezingsshow die overeenkomt met je verkiezingsuitslag. Met andere woorden: de aanwezigheid in de verkiezingsshows volgt de uitslag die de Open Vld haalde tijdens de voorgaande verkiezingen. Dit gebeurt echter op een zeer trage manier. Bij deze partij doet dit scenario zich iets minder duidelijk voor dan bij de CD&V.

Aanwezigheid - Uitslag	1995	2003	2004	2007	2009	2010
	19,35% - 21,10%	25,61% - 25,25%	25,89% - 20,85%	15,12% - 19,40%	18,69% - 17,80%	16,13% - 13,66%
Vershil	- 1,75%	+ 0,36%	+ 5,04%	- 4,28%	+ 0,89%	+ 2,47%
	= ondervertegenwoordiging	= status quo	= oververtegenwoordiging	= ondervertegenwoordiging	= status quo	= oververtegenwoordiging

¹⁷ (Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken, 2014)

¹⁸ (Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken: Directie van de Verkiezingen, 2014)

Figuur 12: Aanwezigheid en uitslagen sp.a

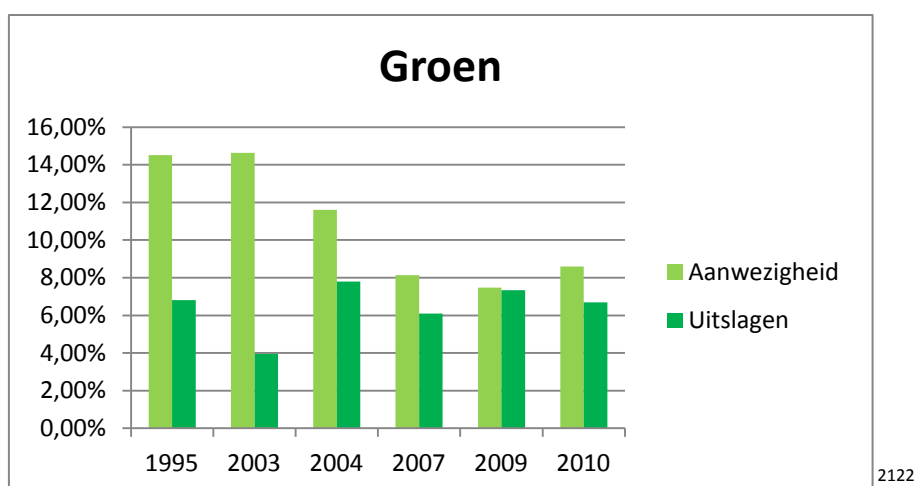
Bovenstaande histogram toont aan dat sp.a gemiddeld genomen een lichte oververtegenwoordiging kent (0,97 %). In 1995 en 2009 kwamen ze quasi evenveel aan bod in de verkiezingsshow als het percentage dat ze behaald hadden. In 2003 en 2010 werden ze licht ondervertegenwoordigd. In 2004 en 2007 werden ze licht oververtegenwoordigd. *Zie onderstaande tabel.* Men kan hieruit afleiden dat, jaren na niet succesvol te zijn geweest, je pas de hoeveelheid aandacht krijgt in de verkiezingsshow die overeenkomt met je verkiezingsuitslag. Met andere woorden: de aanwezigheid in de verkiezingsshows volgt de uitslag die de sp.a haalde tijdens de voorgaande verkiezingen. Dit gebeurt echter op een zeer trage manier. Bij deze partij doet dit scenario zich iets minder duidelijk voor dan bij de CD&V.

Aanwezigheid - Uitslag	1995	2003	2004	2007	2009	2010
	20,97% - 20,54%	23,17% - 24,40%	22,32% - 18,75%	19,77% - 16,25%	14,95% - 14,24%	13,98% - 15,16%
Verschil	+ 0,43%	- 1,23%	+ 3,57%	+ 3,52%	+ 0,71%	- 1,18%
	= status quo	= ondervertegenwoordiging	= oververtegenwoordiging	= oververtegenwoordiging	= status quo	= ondervertegenwoordiging

¹⁹ (Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken, 2014)

²⁰ (Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken: Directie van de Verkiezingen, 2014)

Figuur 13: Aanwezigheid en uitslagen Groen

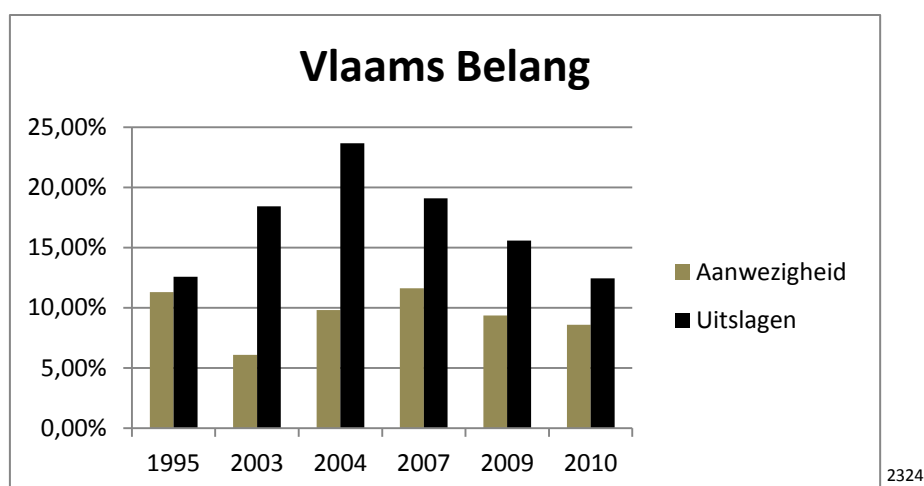
Bovenstaande histogram toont aan dat Groen gemiddeld genomen een sterke oververtegenwoordiging kent (4,38 %) Gedurende alle verkiezingsjaren werden ze oververtegenwoordigd. Het moet wel gezegd zijnde dat, naarmate we dichterbij de verkiezingen van 2010, de oververtegenwoordiging van Groen gemiddeld bekeken steeds kleiner en kleiner wordt. De behaalde uitslag en de aanwezigheid in de verkiezingsshow benadert mekaar steeds meer en meer en evolueert naar een realistisch niveau. *Zie onderstaande tabel.* Men kan hieruit afleiden dat kleine partijen sterk oververtegenwoordigd worden in de verkiezingsshows, onafhankelijk van het feit of ze succesvolle of niet succesvolle jaren achter de rug hebben.

Aanwezigheid - Uitslag	1995	2003	2004	2007	2009	2010
	14,52% - 6,81%	14,63% - 3,95%	11,61% - 7,80%	8,14% - 6,10%	7,48% - 7,34%	8,60% - 6,69%
Verschil	+ 7,71%	+ 10,68%	+ 3,81%	+ 2,04%	+ 0,14%	+ 1,91%
	= oververtegenwoordiging	= oververtegenwoordiging	= oververtegenwoordiging	= oververtegenwoordiging	= status quo	= oververtegenwoordiging

²¹ (Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken, 2014)

²² (Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken: Directie van de Verkiezingen, 2014)

Figuur 14: Aanwezigheid en uitslagen Vlaams Belang

Bovenstaande histogram toont aan dat Vlaams Belang gemiddeld genomen een erg sterke ondervertegenwoordiging kent (-7,50 %). Alle verkiezingsjaren werden ze ondervertegenwoordigd. Het moet wel gezegd zijnde dat, naarmate we dichterbij de verkiezingen van 2010, de ondervertegenwoordiging van Vlaams Belang gemiddeld bekeken steeds kleiner en kleiner wordt, maar dit heeft waarschijnlijk meer te maken met een lagere uitslag dan met een hogere aanwezigheid, zoals bovenstaande histogram weergeeft. De behaalde uitslag en de aanwezigheid in de verkiezingsshow benadert mekaar steeds meer en meer en evolueert naar een realistisch niveau. Zie onderstaande tabel. Men kan hieruit afleiden dat extreemrechtse partijen erg sterk ondervertegenwoordigd worden in de verkiezingsshow, onafhankelijk van het feit of ze succesvolle of niet succesvolle jaren achter de rug hebben.

Aanwezigheid - Uitslag	1995	2003	2004	2007	2009	2010
	11,29% - 12,59%	6,10% - 18,42%	9,82% - 23,66%	11,63% - 19,10%	9,35% - 15,59%	8,60% - 12,44%
Verschil	- 1,3%	- 12,32%	- 13,84%	- 7,47%	- 6,24%	- 3,84%
	= ondervertegenwoordiging	= ondervertegenwoordiging	= ondervertegenwoordiging	= ondervertegenwoordiging	= ondervertegenwoordiging	= ondervertegenwoordiging

Het idee dat deze histogrammen en tabellen meegeven is dat het aantal interviews dat van een bepaalde partij afgenomen wordt in de verkiezingsshow voor een groot deel afhangt van drie zaken. Ten eerste de uitslag van de desbetreffende partij het jaar voordien, ten tweede of die partij in de

²³ (Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken, 2014)

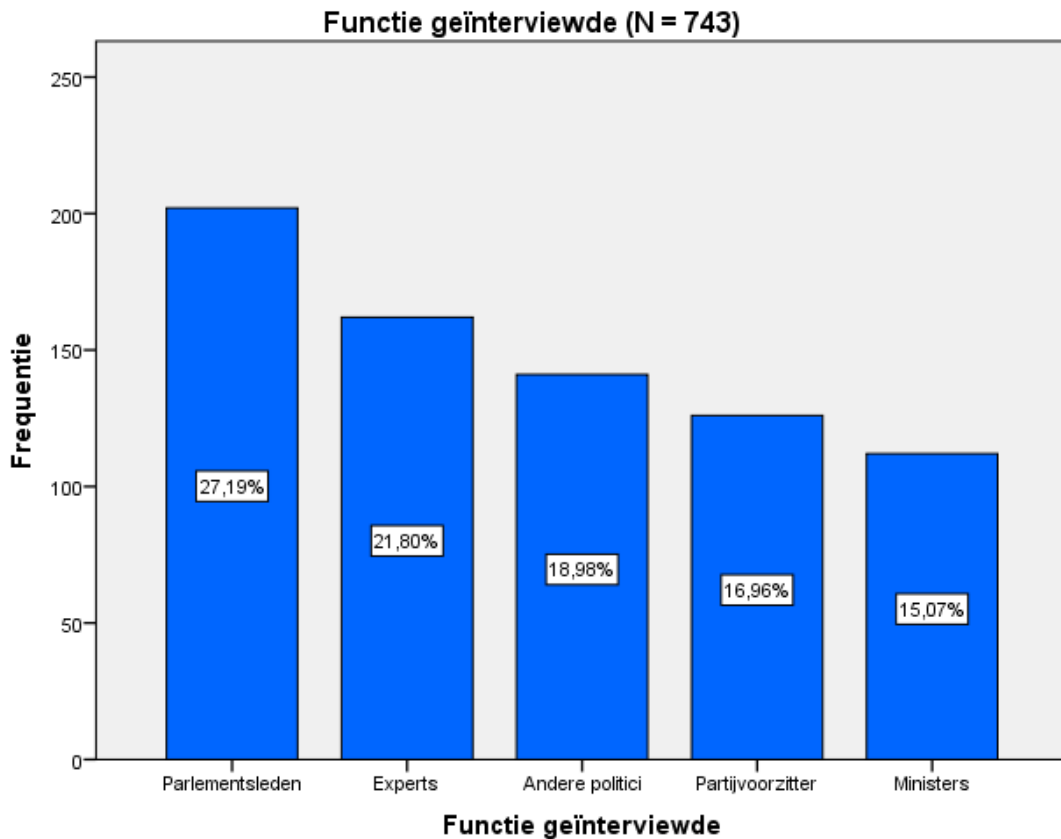
²⁴ (Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken: Directie van de Verkiezingen, 2014)

regering zat of niet, en tot slot waar de partij zich bevindt op het links-rechts spectrum. De personen die instaan voor de organisatie van de verkiezingsshow kunnen zich enkel baseren op de uitslag van het voorgaande verkiezingsjaar (en desnoods op de laatst uitgekomen peilingen). Ze kunnen nog niet met zekerheid stellen wat de uitslag dat jaar zal zijn op het moment dat ze politici uitnodigen om naar de studio te komen of zelf beslissen om bepaalde politici ter plekke te gaan interviewen. Het zou daarom misschien beter zijn 'over'- of 'onder'vertegenwoordiging te definiëren door de aanwezigheid van een bepaalde partij in de verkiezingsshow te vergelijken met het percentage dat de desbetreffende partij haalde bij de voorgaande verkiezingen.

Wat blijkt uit deze bevindingen is dat mijn vermoeden dat ik aangaf bij Figuur 9: Politieke partij geïnterviewde, correct was. Vlaams Belang-politici zijn inderdaad relatief weinig op het scherm aanwezig, terwijl Groen-politici relatief vaak op het scherm te zien zijn. Er valt bij beiden een grote kloof vast te stellen tussen het stemmenpercentage en de aanwezigheid in de verkiezingsshows. Waar Vlaams Belang minder vaak geïnterviewd wordt dan hun uitslag zou doen verwachten, doet zich bij Groen net het omgekeerde voor. Zij worden vaker geïnterviewd dan hun uitslag zou doen vermoeden. Verder wordt mijn idee dat de christendemocratische partij boven zijn gewicht zou spelen, door deze bevindingen ontkracht. Ze halen nu eenmaal hogere stemmenpercentages dan Open Vld en sp.a en zijn ook meer aanwezig dan hen in de verkiezingsshows. Dit is zelfs nog niet volledig in overeenkomst met hun verkiezingsresultaten. CD&V is licht ondervertegenwoordigd, terwijl Open Vld en sp.a licht oververtegenwoordigd zijn. Tot slot heb ik beslist Spirit en N-VA niet toe te voegen aan dit onderdeel, aangezien hun percentages gedurende de periodes wanneer ze behoorden tot een kartel met respectievelijk sp.a en CD&V, totaal niet vergeleken kunnen worden met hun aanwezigheid in de verkiezingsshow. Dit omdat ze toen geen uitgebouwde partijen waren en niet zoveel kopstukken hadden in vergelijking met de grote partijen in de respectievelijke kartels.

De algemene conclusie die uit bovenstaande histogrammen en tabellen te trekken valt, is dat er een kleiner verschil bestaat tussen het aantal interventies dat een partij mag optekenen bij een bepaalde verkiezing en de uitslag van die partij bij de verkiezing daarvoor, dan de uitslag van die partij bij de verkiezing op die de dag zelf. Dit lijkt erop te wijzen dat de invulling van een verkiezingsshow toch eerder gepland dan ongepland is. In Verkiezingsfeer: de ins and outs van een verkiezingsshow, gaf ik aan dat interviews binnen de studio vermoedelijk eerder ongepland zijn, terwijl interventies buiten de studio en debatten veeleer gepland zijn. Mijn idee was dat wie er aan bod komt en de dynamiek die zich ontwikkelt tijdens de verkiezingsshows voor een groot stuk onbekend en ongepland is voor men aan de uitzending zelf begint. De resultaten hierboven zeggen iets anders, namelijk dat de invulling van verkiezingsshows meer gepland is en minder aan het toeval wordt overgelaten dan ik eerst kon vermoeden.

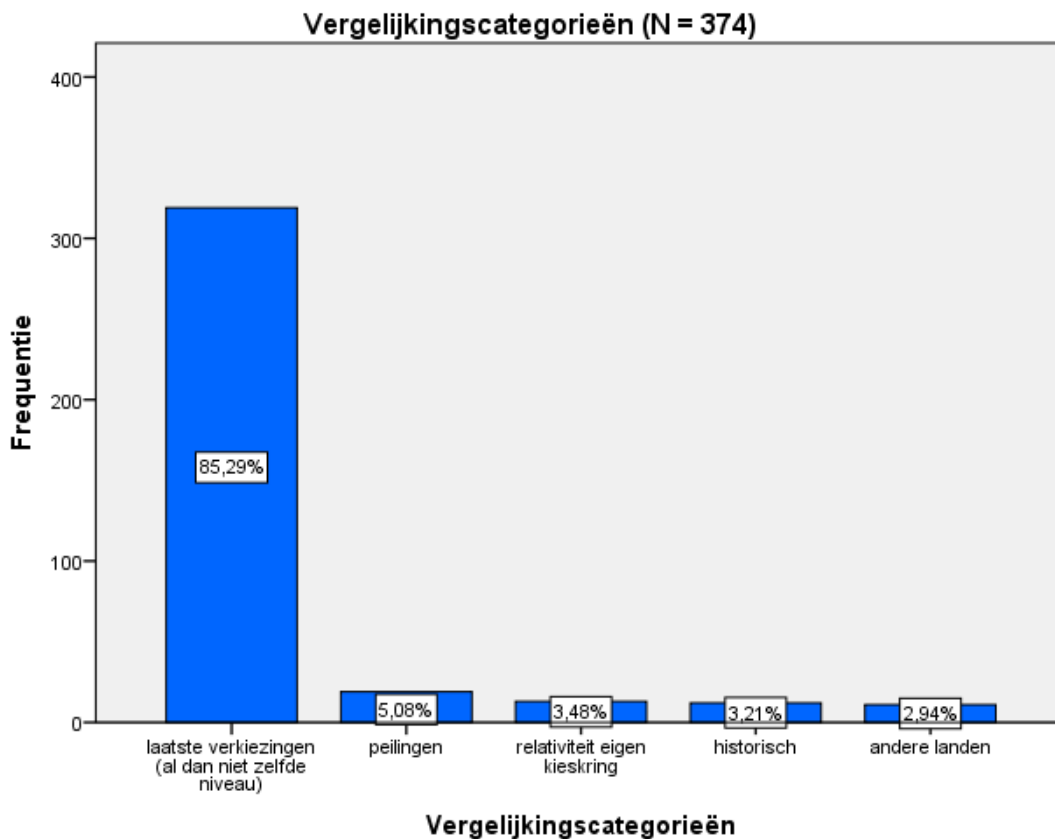
Figuur 15: Functie geïnterviewde

Wat vooreerst opvalt bij dit histogram is het aantal experts dat geraadpleegd wordt tijdens verkiezingsshows op de VRT. Er werden 162 non-politici, met name experts, geïnterviewd tijdens de zes verkiezingsshows. Echter, de meest belangrijke vaststelling hierbij is de enorm hoge aanwezigheid van partijvoorzitters. Van de 581 politici zijn er 126 partijvoorzitter. Dit komt neer op een verdeling van 21,7 % partijvoorzitters en 78,3 % politici die een ander politiek mandaat bekleeden. Het allerbelangrijkste verschil in mandaat binnen een partij is of men de functie van voorzitter bekleedt of niet. Zij fungeren namelijk als de belangrijkste figuur. Ook dragen ze het overgrote deel van de verantwoordelijkheid voor het verkiezingsresultaat dat de partij neerzet. Bij een slechte uitslag worden ze afgestraft. Dit kan gebeuren door nieuwe voorzittersverkiezingen te organiseren of zelf ontslag te nemen onder druk van de partij. Bij een goed resultaat echter, prijst men hen de hemel in en wordt er met geen woord gerept over een mogelijk aftreden van de partijvoorzitter.

9.4 Bevindingen beschrijvende statistiek – deel 3: wat?

Figuur 16: Vergelijkingscategorieën

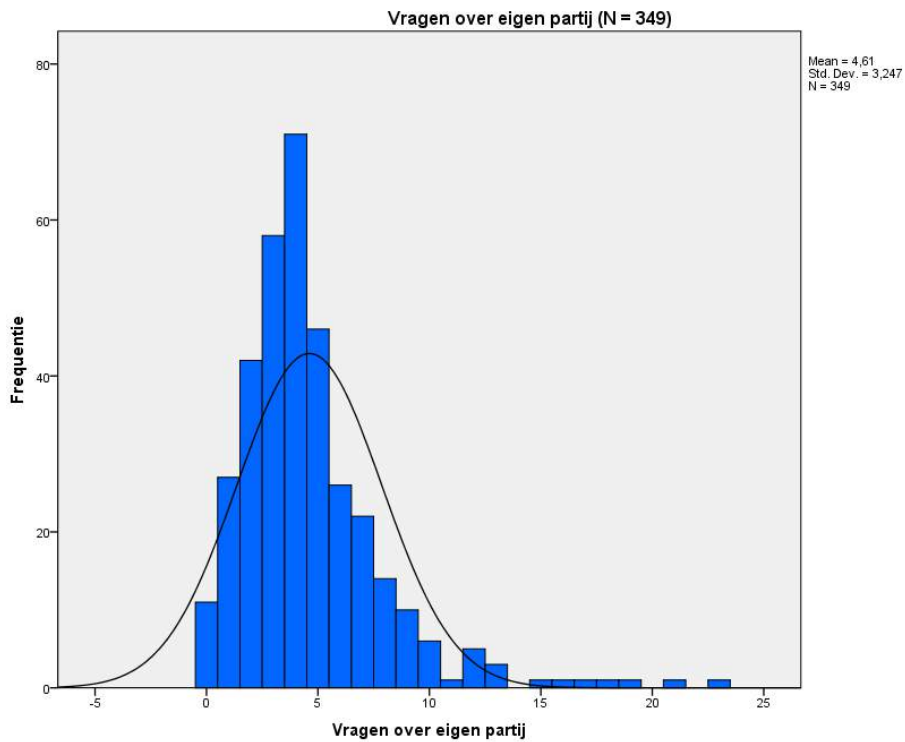

In bovenstaande histogram heb ik het over vergelijkingscategorieën. Hiermee geef ik aan dat politici, wanneer ze oordelen of ze zelf gewonnen of verloren hebben, of anderen gewonnen of verloren hebben, met verschillende categorieën kunnen vergelijken. Zo kan er bijvoorbeeld vergeleken worden met vorige verkiezingen (de laatste, onafhankelijk van het feit of ze van hetzelfde of een verschillend niveau zijn, of de vorige van hetzelfde niveau). Andere mogelijkheden zijn om de vergelijking te maken met andere landen, historisch (bijvoorbeeld de uitspraken ‘een historische overwinning’ of ‘een historische nederlaag’), relativiteit eigen kieskring (bijvoorbeeld ‘mijn regio heeft het beter gedaan dan de rest van Vlaanderen’ of ‘mijn regio heeft het slechter gedaan vergeleken met Vlaanderen als geheel’), peilingen, en andere landen (bijvoorbeeld Europese, al dan niet bij de Europese verkiezingen).

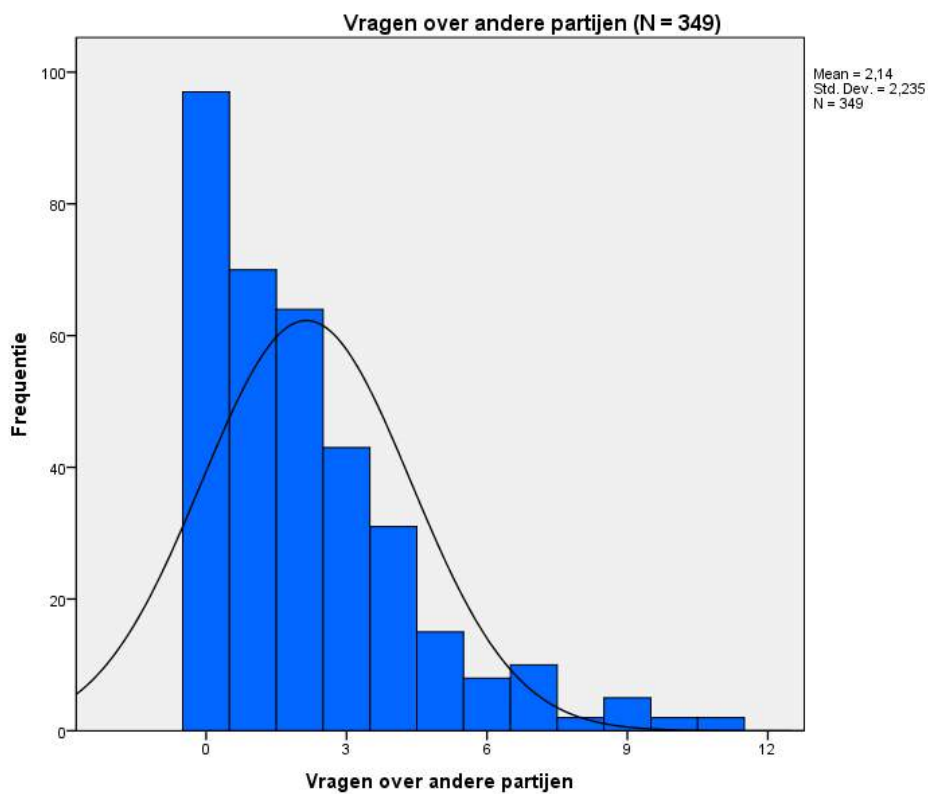
Om duidelijkheid te scheppen heb ik de mensen die niet spraken over winst of verlies, en dus ook niet vergeleken met een bepaalde categorie, eruit gehaald. Over het algemeen kan men stellen dat er in een meerderheid van de gevallen een vergelijking gemaakt wordt met vorige verkiezingen (de laatste, onafhankelijk van het feit of ze van hetzelfde of een verschillend niveau zijn, of de vorige van hetzelfde niveau). Er wordt weinig vergeleken met peilingen, andere landen, historisch, en relativiteit

eigen kieskring. Met andere woorden: deze laatste mogelijkheden zijn eerder uitzonderingen dan vaak voorkomende antwoordcategorieën.

Figuur 17: Vragen over eigen partij

Figuur 18: Vragen over andere partijen

De belangrijkste cijfers zijn volgens mij de percentages vragen die de journalist aan de geïnterviewde stelt met betrekking tot de eigen partij versus de andere partijen. In mijn totale dataset worden 1610 (68,3 %) vragen over de eigen partij en 747 (31,7 %) vragen over de andere partijen gesteld.

9.5 Bevindingen verklarende statistiek – deel 3: wat?

En, *last but not least*, eindig ik met de kern van mijn onderzoek, namelijk de ‘wat’-vraag. In het volgende stuk zal ik eerst ingaan op vragen die leiden tot een antwoord op beschrijvende zaken, om later over te gaan naar het beantwoorden van mijn hypothesen. In de data waarvan ik vanaf nu gebruik zal maken, heb ik beslist om de kartels eruit te laten voor de berekening van winst en verlies wanneer ze over elkaar spreken. Ik bedoel hiermee dat, wanneer sp.a bijvoorbeeld spreekt over Spirit, VLD over Vivant, of CD&V over N-VA in de periode dat ze een kartel vormden, dit anders geïnterpreteerd hoort te worden dan wanneer deze partijen over elkaar spreken bij een verkiezing waarin ze geen kartelpartners zijn. Wanneer ze tijdens een kartelperiode spreken over hun kartelpartner, werd dit in mijn codeboek namelijk nog steeds gecodeerd als zijnde een andere partij. Echter, in feite spreken ze over elkaar alsof het de eigen partij is, net omdat ze in een kartel met elkaar zitten. Ik vind dan ook dat deze situaties niet te vergelijken zijn met echte concurrenten. Concreet heb ik enkel tijdens kartelperiodes de redenen voor winst of verlies die een partij aangeeft voor hun kartelpartner, eruit gelaten.

Verder zou ik nog even kort willen aanhalen dat ik uiteindelijk heb beslist de redenen die Franstalige partijen geven voor winst of verlies van Nederlandstalige partijen, niet toe te voegen. Dat zou namelijk een vertekening zijn qua aantal partijen die over zichzelf praten, aangezien ik niet gecodeerd heb of Franstalige politici over zichzelf praten of niet.

Een van de vermoedens die ik had, maar die ik niet in een hypothese heb omgezet, aangezien het mijn onderzoeksvraag niet beantwoordt, was dat politici meer over de eigen partij dan over de andere partijen spreken.

Tabel 8: Praten over de eigen partij of praten over de andere partijen

Praten over de eigen partij of praten over de andere partijen (N=374)

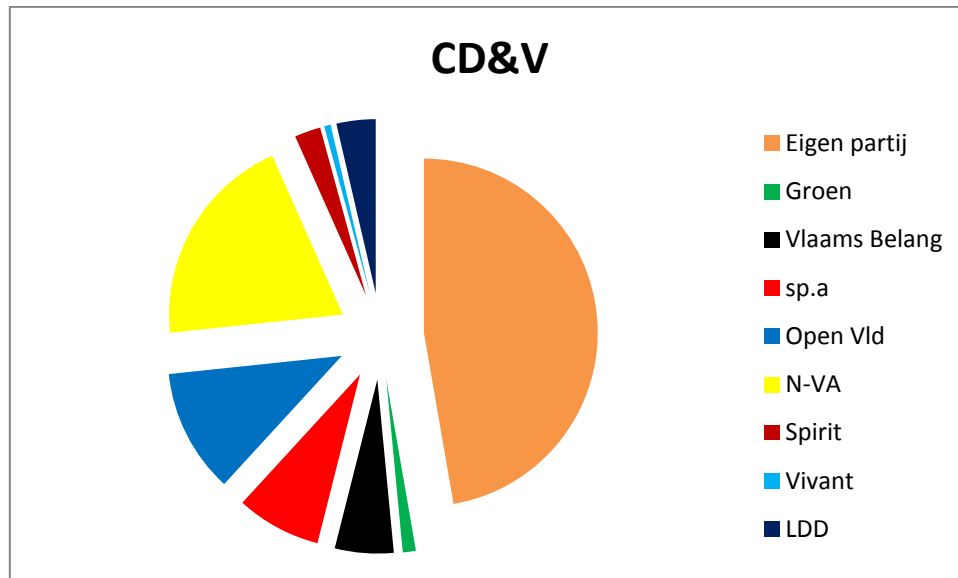
	Praten over de andere partijen		Totaal
	nee	ja	
Praten over de eigen partij	36 9,63%	30 8,02%	66
ja	171 45,72%	137 36,63%	308
Totaal	207	167	374 100%

Bovenstaande tabel bevestigt mijn vermoeden. Het cijfer 36 wijst op het aantal politici die spreken over hun kartelpartner, of het aantal experts die het hebben over winst of verlies van een politieke partij. In 30 interviews spreken politici enkel over de andere partijen, in 171 interviews spreken ze enkel over de eigen partij, en tot slot wordt er in 137 interviews zowel over de eigen als over de andere partijen iets gezegd. Hieruit kunnen we afleiden dat politici in de eerste plaats interviews afleggen waarin ze enkel redenen voor winst en verlies aangeven voor zichzelf. Op de tweede plaats staan interviews die over zichzelf en anderen gaan. Op grote afstand hiervan volgen de interviews van experts en kartelpartners. Afsluiten doen we met het aantal interviews dat enkel over andere partijen handelt. Wanneer men de cijfers samentelt, komen we uit op 308 interviews waarin men spreekt over de eigen partij en 167 interviews waarin gesproken wordt over andere partijen. Dit toont nogmaals aan dat politici bijna dubbel zo vaak spreken over de eigen partij dan over de andere partijen. Hierbij moet ik echter wel de kanttekening maken dat het uiteraard voor een groot stuk ligt aan de vragen die de journalisten stellen. Dit beïnvloedt over welke partij er gesproken wordt.

Verder vroeg ik me af of er een rode draad te ontdekken was wat betreft de partijen over wie politici spreken. Is het zo dat bepaalde partijen beduidend meer of minder over de ene partij spreken dan over een andere politieke strekking? Een bemerking hierbij zou kunnen zijn of het wel zin heeft om dit op een geaggregeerd niveau te doen. Echter, indien ik dit per verkiezing zou doen, zouden het veel te veel data zijn om neer te pennen op een overzichtelijke manier. Ik ben me ervan bewust dat elke verkiezing andere gespreksonderwerpen met zich meebrengt, maar toch denk ik dat volgende histogrammen weergeven welke partijen meer of minder gefocust zijn op mekaar gedurende de afgelopen 20 jaar. Verder zou ik willen benadrukken dat ik enkel de partijen zal weergeven die gedurende elke verkiezing opkwamen, waardoor ik een volledige uitslag kan tonen over de zes verkiezingen heen. Dit zijn met name: CD&V, Open Vld, sp.a, Groen en Vlaams Belang. Hierbij heb ik

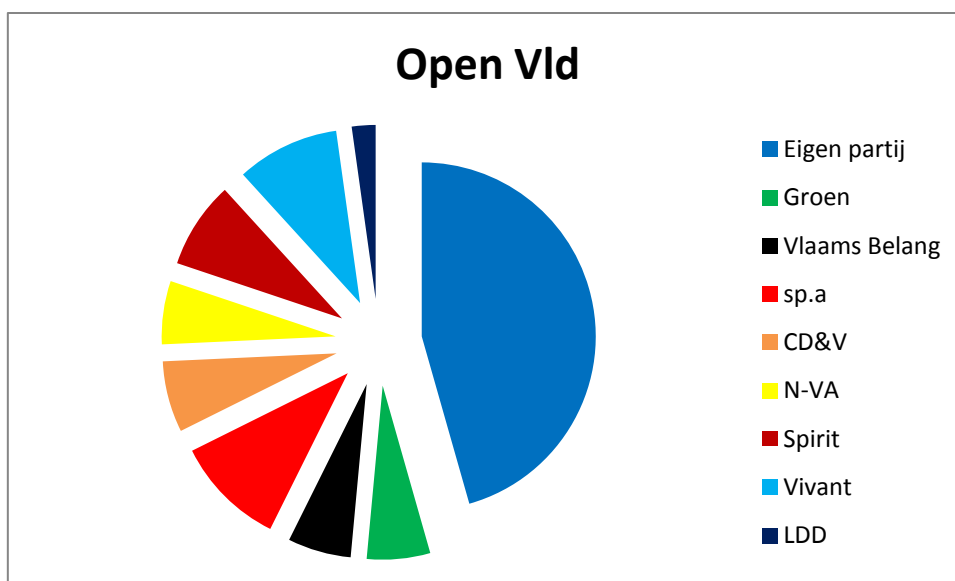
de keren dat een partij over zijn kartelpartner sprak, in tegenstelling tot de rest van mijn beschrijvende en verklarende data in dit onderdeel, er niet uitgefilterd. Deze zitten er in de volgende histogrammen met andere woorden nog wel in.

Figuur 19: Over wie spreekt CD&V?

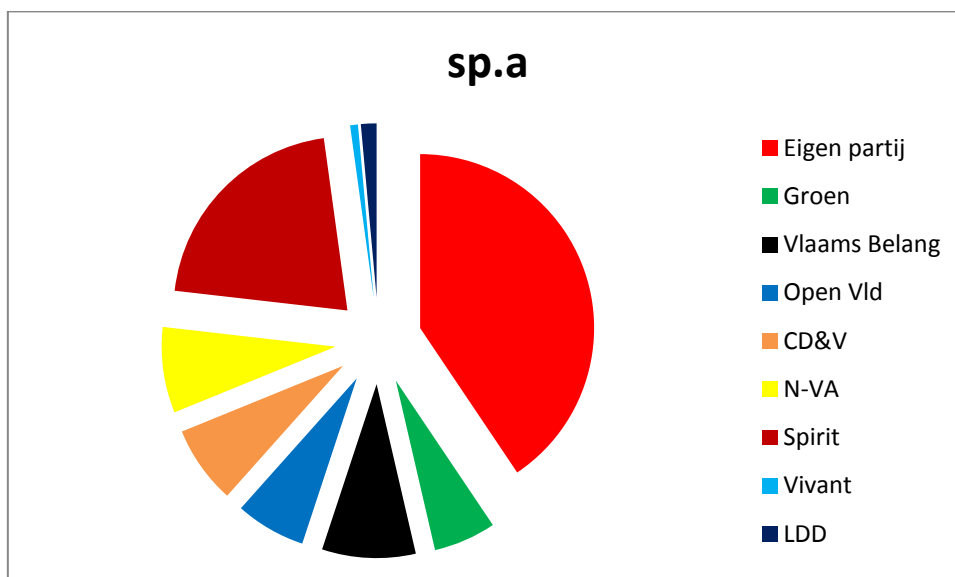
CD&V is, naast zichzelf en zijn voormalige kartelpartner N-VA, ook gefocust op de traditionele partijen Open Vld en sp.a. De andere partijen volgen op enige afstand. Wat betreft het aandeel dat besteed wordt aan over zichzelf te spreken, staat CD&V op de derde plaats. Ze spreken in 47,27 % van de gevallen over zichzelf.

Figuur 20: Over wie spreekt Open Vld?

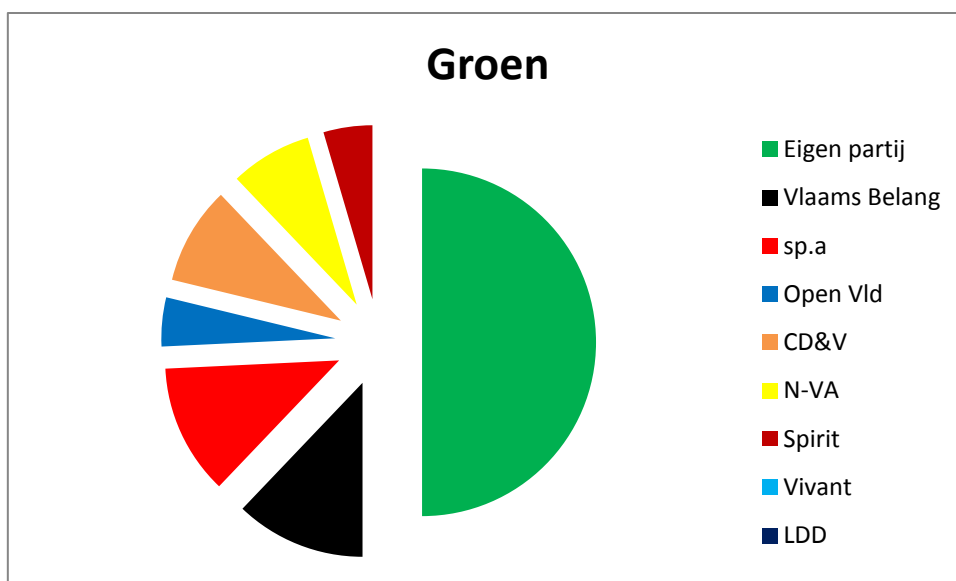
Open Vld is, naast zichzelf, gefocust op zijn linkse concurrenten, namelijk de traditionele partij sp.a, maar daarnaast ook Vivant, zijn voormalige kartelpartner, en Spirit. De andere partijen volgen op enige afstand. Wat betreft het aandeel dat besteed wordt aan over zichzelf te spreken, staat Open Vld op de vierde plaats. Ze spreken in 45,59 % van de gevallen over zichzelf.

Figuur 21: Over wie spreekt sp.a?

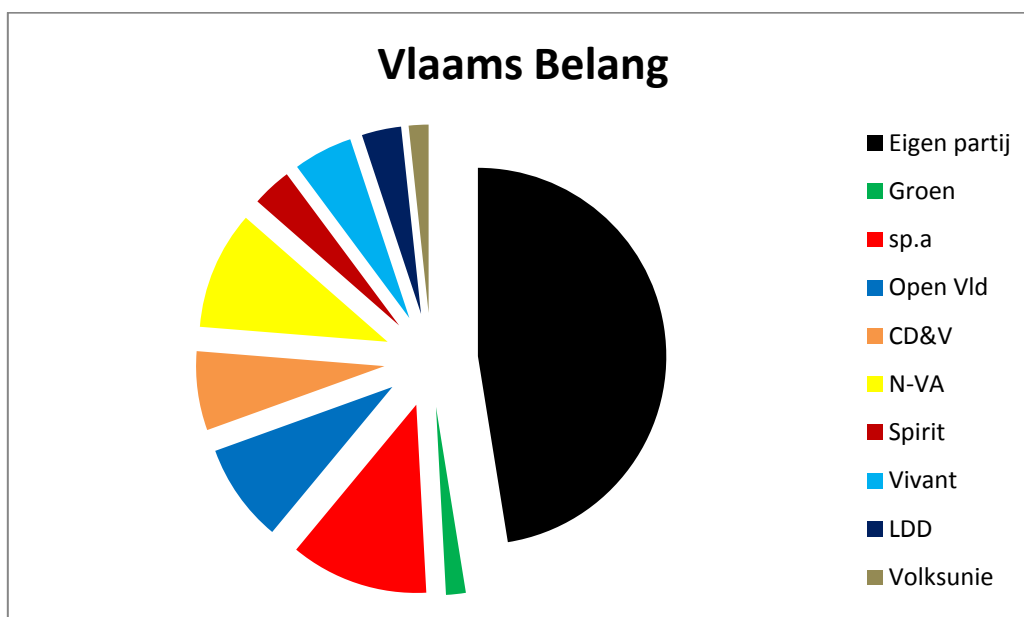
Sp.a is, naast zichzelf en zijn voormalige kartelpartner Spirit, in quasi dezelfde mate gefocust op de andere partijen. Het valt hierbij op dat ze Vlaams Belang en N-VA relatief gezien vaker benoemen dan de andere traditionele partijen. Wat betreft het aandeel dat besteed wordt aan over zichzelf te spreken, neemt sp.a de laatste plaats in. Ze spreken 'maar' in 40,58 % van de gevallen over zichzelf.

Figuur 22: Over wie spreekt Groen?

Groen is, naast zichzelf, voornamelijk gefocust op de socialistische partij en Vlaams Belang. De andere partijen volgen op enige afstand. Wat betreft het aandeel dat besteed wordt aan over zichzelf te spreken, spant Groen de kroon. Ze spreken in exact 50 % van de gevallen over zichzelf.

Figuur 23: Over wie spreekt Vlaams Belang?

Vlaams Belang is, naast zichzelf, gefocust op de traditionele partijen sp.a, Open Vld en CD&V. Ook N-VA krijgt zijn aandeel in hun gespreksonderwerpen. De andere partijen zijn zo goed als verwaarloosbaar. Wat betreft het aandeel dat besteed wordt aan over zichzelf te spreken, staat Vlaams Belang op de tweede plaats. Ze spreken in 47,46 % van de gevallen over zichzelf.

Met andere woorden: politici spreken overduidelijk meer over de eigen partij dan over de andere partijen, zoals reeds aangetoond werd in Tabel 8: Praten over de eigen partij of praten over de andere partijen. Vastgesteld kon worden dat de traditionele partijen CD&V, Open Vld en sp.a minder vaak over zichzelf spreken dan de groene en extreemrechtse partij. Daarnaast is er inderdaad een verschil op te merken wat betreft de andere partijen waarover men spreekt. Allen spreken vaak over de eigen kartelpartner, wat me ook logisch lijkt gedurende de periode dat je samen een kartel vormt. Verder is CD&V gericht op de traditionele partijen, Open Vld op zijn linkse concurrenten, sp.a op de (extreem-)rechtse kant van het politieke landschap, Groen geeft een vrij genuanceerd beeld weer, en Vlaams Belang tot slot is voornamelijk gericht op de traditionele partijen plus N-VA.

Een ander vermoeden dat ik had, maar wat ik ook niet in een hypothese heb omgezet, aangezien het mijn onderzoeksvraag opnieuw niet beantwoordt, was dat politici en experts meer over winst dan over verlies spreken.

Tabel 9: Gesprek over winst of verlies

Gesprek over winst of verlies (N=374)

	verlies		Totaal
	nee	ja	
winst nee	51 13,64%	87 23,26%	138
ja	144 38,50%	92 24,60%	236
Totaal	195	179	374 100%

Bovenstaande kruistabel bevestigt dit vermoeden. In 51 van de 374 interviews spreken politici en experts over een status quo, en dus niet uitgesproken over winst of verlies. Dit komt vaker voor bij verkiezingen wanneer de winnaars en de verliezers minder duidelijk zichtbaar zijn, en ook voornamelijk overdag. Dit komt omdat de eerste resultaten vaak nog niet geheel toelaten te spreken over winst of verlies, en omdat politici vrij voorzichtig zijn wat betreft hun uitspraken, zeker indien het gaat om eerste en partiële uitslagen. Later op de verkiezingsdag worden winst en verlies duidelijker en komt de uitspraak 'status quo' zelden nog aan bod. In 87 interviews spreken politici en experts enkel over verlies, in 144 interviews spreken ze enkel over winst, en tot slot wordt er in 92 interviews zowel over winst als over verlies iets gezegd. Hieruit kunnen we afleiden dat politici en experts in de eerste plaats interviews afleggen waarin ze enkel over winst spreken. Op de tweede plaats staan interviews die over winst en verlies gaan. Daarna volgen de interviews waarin ze enkel

over verlies spreken. Op grote afstand hiervan komen de interviews over een status quo. Wanneer men de cijfers samentelt, komen we uit op 236 interviews waarin men spreekt over winst en 179 interviews waarin gesproken wordt over verlies. Dit toont aan dat politici en experts meer over winst dan over verlies spreken. Het lijkt er op te wijzen dat ze eerder optimistische personen zijn.

Verder wilde ik niet alleen de inhoud nagaan, zoals verderop in dit deel aan bod zal komen, maar ook de kwantiteit van partijen waarover gesproken wordt, onder de loep nemen. Ik vroeg me namelijk af of winnaars over andere partijen spreken dan verliezers. Mijn idee vooraf was dat een politicus die tot een winnende partij behoort op de verkiezingsdag, het vaakst over de eigen partij spreekt, minder over andere verliezende partijen, en het minst over andere winnende partijen. Vervolgens dacht ik ook dat een politicus die tot een verliezende partij behoort op de verkiezingsdag, het vaakst over andere verliezende partijen spreekt, minder over de eigen partij, en het minst over andere winnende partijen. Een bemerking hierbij is dat deze vraag niet volledig beantwoord kan worden, aangezien ik me baseer op wat er gezegd wordt in de interviews. Wanneer er bijvoorbeeld niet gesproken wordt over winst of verlies van zichzelf in een bepaald interview, dan heb ik hier bijgevolg ook niet op gecodeerd. Deze vraag kan met andere woorden enkel beantwoord worden wat betreft de perceptie van een politicus over andere partijen, maar niet over de eigen partij.

Tabel 10: Gesprek van winnaars of verliezers

Gesprek van winnaars of verliezers (N=389)

	winnaars	verliezers
Praat over eigen partij winst	132 64,71%	0
Praat over eigen partij verlies	0	117 63,24%
Praat over andere partij winst	40 19,61%	42 22,70%
Praat over andere partij verlies	32 15,69%	26 14,05%
Totaal aantal interviews	204 100%	185 100%

Bovenstaande tabel geeft weer dat winnaars toch meer over de winst dan over het verlies van andere partijen spreken. Verder toont het aan dat ook verliezers meer over de winst dan over het verlies van andere partijen spreken. Dit wil zeggen dat mijn beide veronderstellingen niet worden bevestigd. Politici spreken nu eenmaal meer over winst dan over verlies. Dit wordt doorgetrokken

wanneer men over andere partijen spreekt. In 132 gevallen spreken politici over de eigen winst en in 117 gevallen spreken ze over het eigen verlies. Dit lijkt erop te wijzen dat er meer winnaars dan verliezers geïnterviewd worden in de verkiezingsshows. Wanneer we kijken naar het aantal gesprekken over andere partijen, dan moeten bovenstaande cijfers opgeteld worden met de uitspraken van politici die niet tot een winnende of verliezende partij behoren of het niet over zichzelf gehad hebben in het interview. In 121 gevallen spreken politici over de winst van andere partijen en in 73 gevallen spreken ze over het verlies van andere partijen. Dit wijst er nogmaals op dat politici meer over winst dan over verlies spreken, zelfs indien het gaat over andere partijen. In zo'n sterke mate dat ze bijna dubbel zo vaak spreken over de winst van anderen dan over het verlies van anderen. Opnieuw moet ik hierbij de kanttekening maken dat het uiteraard voor een groot stuk ligt aan de vragen die de journalisten stellen aan de politici. Dit beïnvloedt over welke partij er gesproken wordt en als gevolg hiervan dus ook of men over winst of verlies spreekt.

In het volgende gedeelte zal ik dieper ingaan op de redenen die politici en experts hebben aangegeven voor winst en verlies van de eigen partij of van de andere partijen. Dit als aanloop naar de beantwoording van mijn onderzoeksvraag. In onderstaande tabel staan de vier hoofdredenen waarop ik gecodeerd heb, met daaronder het aantal interviews waarin ze aangehaald werden.

Tabel 11: Redenen voor winst of verlies

Redenen voor winst of verlies (N=657)

Onder controle= partij	Onder controle= persoon	Niet onder controle= kiezer	Niet onder controle= omstandigheden	Totaal aantal interviews
291 77,81%	88 23,53%	84 22,46%	194 51,87%	374

Bovenstaande tabel geeft weer dat redenen die onder de eigen controle van de partij liggen, zoals het partijprogramma, het beleid, en de betrouwbaarheid van de partij, in 3/4de van de gevallen worden aangehaald om winst of verlies te verklaren. Vervolgens worden in de helft van de gedane interviews redenen aangehaald die niet onder de eigen controle vallen, maar aan omstandigheden liggen, zoals het gedrag van andere partijen en de financieel-economische crisis. In 1/4de van de gevallen worden er redenen aangegeven die onder de eigen controle van de persoon liggen, zoals het beleid, de betrouwbaarheid, en het charisma van de persoon. Eenzelfde scenario doet zich voor bij redenen die niet onder de eigen controle vallen, maar aan de kiezers liggen, zoals de intelligentie, de trouw en de perceptie van de kiezer. Ik mag dus concluderen dat partijredenen drie keer zo vaak voorkomen dan persoonsredenen en dat omstandigheden dubbel zo vaak naar voor geschoven worden dan redenen omtrent de kiezer. Een verklaring waarom er vrij weinig persoonsredenen

aangegeven worden door politici en experts bij de interpretatie van de verkiezingsuitslagen ligt erin dat we in België een sterke participatie kennen, wat wil zeggen dat de identificatie met de partij vrij groot is. Dit is een gevolg van het design van het kiessysteem in ons land. In België wordt er namelijk een lijst van kandidaten naar voor geschoven bij de verkiezingen. Je kiest hier psychologisch in eerste instantie voor een partij en in een later stadium pas voor een persoon. Dit zou een verklaring kunnen bieden waarom politici en experts drie keer zo vaak partijredenen aangeven om winst en verlies uit te leggen dan dat ze persoonsredenen aanhalen.

In onderstaande tabel heb ik Tabel 11: Redenen voor winst of verlies, vereenvoudigd tot twee redenen, namelijk ten eerste ‘onder controle’ redenen, waaronder partij- en persoonsredenen vallen, en ten tweede ‘niet onder controle’ redenen, waaronder de kiezer en andere omstandigheden vallen.

Tabel 12: ‘Onder controle’ redenen en ‘niet onder controle’ redenen

‘Onder controle’ redenen en ‘niet onder controle’ redenen (N=374)

	Niet onder controle		Totaal
	nee	ja	
Onder controle	2 0,53%	57 15,24%	59
nee			
ja	134 35,83%	181 48,40%	315
Totaal	136	238	374 100%

Bovenstaande kruistabel geeft weer dat men in 57 van de 374 interviews enkel ‘niet onder controle’ redenen aanhaalt. In 134 interviews geeft men enkel ‘onder controle’ redenen aan, en in 181 interviews worden er zowel ‘niet onder controle’ redenen als ‘onder controle’ redenen genoemd. Hieruit kunnen we afleiden dat politici en experts in de eerste plaats interviews afleggen waarin ze beide soort redenen aanhalen. Op de tweede plaats staan interviews die enkel ‘onder controle’ redenen aangeven. Op relatief grote afstand volgen de interviews die enkel ‘niet onder controle redenen’ opsommen. Wanneer men de cijfers samentelt, komen we uit op 315 interviews waarin men spreekt over ‘onder controle’ redenen en 238 interviews waarin gesproken wordt over ‘niet onder controle’ redenen. Dit toont nogmaals aan dat politici en experts overduidelijk meer gefocust zijn op inhoudelijke motieven dan op structurele motieven. Ik kan dus de conclusie trekken dat inhoudelijke redenen 30 % vaker voorkomen dan structurele redenen. Politici en experts zijn blijkbaar eerder gericht op het eigen kunnen van partijen en minder op de buitenwereld rondom

partijen heen. Er valt echter ook iets voor te zeggen dat er toch nog dermate veel 'niet onder controle' redenen worden aangehaald. 'Maar' 30 % meer inhoudelijke dan structurele redenen is namelijk geen klinkende overwinning.

Een ander vermoeden dat ik had, maar wat ik niet in een hypothese heb omgezet, aangezien het mijn onderzoeksvraag ook niet beantwoordt, was dat politici en experts meer verschillende redenen aangeven voor verlies dan winst. Wanneer aan politici gevraagd wordt hun eigen verlies uit te leggen, lijkt het me voor de hand liggend dat deze mensen zich meer in bochten gaan wringen wat betreft de interpretatie van de verkiezingsuitslagen. Ik vermoed dat ze meer uitvluchten zullen verzinnen om de eigen partij op de meest gunstig mogelijke manier voor te stellen. Kortom: mijn idee is dat er bij de interpretatie van een nederlaag een grotere spreiding van redenen, en dus meer diversiteit vast te stellen is dan bij de interpretatie van een overwinning. Echter, uit mijn resultaten bleek dat er voor verlies 44 verschillende redenen werden aangegeven en voor winst 42 diverse redenen. Dit kan niet beschouwd worden als een overduidelijke meerderheid aan redenen wat betreft de verklaring voor een nederlaag. Mijn vermoeden bleek dus niet juist te zijn.

Tot slot heb ik even opgelijst welke de top 3 redenen waren die genoemd werden bij elk van de categorieën door elk van de 'soort' politici.

Voor de winst van de eigen partij:

1. Partij standpunten → Wouter Van Besien (Groen) in 2010: "We brachten een boodschap van dialoog en een warm Vlaanderen. Dit heeft de kiezers aangesproken."
2. Partij beleid → Steven Vanackere (CD&V) in 2009: "We zijn een partij van ernst en sérieux. We voeren een saaie, maar duurzame politiek. De kiezers hebben hiervoor gekozen."
3. Partij betrouwbaarheid → Mark Demesmaeker (N-VA) in 2009: "De mensen hebben ingezien dat we rechtlijnig zijn geweest. Ze hebben ons daarvoor beloond."

Voor het verlies van de eigen partij:

1. Oncontroleerbare omstandigheden → Freddy Willockx (sp.a) in 2009: "Mieke Vogels heeft haar allergie voor de socialisten gemanifesteerd. De kiezers zijn haar daarin gevolgd."
2. Partij beleid → Hilde Vautmans (Open Vld) in 2004: "We komen uit een diep dal. We hebben fouten gemaakt. De kiezers hebben ons daarvoor afgestraft."
3. Partij standpunten → Johan Vande Lanotte (sp.a) in 2007: "De kiezer wilde ons recept niet."

Voor de winst van de andere partijen:

1. Partij standpunten → Herman de Croo (Open Vld over LDD) in 2007: “De kiezers wensten te stemmen voor een lichte versie van het Vlaams Belang.”
2. Partij beleid → Pol Vandendriessche (CD&V over LDD) in 2007: “Jean-Marie Dedecker heeft het succes van zijn partij te danken aan het geval met de wielersport waarin hij gelijk heeft gekregen.”
3. Oncontroleerbare omstandigheden → Roland Duchatelet (Vivant over Vlaams Belang) in 2004: “CD&V zegt zaken die niet kloppen. De regering is slecht en schept een klimaat van antipolitiek. Op die manier hebben ze reclame gemaakt voor het Vlaams Belang.”

Voor het verlies van de andere partijen:

1. Partij beleid → Filip Dewinter (Vlaams Belang over Open Vld) in 2004: “De partij is afgestraft omwille van het verraad rond het vreemdelingenstemrecht. Ze zijn plat op hun buik gegaan voor de Waalse PS.”
2. Partij standpunten → Louis Tobback (sp.a over Open Vld) in 1995: “De mensen hebben begrepen dat de voorstellen van de VLD niet konden en niet becijferd waren.”
3. Oncontroleerbare omstandigheden → Bart De Wever (N-VA over sp.a) in 2007: “sp.a heeft de rekening van de PS betaald. Ze worden afgestraft voor het beleid van Flahaut en Onkelinx.”

In het volgende gedeelte zal ik overgaan tot de concrete resultaten. Ik zal eerst de resultaten meedelen, waarna ik terug zal grijpen naar de hypothesen, om deze vervolgens te bevestigen of te ontkrachten. Tabel 13: Redenen voor winst en verlies eigen partij versus winst en verlies andere partijen: politici en experts, schetst de basis van mijn resultaten. Deze tabel geeft de kern van mijn bevindingen weer.

Tabel 13: Redenen voor winst en verlies eigen partij versus winst en verlies andere partijen: politici en experts

Redenen voor winst en verlies eigen partij versus winst en verlies andere partijen: politici en experts (N=374)

	Politici over de eigen winst (N=132)	Politici over het eigen verlies (N=117)	Politici over de winst van anderen (N=121)	Politici over het verlies van anderen (N=73)	Experts over de winst (N=19)	Experts over het verlies (N=11)
'Onder controle' redenen (partij- en persoonsredenen)	72,80%	53,89%	55,28%	58,21%	74,47%	75,68%
'Niet onder controle' redenen (kiezer en omstandigheden)	27,20%	46,11%	44,72%	41,79%	25,53%	24,32%

Ik gaf reeds aan dat ik het enorm grote aantal verschillende redenen, met het oog op een vereenvoudigde berekening van mijn resultaten, heb samengevoegd tot vier hoofdcategorieën, namelijk: partijredenen, persoonsredenen, kiezersredenen en omstandigheden, waarna ik deze nogmaals heb samengevoegd tot twee overkoepelende categorieën, namelijk: 'onder controle' redenen en 'niet onder controle' redenen. Echter, dit had als neveneffect dat ik niet langer codeerde op de belangrijkheid van redenen. Wanneer er voor de winst van een of twee winnende partijen binnen één interview meerdere partijredenen, persoonsredenen, kiezersredenen en omstandigheden werden aangegeven, dan kwam dit allemaal neer op een interview waarin één keer partijredenen, één keer persoonsredenen, één keer kiezersredenen en één keer omstandigheden werden aangegeven. Er wordt in dit geval enkel een antwoord gegeven op de vraag: "Komen deze redenen voor in het desbetreffende interview? Ja of nee?". Een 0 of een 1 in je berekening zegt niks qua belangrijkheid van redenen. Naar mijn mening is het echter wenselijk dat, wanneer een categorie één of tien keer wordt aangehaald, hier een verschillend gewicht aan gegeven wordt. Dit heb ik dan ook gedaan. Elke reden die gecodeerd is op het laagste en meest gedetailleerde niveau is erin opgenomen.

Tabel 14: Redenen voor winst en verlies: de samengevatte versie

Redenen voor winst en verlies: de samengevatte versie (N=374)

	Politici over winst of verlies van zichzelf of anderen	Experts over winst of verlies
'Onder controle' redenen (partij- en persoonsredenen)	60,62%	74,91%
'Niet onder controle' redenen (kiezer en omstandigheden)	39,38%	25,09%

Bovenstaande tabel is een vereenvoudigde versie van Tabel 13: Redenen voor winst en verlies eigen partij versus winst en verlies andere partijen: politici en experts. Hier heb ik namelijk weergegeven hoe vaak politici en experts inhoudelijke en structurele redenen aangeven, waarbij winst en verlies, maar ook of men over de eigen of de andere partijen spreekt, zijn samengevoegd. Het percentage dat hier genoteerd staat, vertolkt niet enkel het gemiddelde van de verschillende percentages waaruit het is opgebouwd. Het aantal interviews dat verbonden was aan elk percentage heeft namelijk mee gewogen bij de berekening van dit uiteindelijke percentage. Deze tabel heeft als doel een overzichtelijk beeld weer te geven van de verdeling 'onder controle' redenen en 'niet onder controle' redenen.

Tabel 13: Redenen voor winst en verlies eigen partij versus winst en verlies andere partijen: politici en experts, geeft weer dat de kloof tussen inhoudelijke en structurele redenen overduidelijk het grootst is wanneer men spreekt over de winst van de eigen partij. 3/4de van de redenen die men aangeeft voor de eigen winst vallen onder de categorie ‘onder eigen controle’. Daarna volgen de gesprekken waarbij men het heeft over het verlies van de andere partijen. Bijna 60 % van de redenen kunnen gesorteerd worden onder de noemer ‘onder eigen controle’. Tot slot wordt de kloof heel klein wanneer men spreekt over het verlies van de eigen partij of de winst van de andere partijen. Een eerste idee dat uit Tabel 13: Redenen voor winst en verlies eigen partij versus winst en verlies andere partijen: politici en experts, naar voren komt is dat partijen, wanneer ze spreken over de eigen winst en het verlies van anderen, op een meer uitgesproken manier ‘onder controle’ redenen aanhalen dan wanneer ze het hebben over het eigen verlies en de winst van anderen. Deze eerste bevinding lijkt erop te wijzen dat mijn hypothesen correct zullen bevonden worden en dat er een onderscheid te bemerken is tussen wanneer men spreekt over de eigen winst en het verlies van anderen, ter vergelijking met wanneer men spreekt over het eigen verlies en de winst van anderen. Bij deze laatste twee is er namelijk een veel minder groot verschil op te merken tussen ‘onder controle’ redenen en ‘niet onder controle’ redenen – ze draaien beide rond de 50 % - , terwijl het bij de eerste twee veel duidelijker een richting op gaat.

Tabel 15: Predisposities omtrent de redenen die politici geven voor de eigen winst en verlies en voor de winst en het verlies van anderen

	WINST		VERLIES
EIGEN POLITIEKE PARTIJ/POLITICUS	Groot verschil Onder controle > Niet onder controle (C > NC)	H3	Minder groot verschil Onder controle > Niet onder controle (C > NC)
ANDERE POLITIEKE PARTIJ/POLITICUS	Minder groot verschil Onder controle > Niet onder controle (C > NC)	H5	Groot verschil Onder controle > Niet onder controle (C > NC) ²⁵²⁶²⁷

²⁵ Onder factoren ‘onder controle’ versta ik volgende elementen: eigen natuur, inhoudelijke redenen, interne oorzaken, en dergelijke.

²⁶ Onder factoren ‘niet onder controle’ versta ik volgende zaken: omstandigheden, structurele redenen, externe oorzaken, en dergelijke.

²⁷ Zie Tabel 5: Opdeling redenenlijst in vier hoofdredenen

Een eerste deelvraag: “Geven politici vaker ‘onder eigen controle’ redenen aan dan ‘niet onder eigen controle’ redenen?”

- ✓ *Basishypothese: Politici geven vaker ‘onder eigen controle’ redenen aan voor winst en verlies dan ‘niet onder eigen controle’ redenen.*

Er worden door politici inderdaad altijd meer inhoudelijke of ‘onder controle’ redenen aangegeven dan redenen onderhevig aan omstandigheden of ‘niet onder controle’ redenen. Dit zowel wanneer men het in het interview heeft over de winst of het verlies van zichzelf als wanneer men spreekt over de winst of het verlies van anderen. Gemiddeld genomen geeft een politicus in 61 % van de gevallen redenen aan die de partij of de persoon zelf onder controle heeft, terwijl in 39 % van de interviews redenen worden aangehaald die aan de kiezer of de omstandigheden zouden liggen. Deze hypothese wordt met andere woorden bevestigd. Ook de theorie hieromtrent wordt onderschreven.

Een tweede deelvraag: “Is het aandeel ‘onder eigen controle’ redenen dat politici aangeven voor de eigen winst groter dan voor andermans winst?”

- ✓ *Hypothese 2: Een politicus geeft vaker ‘onder eigen controle’ redenen aan voor de eigen winst dan voor andermans winst op de verkiezingsdag.*

Deze hypothese wordt bevestigd. Voor een overwinning van de eigen partij vallen in totaal 72,80 % van alle redenen onder de categorie ‘onder controle’ redenen, terwijl voor een overwinning van de tegenstanders in totaal ‘maar’ 55,28 % van alle redenen toegeschreven werden aan dit soort redenen. In absolute cijfers komt dit neer op 265 van de 364 redenen die politici aangeven voor de eigen winst, die inhoudelijk van aard zijn, terwijl 220 van de 398 redenen die ze aanhalen voor andermans winst onder deze categorie vallen. Met andere woorden: wanneer politici spreken over de eigen winst worden er 18 % meer redenen aangegeven waarvoor politici en de partij zelf verantwoordelijk zijn, dan wanneer ze spreken over andermans winst. Dit onderschrijft mijn basishypothese, die reeds aangaf dat politici altijd meer gefocust zijn op het eigen kunnen en minder op de omstandigheden. Vanuit de theorie *credit claiming* en de *self-enhancing bias* gaf men als verklaring dat men voor de eigen winst eerder zal wijzen op eigen realisaties. Dit bewijzen mijn resultaten. Volgens de cognitieve dissonantietheorie is dit niet nodig wanneer men verklaringen geeft voor andermans winst. Het komt zelfs beter over voor de eigen partij indien men voor anderen eerder omstandigheden aanhaalt voor hun winst dan inhoud. Wanneer de concurrenten aan de winnende hand zijn als gevolg van omstandigheden, is dit makkelijker te vereenzelvigen met eventueel eigen verlies. Omstandigheden dragen namelijk het beeld met zich mee dat de eigen partij er ook niets aan had kunnen veranderen. Wanneer men in tegenstelling hiertoe, zou stellen dat de concurrenten een overwinning hebben binnengehaald als gevolg van hun eigen goede programma, is

dit heel wat minder makkelijk te vereenzelvigen met eventueel eigen verlies. Dit zou namelijk betekenen dat de eigen partij een slecht programma heeft en de desbetreffende winnende partij een goed programma. Indien deze hypothese niet juist was geweest, zou ik me vragen beginnen stellen over de mate waarin politici en partijen overtuigd zijn de maatschappij te kunnen verbeteren door hun programma te verwezenlijken. Zo'n situatie doet zich echter, zoals reeds verwacht, niet voor.

Een derde deelvraag: “Is het percentage ‘onder eigen controle’ redenen dat politici aangeven voor de eigen winst groter dan voor het eigen verlies?”

- ✓ *Hypothese 3: Een politicus geeft vaker ‘onder eigen controle’ redenen aan voor de eigen winst dan voor het eigen verlies op de verkiezingsdag.*

Deze hypothese wordt bevestigd. Voor een overwinning van de eigen partij vallen in totaal 72,80 % van alle redenen onder de categorie ‘onder controle’ redenen, terwijl voor een nederlaag van de eigen partij in totaal ‘maar’ 53,89 % van alle redenen toegewezen werden aan dit soort redenen. In absolute cijfers komt dit neer op 265 van de 364 redenen die politici aangeven voor de eigen winst, die inhoudelijk van aard zijn, terwijl 187 van de 347 redenen die ze aanhalen voor het eigen verlies onder deze categorie vallen. Kortom: wanneer politici spreken over de eigen winst worden er 19 % meer redenen aangegeven waarvoor de partij en de politici eigen verantwoordelijkheid dragen, dan wanneer ze spreken over het eigen verlies. Ook dit onderschrijft mijn basishypothese. Vanuit de theorie *credit claiming* en de *self-enhancing bias* zal men de eigen winst eerder verklaren door te kijken naar eigen realisaties. Dit bewijzen mijn resultaten. Volgens de theorie *blame avoidance*, de *self-protecting bias* en de cognitieve dissonantietheorie zal zich een ander scenario voordoen bij eigen verlies. Het zou namelijk niet goed overkomen voor de eigen partij indien men voor verlies even vaak of vaker inhoud aanhaalt dan omstandigheden, in vergelijking met een situatie waarin men de verkiezingen wint. Verlies is moeilijk te aanvaarden voor iedereen, en dit is niet anders voor politici. Wat de druk op het zelfvertrouwen zichtbaar vermindert – dat verklaard wordt vanuit de cognitieve dissonantietheorie – is het verlies te wijten aan omstandigheden in plaats van aan inhoud. Omstandigheden dragen namelijk het beeld met zich mee dat de eigen partij er niets aan had kunnen veranderen, en dat ze het in feite collectief hebben moeten ondergaan. Het zou in tegenstelling hiertoe, geen intelligent idee zijn om het eigen verlies te verklaren als gevolg van zaken zoals bijvoorbeeld het partijprogramma. Dit valt namelijk moeilijk te vereenzelvigen met de perceptie die politici hebben over zichzelf en het eigen kunnen. Het zou ook betekenen dat de eigen partij een slecht programma heeft. Dit open en bloot stellen op de nationale televisie lijkt me politieke zelfmoord te zijn. Met het oog op eventuele coalitiegesprekken, waarin men serieus wil genomen worden en intelligent wil overkomen, is dit geen goede zet. Indien deze hypothese niet juist was

geweest, zou ik me opnieuw beginnen afvragen hoe gedreven politici en partijen eigenlijk zijn om hun politieke boodschap te realiseren. Zo'n situatie doet zich echter, zoals reeds verwacht, niet voor.

Een vierde deelvraag: “Is het aandeel ‘niet onder eigen controle’ redenen dat politici aangeven voor het eigen verlies groter dan voor andermans verlies?”

- ✓ *Hypothese 4: Een politicus geeft vaker ‘niet onder eigen controle’ redenen aan voor het eigen verlies dan voor andermans verlies op de verkiezingsdag.*

Ook deze hypothese wordt bevestigd. Voor een nederlaag van de eigen partij vallen in totaal 46,11 % van alle redenen onder de categorie ‘niet onder controle’ redenen, terwijl voor een nederlaag van de tegenstanders in totaal ‘maar’ 41,79 % van alle redenen toegewezen werden aan dit soort redenen. In absolute cijfers komt dit neer op 160 van de 347 redenen die politici aangeven voor het eigen verlies, die structureel van aard zijn, terwijl 117 van de 280 redenen die ze aanhalen voor andermans verlies onder deze categorie vallen. Met andere woorden: wanneer politici spreken over het eigen verlies worden er 4,32 % meer redenen aangegeven waarop politici en de partij geen controle kunnen uitoefenen, dan wanneer ze spreken over andermans verlies. De percentages voor structurele redenen liggen beiden onder de 50 % en dit feit onderschrijft opnieuw mijn basishypothese. Vanuit de theorie *blame avoidance*, de *self-protecting bias* en de cognitieve dissonantietheorie zal er bij verlies meer gezocht worden naar omstandigheden die verklarende kracht bieden dan naar inhoud om hun uitslag te verklaren, in vergelijking met een situatie waarin men de verkiezingen wint. Het zou namelijk geen positieve indruk achterlaten over de eigen partij indien men voor verlies veel vaker inhoud aanhaalt dan omstandigheden. Wanneer men een interview aflegt over de tegenstanders komt het beter over voor de eigen partij indien men voor hen eerder inhoud aanhaalt voor hun verlies dan omstandigheden. Een uitslag waarbij de concurrenten een verlies moeten ondergaan ten gevolge van inhoud, is makkelijker te vereenzelvigen met eventueel eigen verlies dat, zoals de resultaten aantonen, gemiddeld zo'n 5 % minder vaak door inhoudelijke redenen wordt verklaard. Wanneer men in tegenstelling hiertoe, zou stellen dat de concurrenten een nederlaag hebben geleden als gevolg van omstandigheden, is dit heel wat minder makkelijk te vereenzelvigen met eventueel eigen verlies. Dit zou namelijk betekenen dat de verliezende partij wel een goed programma had, maar dat de omstandigheden, waaraan de tegenstander niets kon veranderen, gezorgd hebben voor hun slechte resultaat.

Bij deze hypothese moet echter de opmerking worden toegevoegd dat deze minder sterk bevestigd wordt dan de vorige drie hypothesen. Een verschil tussen redenen voor eigen verlies en andermans verlies van amper 5 % is niet overweldigend. De verklaring die ik hiervoor kan geven is dat politici, zoals reeds aangegeven in Tabel 9: Gesprek over winst of verlies, meer gefocust zijn op winst en

minder vaak spreken over verlies, zowel wat betreft de eigen partij als de andere partijen. Het eigen verlies verklaren is daarnaast ook niet leuk om te moeten doen, terwijl andermans verlies verklaren eventueel als onnodig gezien zou kunnen worden na een verkiezing. Het interpreteren van andermans winst daarentegen kan wel als belangrijk beschouwd worden, aangezien juiste conclusies ertoe kunnen leiden dat partijen strategieën die winst veroorzaken zullen overnemen bij de volgende stembusgang, en als gevolg hiervan zelf een overwinning kunnen boeken. Ik wil hiermee duidelijk maken dat partijen minder geïnteresseerd zijn in verlies, aangezien ze er minder over spreken. Het minder grote verschil tussen het soort redenen dat men aangeeft voor het eigen verlies en andermans verlies is hier vermoedelijk een gevolg van.

Een vijfde deelvraag: **“Is het percentage ‘niet onder eigen controle’ redenen dat politici aangeven voor andermans winst groter dan voor andermans verlies?”**

- ✓ *Hypothese 5: Een politicus geeft vaker ‘niet onder eigen controle’ redenen aan voor andermans winst dan voor andermans verlies op de verkiezingsdag.*

Ook deze hypothese wordt bevestigd. Voor een overwinning van de tegenstanders vallen in totaal 44,72 % van alle redenen onder de categorie ‘niet onder controle’ redenen, terwijl voor een nederlaag van de tegenstanders in totaal ‘maar’ 41,79 % van alle redenen toegewezen werden aan dit soort redenen. In absolute cijfers komt dit neer op 178 van de 398 redenen die politici aangeven voor andermans verlies, die structureel van aard zijn, terwijl 117 van de 280 redenen die ze aanhalen voor andermans winst onder deze categorie vallen. Kortom: wanneer politici spreken over andermans winst worden er 2,93 % meer redenen aangegeven waarop politici geen controle kunnen uitoefenen, dan wanneer ze spreken over andermans verlies. De percentages voor structurele redenen liggen beiden onder de 50 % en dit feit onderschrijft mijn basishypothese. Vanuit de cognitieve dissonantietheorie weten we dat het niet nodig is om andermans winst te wijten aan zaken die de desbetreffende partij zelf gerealiseerd heeft. Wanneer men een interview aflegt over de tegenstander komt het wel beter over voor de eigen partij indien men voor hen eerder inhoud aanhaalt voor hun verlies dan omstandigheden. Deze resultaten geven weer dat politici net iets vaker omstandigheden aangeven voor andermans winst dan voor andermans verlies.

Bij deze hypothese moet echter wel de opmerking worden toegevoegd dat deze, net zoals de vorige hypothese, minder sterk bevestigd wordt dan de eerste drie hypothesen. Een verschil tussen redenen voor andermans winst en andermans verlies van amper 3 % is niet overweldigend. De verklaring die ik hiervoor kan geven is dat het interpreteren van andermans verlies misschien als onnodig gezien zou kunnen worden na een verkiezing. Het interpreteren van andermans winst daarentegen kan wel als belangrijk beschouwd worden, aangezien juiste conclusies ertoe kunnen

leiden dat partijen strategieën die winst veroorzaken zullen overnemen bij de volgende stembusgang, en als gevolg hiervan zelf een overwinning kunnen boeken. Daarnaast is het echter wel zo dat politici bijna dubbel zo vaak over zichzelf spreken dan over anderen. Ik wil hiermee duidelijk maken dat partijen minder geïnteresseerd zijn in anderen, aangezien ze er minder over spreken. Het minder grote verschil tussen het soort redenen dat men aangeeft voor andermans winst en andermans verlies is hier vermoedelijk een gevolg van.

De voorgaande vier hypothesen brengen me naadloos tot bij mijn zesde deelvraag: “Zijn de verschillen tussen de percentages van de soorten redenen (onder controle of niet onder controle), die politici aangeven voor eigen winst en verlies groter dan deze die politici aanhalen voor andermans winst en verlies?”

- ✓ *Hypothese 6: Het verschil in percentages tussen ‘onder controle’ redenen en ‘niet onder controle’ redenen is groter wanneer men vergelijkt tussen eigen winst en eigen verlies dan wanneer men vergelijkt tussen andermans winst en andermans verlies.*

Wanneer men kijkt naar de verhouding qua soort redenen bij gesprekken over de eigen winst en het eigen verlies, en dit dan vergelijkt met diezelfde verhouding bij interviews over andermans winst en verlies, mag men concluderen dat deze hypothese bevestigd wordt. Het verschil tussen het percentage inhoudelijke redenen voor de eigen winst en het eigen verlies bedraagt namelijk niet minder dan 19 %. Concreet wil dit zeggen dat er 19 % meer inhoudelijke redenen worden aangehaald wanneer men het heeft over de eigen winst dan over het eigen verlies, of vice versa, dat er 19 % meer structurele redenen worden aangedragen wanneer men spreekt over het eigen verlies dan over de eigen winst. Aan de andere kant van Tabel 13: Redenen voor winst en verlies eigen partij versus winst en verlies andere partijen: politici en experts, merken we op dat het verschil tussen het percentage inhoudelijke redenen voor andermans winst en andermans verlies ‘maar’ 3 % bedraagt. Dit komt erop neer dat er 3 % meer inhoudelijke redenen worden aangehaald wanneer men het heeft over andermans verlies dan over andermans winst. Omgekeerd kan men ook stellen dat er 3 % meer structurele redenen worden aangedragen wanneer men een gesprek voert over andermans winst dan over andermans verlies. Het verschil tussen deze twee zijden van Tabel 13: Redenen voor winst en verlies eigen partij versus winst en verlies andere partijen: politici en experts, klokt dus af op 16 %. Bovenstaande hypothese wordt dan ook zonder problemen aangenomen. Spreken over de eigen partij zorgt voor een grotere kloof tussen het soort redenen dan spreken over de andere politieke partijen. Opnieuw kan ik hier als verklaring geven dat partijen meer op zichzelf gericht zijn. De interpretatie van de eigen verkiezingsuitslag is en blijft het belangrijkste voor politici. Het feit dat we in België in een sterke participatie leven en dat men als gevolg hiervan ontzettend veel partijredenen aangeeft en zich dus sterk identificeert met de partij, versterken dit effect nog. Ik kan

me in dit verband voorstellen dat, indien een politicus sterk inhoudelijke redenen aangeeft voor het eigen verlies of sterk structurele redenen aanhaalt voor de eigen winst, en dit op de openbare omroep, hij/zij teruggefloten zal worden door de partijtop. Uitspraken die de eigen partij verzwakken – met het oog op eventuele coalitieonderhandelingen – zijn namelijk niet gewenst. Wanneer een politicus duidelijk inhoudelijke redenen aandraagt voor andermans winst of duidelijk structurele redenen opsomt voor andermans verlies, zou het wel eens kunnen dat dit minder sterk, of misschien zelfs helemaal niet, afgestraft zal worden door de partijkopstukken. Uitspraken over andere partijen kunnen de eigen partij door de band genomen namelijk minder hard treffen dan wanneer men iets verkeerd zou zeggen over zichzelf. Ook de aangehaalde theorieën in mijn literatuurstudie richten zich veeleer op het zoeken naar verklaringen voor eigen winst en verlies, en in mindere mate naar deze voor andermans winst en verlies. Daarbovenop komt nog dat het al moeilijk is om de eigen uitslag op de verkiezingsdag zelf te interpreteren, maar dat het nog vele malen ingewikkelder lijkt om andermans resultaat diezelfde dag nog te verklaren.

Een zevende deelvraag: **“Geven experts vaker ‘niet onder eigen controle’ redenen aan dan ‘onder eigen controle’ redenen?”**

- × *Hypothese 7: Experts geven vaker ‘niet onder eigen controle’ redenen aan voor winst en verlies dan ‘onder eigen controle’ redenen.*

Er worden door experts nooit meer redenen onderhevig aan omstandigheden of ‘niet onder controle’ redenen aangehaald dan inhoudelijke redenen of ‘onder controle’ redenen. Dit zowel wanneer men spreekt over de winst als over het verlies van politieke partijen. Gemiddeld genomen geeft een expert in 75 % van de interviews redenen aan die de partij of de persoon zelf onder controle heeft, terwijl in 25 % van de gevallen redenen worden aangehaald die aan de kiezer of de omstandigheden zouden liggen. Kortom: ook experts zeggen dat de partijen verantwoordelijkheid dragen voor hun verkiezingsresultaat. Deze hypothese wordt met andere woorden ontkracht en zou omgekeerd geformuleerd moeten worden om ze te kunnen bevestigen.

Ik zou hierbij willen benadrukken dat ik het toevoegen van experts aan mijn berekeningen enkel doe om een soort *baseline* of vergelijkingspunt te hebben om de redenen die politici aangeven voor winst en verlies mee te kunnen vergelijken. Experts fungeren met andere woorden als een soort controlegroep. Ze hebben namelijk geen *treatment* gehad, want ze hebben niet deelgenomen aan de verkiezingen en zijn bijgevolg ook niet als winnaars of verliezers uit de bus gekomen. Laat dat nu net zijn wat er volgens mij mede voor zorgt dat er bij experts totaal geen verschil vast te stellen is tussen het soort redenen dat ze aangeven voor winst en de redenen die ze aangeven voor verlies. Beide klokken namelijk af op 75 % inhoudelijke redenen en 25 % structurele redenen.

Ik zou ook graag de kanttekening willen maken dat er niet uitermate veel experts waren die effectief redenen voor winst of verlies aandroegen. Hoewel er relatief veel experts aanwezig waren in mijn totale dataset, namelijk 162, gaven er maar 25 redenen aan voor winst of verlies. Dit komt overeen met 13,37 % van het totale aantal experts, wat een erg gering cijfer is. De vraag die men zich hierbij kan stellen is dus of deze hypothese wel beantwoord kan worden met een dermate lage N. Zijn er genoeg experts aanwezig om een vergelijking te maken tussen politici en experts? Uiteindelijk heb ik de beslissing genomen om de percentages er toch bij te zetten, maar zoals ik hier onderstreep, moeten deze cijfers met een korrel zout genomen worden.

De resultaten wat betreft deze hypothese tonen aan dat experts, zowel bij winst als verlies altijd meer inhoudelijke of 'onder controle' redenen aangeven dan structurele of 'niet onder controle' redenen. Het opmerkelijke aan deze zaak is dat experts zelfs nog meer uitgesproken dan politici, de kaart van de inhoudelijke redenen trekken. Dit wil zeggen dat, wat we leerden uit de theoretische onderbouwing, namelijk dat experts vaker zouden kijken naar de omstandigheden, hier niet het geval blijkt te zijn. Er doet zich net het tegenovergestelde voor. Ze kijken in 3/4de van de gevallen naar de inhoud in plaats van naar de omstandigheden. Kortom: experts, als personen zonder *treatment*, grijpen sneller naar 'onder controle' redenen om zowel winst als verlies van politieke partijen uit te leggen, in tegenstelling tot wat werd verwacht.

Voor zover mijn hypothesen met de bijbehorende uitleg waarom ze aangenomen of verworpen werden op basis van de resultaten die naar voor kwamen uit mijn onderzoek. Deze zeven deelvragen bieden samengevoegd een coherent antwoord op mijn onderzoeksvraag, die als volgt luidde: **“Zijn er verschillen vast te stellen tussen de redenen die politici aangeven voor winst of verlies van zichzelf of anderen? Zo ja, welke?”**.

Er kunnen inderdaad verschillen vastgesteld worden tussen de redenen die politici aangeven voor winst of verlies van zichzelf en winst of verlies van anderen. De kruistabel waaruit mijn hypothesen ontsproten geeft dit weer op een overzichtelijke manier:

Tabel 16: Predisposities omtrent de redenen die politici geven voor de eigen winst en verlies en voor de winst en het verlies van anderen

	WINST		VERLIES
EIGEN POLITIEKE PARTIJ/POLITICUS	Groot verschil Onder controle > Niet onder controle (C > NC)	H3	Minder groot verschil Onder controle > Niet onder controle (C > NC)
ANDERE POLITIEKE PARTIJ/POLITICUS	Minder groot verschil Onder controle > Niet onder controle (C > NC)	H5	Groot verschil Onder controle > Niet onder controle (C > NC) ²⁸²⁹³⁰

De resultaten uit mijn onderzoek maken volgende conclusies mogelijk:

Ten eerste gedragen partijen zich verantwoordelijk wat betreft hun eigen winst en verlies, maar ook qua de winst en het verlies van anderen. Ze erkennen namelijk niet alleen het eigen resultaat bij het geven van interviews, maar ook dit van andere politici en partijen. Uit dit onderzoek mocht blijken dat ze vaker inhoudelijke redenen aangeven in alle situaties die zich voordoen.

Er kan echter wel een verschillende verhouding worden vastgesteld wat betreft het soort redenen dat politici aangeven wanneer men eigen winst vergelijkt met winst van anderen. Een overwinning van eigen maak wordt vaker aan zichzelf toegewezen, terwijl een goed resultaat van de concurrent minder overtuigend aan henzelf zou liggen. De kloof die zich voordoet tussen het soort redenen bij deze twee interviews is vrij groot.

Verder stelde ik een verschil vast tussen het soort redenen dat men aangeeft voor eigen winst en verlies. Een sprong vooruit zou vaker aan zichzelf liggen, terwijl een stap achterwaarts heel wat minder overtuigend met eigen inbreng te maken heeft. Ook hier is de kloof die zich voordoet tussen het soort redenen bij deze twee interviews vrij groot.

Daarna kon ik ook een verschillende verhouding opmerken qua het soort redenen dat politici aandragen wanneer men eigen verlies vergelijkt met verlies van anderen. Men neemt minder vaak verantwoordelijkheid op voor een eigen nederlaag dan dat men de verantwoordelijkheid bij anderen

²⁸ Onder factoren 'onder controle' versta ik volgende elementen: eigen natuur, inhoudelijke redenen, interne oorzaken, en dergelijke.

²⁹ Onder factoren 'niet onder controle' versta ik volgende zaken: omstandigheden, structurele redenen, externe oorzaken, en dergelijke.

³⁰ Zie Tabel 5: Opdeling redenenlijst in vier hoofdredenen

legt indien zij een verlies lijden. In tegenstelling tot de eerste drie hypothesen is de kloof die zich voordoet bij deze twee interviews relatief klein.

Vervolgens is er ook een verschil merkbaar tussen het soort redenen dat men aanhaalt voor andermans winst en verlies. Het behalen van een aantal extra zetels door de tegenstander zou net iets minder vaak aan deze partij zelf te wijten zijn dan wanneer ze zetels zouden kwijtspelen. In tegenstelling tot de eerste drie hypothesen is de kloof die zich voordoet bij deze twee interviews relatief klein.

Voorgaande afzonderlijke bevindingen leiden tot volgende twee opmerkingen. Om te beginnen zijn de interpretaties van het eigen resultaat veel scherper verdeeld; voor eigen winst haalt men 3/4de inhoudelijke redenen aan, maar voor eigen verlies haalt men slechts iets meer dan 50 % inhoudelijke redenen aan. In scherp contrast hiermee staan de interpretaties van het resultaat dat anderen behaald hebben; voor andermans winst haalt men 55 % inhoudelijke redenen aan, terwijl men voor andermans verlies slechts een luttel 3 % inhoudelijke redenen aan dit percentage toevoegt.

Tot slot, en ik ben me ervan bewust dat dit mijn onderzoeksvraag niet beantwoordt, haal ik kort mijn bevindingen aan wat betreft de experts. Uit dit onderzoek mocht blijken dat ze op een nog meer overtuigende manier dan politici zelf inhoudelijke redenen aangeven als verklaring voor de verkiezingsuitslag. Ook valt er bij hen geen verschil op te merken tussen redenen voor winst versus redenen voor verlies.

10 Conclusie & Discussie

10.1 Terugblik op onderzoeksvraag

In het onderzoek waar deze thesis rond is opgebouwd, wilde ik nagaan of er verschillen waren tussen de blik die politici werpen op winst en hoe ze kijken naar verlies. Denken ze anders over waarom zichzelf gewonnen of verloren hebben, versus waarom anderen een overwinning of een nederlaag boeken? Gelet op psychologische processen, leek het me logisch dat er andere redenen zijn, en men dus ook andere redenen zal aanhalen, voor winst en verlies. Echter, zonder onderzoek kan men niks als feit aannemen.

Mijn onderzoeksvraag luidde dan ook als volgt: **“Zijn er verschillen vast te stellen tussen de redenen die politici aangeven voor winst of verlies van zichzelf of anderen? Zo ja, welke?”**.

Door middel van een inhoudsanalyse van mediaberichtgeving wilde ik een passend antwoord formuleren op deze onderzoeksvraag. Ik heb ervoor gekozen om me te richten op het unieke *format* verkiezingsshow. Dit is het televisieprogramma dat men uitzendt op de dag van de verkiezingen zelf, en dit op de zender Eén van de openbare omroep, de Vlaamse Radio- en Televisiemaatschappij (VRT). Als eenheid van analyse heb ik elk interview waarbij een politicus of expert bevraagd werd, als één interventie beschouwd, en bijgevolg dus als één rij in mijn codering. Ik heb met andere woorden elke interventie apart gecodeerd.

10.2 Terugblik op hypothesen

Bij het opzetten van dit onderzoek, heb ik zeven hypothesen geformuleerd die, door ze aan te nemen of te verwerpen op basis van de resultaten die naar voor kwamen uit mijn onderzoek, samengevoegd een coherent antwoord bieden op mijn onderzoeksvraag. Met enige trots kan ik stellen dat zes van de zeven hypothesen werden bekrachtigd. Sterker nog, alle hypothesen die geformuleerd zijn met het oog op het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag, werden bevestigd. Enkel mijn hypothese omtrent de experts moest ik verwerpen, aangezien deze op een nog meer overtuigende manier dan politici inhoudelijke redenen aangeven als verklaring voor de verkiezingsuitslag, zowel voor winst als verlies. Het patroon dat de rest van mijn hypothesen weergaf, ziet er als volgt uit:

Politici zijn altijd meer gefocust op inhoudelijke redenen, op zaken die de partij zelf onder controle heeft en waar men zelf iets aan kan veranderen. Of het nu gaat over de eigen winst, het eigen verlies, andermans winst, of andermans verlies, men richt zich steeds meer op inhoud dan op omstandigheden. Dit laatste zijn zaken waar de partij geen controle op kan uitoefenen, of althans het gevoel heeft geen inspraak in te hebben. Hoewel inhoudelijke redenen altijd sterker naar boven komen dan structurele redenen, wil dit niet zeggen dat er zich geen verschil kan voordoen wat

betreft de mate van voorkomen in elk soort interviews. Zo kon ik vaststellen dat men bij andermans verlies, maar vooral bij eigen winst veel vaker het behaalde resultaat verbindt met inhoud, à là “De eigen partij wint omwille van zijn inhoud, de andere partij verliest omwille van hun inhoud”. Verder kon ik ook de vaststelling doen dat men zowel bij eigen verlies als bij andermans winst de uiteindelijke uitslag veel meer volgens een *fifty-fifty* verdeling verklaart. Hier zijn de verschillen tussen het aandeel inhoudelijke redenen en het percentage structurele redenen veel minder groot dan bij de eerste twee soort interviews. Uiteindelijk kwam ik dan ook tot de algemene conclusie dat, wanneer partijen over zichzelf spreken, winst of verlies een verschil van 19 % maakt wat betreft het soort redenen waaraan ze hun uitslag wijten. Dit in scherp contrast met wanneer partijen over de concurrentie spreken. In zo’n geval is er slechts een verschil tussen winst en verlies van 3 %. Wanneer partijen over zichzelf spreken is het uiterst belangrijk dat ze bij winst aanhalen dat het de eigen verdienste is, terwijl het bij verlies een meer genuanceerd beeld is. Bij het afleggen van interviews over anderen is dit van veel minder groot belang. In onderstaand kader heb ik mijn hypothesen nog eens kort opgelijst:

- ✓ *Basishypothese: Politici geven vaker ‘onder eigen controle’ redenen aan voor winst en verlies dan ‘niet onder eigen controle’ redenen.*
- ✓ *Hypothese 2: Een politicus geeft vaker ‘onder eigen controle’ redenen aan voor de eigen winst dan voor andermans winst op de verkiezingsdag.*
- ✓ *Hypothese 3: Een politicus geeft vaker ‘onder eigen controle’ redenen aan voor de eigen winst dan voor het eigen verlies op de verkiezingsdag.*
- ✓ *Hypothese 4: Een politicus geeft vaker ‘niet onder eigen controle’ redenen aan voor het eigen verlies dan voor andermans verlies op de verkiezingsdag.*
- ✓ *Hypothese 5: Een politicus geeft vaker ‘niet onder eigen controle’ redenen aan voor andermans winst dan voor andermans verlies op de verkiezingsdag.*
- ✓ *Hypothese 6: Het verschil in percentages tussen ‘onder controle’ redenen en ‘niet onder controle’ redenen is groter wanneer men vergelijkt tussen eigen winst en eigen verlies dan wanneer men vergelijkt tussen andermans winst en andermans verlies.*
- ✓ *Hypothese 7: Experts geven vaker ‘niet onder eigen controle’ redenen aan voor winst en verlies dan ‘onder eigen controle’ redenen.*

Naast een terugblik op mijn bevindingen zou ik ook nog graag ingaan op een aantal andere resultaten die bleken uit de beschrijvende statistiek. Het staat nu vast dat politici meer verwijzen naar inhoud wanneer hen gevraagd wordt de verkiezingsuitslagen te interpreteren in de verkiezingsshow. Daarnaast zijn ze ook meer gefocust op winst in vergelijking met verlies en ook meer gericht op de eigen partij in vergelijking met de tegenstanders.

Verder legt de beschrijvende statistiek, waar uitvoerig op werd ingegaan van pagina's 54 tot en met 75, nog heel wat andere zaken bloot. Hiervoor verwijs ik graag terug naar de tekst zelf. Het enige waar ik in mijn conclusie nog graag even bij stil wil staan, is het lage percentage vrouwen dat aanwezig is in de verkiezingsshow's. Ik heb, na het bekijken van zowel het percentage verkozen vrouwen per verkiezing, als het aandeel vrouwen in non-fictie programma's op de VRT in 2011, kunnen vaststellen dat de verkiezingsshow's verre van gevolgd zijn. Het is van maatschappelijk belang dat hier een ommekeer in gemaakt wordt. Concreet raad ik de VRT aan om, naar volgende verkiezingsshow's toe, meer vrouwen te benaderen met de vraag om een interview, zodat we evolueren naar een realistische vertegenwoordiging.

10.3 Terugblik op theoretisch kader

Wanneer ik mijn resultaten vergelijk met het theoretisch kader van waaruit ik vertrokken ben, kan ik concluderen dat Kingdon en Broockman's bevindingen beiden toepasbaar zijn op de Belgische context. Meer zelfs, de ideeën die ze hadden opgedaan in een Amerikaanse context bleken ook te kloppen in de Belgische case; althans toch wat de politici betreft. Kingdon sprak enkel over politici, en de bevinding dat zij meer inhoud aanhalen als reden in eender welke situatie, vond ik terug in mijn data. Broockman sprak naast politici ook over experts. Zijn idee dat experts eerder het grotere plaatje bekijken en meer oog hebben voor nationale trends, kwam niet naar voor in mijn data. Enkel op dit vlak verschillen mijn bevindingen dus met die van deze auteur. Maar nogmaals, de enige hypothese die ik moest verwerpen, bood geen antwoord op de onderzoeksvraag.

10.4 Vooruitblik naar verder onderzoek

Ik heb dit onderzoek op één manier aangepakt, maar het spreekt voor zich dat er nog ontelbare andere mogelijkheden zijn om onderzoek te doen naar redenen voor winst of verlies bij verkiezingen. Hieronder zal ik enkele zaken opsommen waarvan ik na het uitvoeren van mijn onderzoek merkte dat ik ze beter op een andere manier had kunnen aanpakken, of hoe ditzelfde onderwerp met behulp van andere methoden zou kunnen worden onderzocht.

Indien ik had gecodeerd op de objectieve winst en verlies per verkiezing, door na te gaan wat de uitslagen waren ten opzichte van de voorgaande stembusgang, had ik op een betere manier kunnen natrekken over wie partijen het meest spreken. Op die manier had ik een passende uitleg kunnen geven aan mijn veronderstelling dat winnaars in eerste instantie over zichzelf spreken, en dan pas over andermans verlies, en later over andermans winst, en dat verliezers in eerste instantie over het verlies van anderen spreken, en dan pas over het eigen verlies, en later over andermans winst. Zoals ik mijn codering nu heb uitgevoerd, wordt er alleen maar aangegeven dat een partij winnende of verliezende is wanneer de desbetreffende politicus er ook effectief over spreekt. Dit zorgde ervoor

dat niet alle winnaars en verliezers als dusdanig gecodeerd werden. Ik kan deze vraag dus niet volledig beantwoorden, aangezien ik me baseerde op wat er gezegd werd in de interviews.

In dit onderzoek ben ik nagekomen wat de interpretatie van politici was van de uitslag, maar dit is uiteraard een subjectieve maatstaf. Wie kan bewijzen of die redenen effectief hebben gespeeld bij de verkiezingen? Zoals ik in mijn probleemstelling reeds aanhaalde, bestaat er een manier om na te gaan of een bepaalde reden effectief invloed heeft gehad op het stemgedrag van de kiezers. Opdat de visies van politici op waarheid berusten, zou men direct na elke verkiezing een survey – een *vox-pop* of *exitpoll* – moeten organiseren waarbij de kiezers gevraagd wordt de redenen aan te geven die invloed hebben gehad op hun uiteindelijke keuze. Dit biedt de mogelijkheid tot objectivering van de verkiezingsuitslag. Dit is echter tijdsintensief en moeilijk haalbaar; mede doordat politici na elke verkiezing direct redenen beginnen spuien over hun verlies, winst, en de uitslag van anderen. Het moet allemaal zeer snel gebeuren, indien men zoiets op een wetenschappelijk onderbouwde manier wilt uitvoeren.

Vanuit de kant van de politici is er ook ander onderzoek mogelijk. Zo stelde Kingdon (1967) reeds dat winnaars een veel positievere kijk hebben op de kiezer, terwijl verliezers de kiezer op een meer negatieve manier bekijken. Echter, om te weten te komen of dit effectief dezelfde ‘soort’ personen zijn vooraleer ze met verlies of winst geconfronteerd worden, zou je een experiment moeten uitvoeren waarbij je winst of verlies als *treatment* toedient. Dan pas zou je kunnen stellen dat politici de kiezers reeds verschillend beschouwden vóór winst of verlies. Het is namelijk zeer plausibel dat degenen die denken: “Ik ga winnen” (naar aanleiding van de peilingen en de sfeer tijdens de campagne), ook vaker effectief winnen, net doordat ze meer zelfvertrouwen tentoonspreiden, en vice versa. Met andere woorden: misschien is de visie van winnaars en verliezers voor de verkiezingen reeds anders. Net daarom zou je hen zowel voor als na de verkiezingen moeten interviewen. Echter, het opzetten van verkiezingen in een experimentele context is zo goed als onmogelijk. Ander interessant onderzoek ligt erin na te gaan of zo’n veranderende visie misschien ook wel bij kiezers van toepassing is. Zo zou het bijvoorbeeld kunnen dat de redenen die kiezers aangeven voor winst of verlies verschillend zijn vóór in vergelijking met na de verkiezingen, naargelang de sterkte van identificatie met bepaalde partijen.

Tot slot lijkt het me een interessante denkspoor om na te gaan of politici een *switch* maken tussen het soort redenen dat ze aangeven voor winst of verlies doorheen hun politieke carrière. Uit onderzoek van Broockman (2014) bleek namelijk dat politici die net verkozen zijn geen significant verschillende visie hebben dan politici met veel ervaring in de politiek. Dit laatste zou hen blijkbaar niets constructief bijbrengen over wat hen respectievelijk doet winnen en verliezen.

11 Bibliografie

Arnold, R. D. (1982). Overtilled and undertilled fields in American politics. *Political Science Quarterly*, 91-103.

Brehm, S., Kassin, S., Fein, S., Van Hiel, A., & Mervielde, I. (2006). *Sociale psychologie*: Academia Press.

Broockman, D. E. (2014). Electoral Accountability in the Eyes of the Accountable.

Budd, R. W., Thorp, R. K., & Donohew, L. (1967). Content analysis of communications.

Craig, S. C., Martinez, M. D., Gainous, J., & Kane, J. G. (2006). Winners, losers, and election context: Voter responses to the 2000 presidential election. *Political Research Quarterly*, 59(4), 579-592.

De Smedt, J., De Swert, K., Hardy, A., Hooghe, M., & Walgrave, S. (2011). Monitor Diversiteit 2011. Een kwantitatieve studie naar de zichtbaarheid van diversiteit op het scherm in Vlaanderen. Een vervolgstudie van Kleur Bekennen 2004 en Monitor Diversiteit 2007 & 2009. VRT-studiedienst in samenwerking met ENA.: Universiteit Antwerpen & Katholieke Universiteit Leuven.

De Swert, K., & Walgrave, S. (2000). De kanselierbonus in de Vlaamse pers. *Tijdschrift voor Sociologie*, 23(3-4), 371-403.

Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken. (2014). Belgische verkiezingsuitslagen: Verkiezingsdatabase. Retrieved 4 May 2014 <http://www.ibzdgip.fgov.be/result/nl/main.html>

Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken: Directie van de Verkiezingen. (2014). Algemene Directie Instellingen en Bevolking: Verkiezingen. Retrieved 4 May 2014 <http://www.verkiezingen.fgov.be/index.php?id=140&L=1>

Hanson, J., & Yosifon, D. (2004). Situational Character: A Critical Realist Perspective on the Human Animal, The. *Geo. LJ*, 93, 1.

Kamer van Volksvertegenwoordigers. (2014). Kamerleden Retrieved 10 May, 2014, from <http://www.dekamer.be/kvvcv/showpage.cfm?section=/depute&language=nl&cfm=/site/wwwcfm/depute/cvlist.cfm>

Kim, C. L., & Racheter, D. P. (1973). Candidates' Perception of Voter Competence: A Comparison of Winning and Losing Candidates. *The American Political Science Review*, 906-913.

Kingdon, J. W. (1967). Politicians' beliefs about voters. *The American Political Science Review*, 137-145.

Midtbø, T. (2011). Explaining media attention for Norwegian MPs: a new modelling approach. *Scandinavian Political Studies*, 34(3), 226-249.

Miller, W. E., & Stokes, D. E. (1963). Constituency influence in Congress. *The American Political Science Review*, 45-56.

Orriols, L. (2010). Social spending, partisan bias and vote choice. Evidence from the US. *Electoral Studies*, 29(1), 54-65.

Rahat, G., & Sheafer, T. (2007). The personalization (s) of politics: Israel, 1949–2003. *Political Communication*, 24(1), 65-80.

RoSa: Bibliotheek documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen m/v, f. e. g. (2014). Politieke participatie in België: cijfers Retrieved 4 May, 2014, from <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/kwesties/politieke-participatie/in-belgie>

Senaat. (2014). Senatoren Retrieved 10 May, 2014, from http://www.senate.be/www/?Mlval=/index_senate&MENUID=21360&LANG=nl

Sevdalis, N., & Kokkinaki, F. (2006). The differential effect of realistic and unrealistic counterfactual thinking on regret. *Acta psychologica*, 122(2), 111-128.

Tykcinski, O. E. (2001). I never had a chance: Using hindsight tactics to mitigate disappointments. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(3), 376-382.

Van Aelst, P., Maddens, B., Noppe, J., & Fiers, S. (2008). Politicians in the news: Media or party logic? Media attention and electoral success in the Belgian election campaign of 2003. *European Journal of Communication*, 23(2), 193-210.

Van Cuilenburg, J., & Slaa, P. (1993). From media policy towards a national communications policy: Broadening the scope. *European Journal of Communication*, 8(2), 149-176.

Vlaams Parlement. (2014). Vlaamse Volksvertegenwoordigers Retrieved 10 May, 2014, from [http://www.vlaamsparlement.be/Proteus5/resultaat.action?pContext=VLAAMSE VOLKSVERTEGENWOORDIGERS](http://www.vlaamsparlement.be/Proteus5/resultaat.action?pContext=VLAAMSE_VOLKSVERTEGENWOORDIGERS)

Vos, D. Is gender bias een mythe? Op zoek naar verklaringen voor de beperkte aanwezigheid van vrouwelijke politici in het Vlaamse televisienieuws.

Vos, D. (2013). The vertical glass ceiling: Explaining female politicians' underrepresentation in television news. *Communications-The European Journal of Communication Research*, 38(4), 389-410.

Walgrave, S., & De Swert, K. (2005). De 'kanseliersbonus' revisited. Over de dominante aanwezigheid van de regering en de premier op het TV-nieuws. *Nieuws op televisie-televisiejournaals als venster op de wereld*.

Walgrave, S., De Swert, K., De Smedt, J., & Hooghe, M. (2014). Elektronisch Nieuwsarchief (ENA). Retrieved 2 May 2014 <http://www.nieuwsarchief.be/>

Wikipedia. (2014, 9 May 2014). Volksunie Retrieved 11 May, 2014, from <http://nl.wikipedia.org/wiki/Volksunie>

12 Lijst met tabellen

Tabel 1: Perceived important factors influencing election results - post-election survey.....	13
Tabel 2: Predisposities omtrent de redenen die politici geven voor de eigen winst en verlies en voor de winst en het verlies van anderen	18
Tabel 3: Federale en regionale regeringspartijen van 1995 tot en met 2010.....	31
Tabel 4: TV-spreektijdindex voor de verschillende politieke functies (in % van alle media-aandacht/spreektijd voor alle politici)	36
Tabel 5: Opdeling redenenlijst in vier hoofdredenen	44
Tabel 6: Geslacht geïnterviewde bij het al dan niet uitoefenen van het mandaat partijvoorzitter	60
Tabel 7: Geslacht geïnterviewde per verkiezingsdatum	61
Tabel 8: Praten over de eigen partij of praten over de andere partijen	76
Tabel 9: Gesprek over winst of verlies	80
Tabel 10: Gesprek van winnaars of verliezers.....	81
Tabel 11: Redenen voor winst of verlies	82
Tabel 12: 'Onder controle' redenen en 'niet onder controle' redenen.....	83
Tabel 13: Redenen voor winst en verlies eigen partij versus winst en verlies andere partijen: politici en experts.....	86
Tabel 14: Redenen voor winst en verlies: de samengevatte versie.....	87
Tabel 15: Predisposities omtrent de redenen die politici geven voor de eigen winst en verlies en voor de winst en het verlies van anderen	88
Tabel 16: Predisposities omtrent de redenen die politici geven voor de eigen winst en verlies en voor de winst en het verlies van anderen	96

13 Lijst met figuren

Figuur 1: Wie sprak?	49
Figuur 2: Over wat werd er gesproken?	50
Figuur 3: Gesprek over winst of verlies: nee of ja	52
Figuur 4: Format interventie	54
Figuur 5: Begin interventie	55
Figuur 6: Duur interventie	56
Figuur 7: Gemiddeld aantal interventies per uur	57
Figuur 8: Geslacht geïnterviewde	59
Figuur 9: Politieke partij geïnterviewde	64
Figuur 10: Aanwezigheid en uitslagen CD&V	66
Figuur 11: Aanwezigheid en uitslagen Open Vld	67
Figuur 12: Aanwezigheid en uitslagen sp.a	68
Figuur 13: Aanwezigheid en uitslagen Groen	69
Figuur 14: Aanwezigheid en uitslagen Vlaams Belang	70
Figuur 15: Functie geïnterviewde	72
Figuur 16: Vergelijkingscategorieën	73
Figuur 17: Vragen over eigen partij	74
Figuur 18: Vragen over andere partijen	74
Figuur 19: Over wie spreekt CD&V?	77
Figuur 20: Over wie spreekt Open Vld?	78
Figuur 21: Over wie spreekt sp.a?	78
Figuur 22: Over wie spreekt Groen?	79
Figuur 23: Over wie spreekt Vlaams Belang?	79

14 Appendix

14.1 Dataverzameling: codeboek

1. Codenummer → numerieke variabele
2. Verkiezingsdatum → datum/tijd
 - 21/05/1995;
 - 18/05/2003;
 - 13/06/2004;
 - 10/06/2007;
 - 7/06/2009;
 - 13/06/2010.
3. Verkiezingsniveau → tekstvariabele
 - federale verkiezingen;
 - regionale verkiezingen;
 - federale en regionale verkiezingen;
 - regionale en Europese verkiezingen.
4. Codeur(code) → numerieke variabele
 - Stella (1);
 - ander (2).
5. Datum codering → datum/tijd
6. *Format* interventie → tekstvariabele
 - interview in studio;
 - interview buiten studio;
 - dubbelinterview in studio;
 - dubbelinterview buiten studio;
 - interview met 3 personen;
 - interview met 4 personen;
 - debat (kopstukkendebat);
 - ander.
7. *Format_andere* → tekstvariabele
8. Begin item → tekstvariabele
9. Duur item → numerieke variabele
10. # herhalingen interventie → numerieke variabele
11. Naam geïnterviewde → tekstvariabele
12. Geslacht geïnterviewde → dichotome variabele/tekstvariabele
 - man;
 - vrouw.
13. Beroep geïnterviewde → tekstvariabele
 - politicus regionaal niveau: 1995 federaal parlement en Vlaamse raad, minister-president, viceminister-president, Vlaams/Waals/Brussels minister, Vlaams parlamentslid, voorzitter Vlaams Parlement, en fractieleider Vlaams Parlement;
 - politicus federaal niveau: 1995 federaal parlement en Vlaamse raad, premier, vicepremier, federaal minister, federaal/Brussels staatssecretaris, federaal

parlementslid (zowel voor Kamer als voor Senaat), Kamervoorzitter, Senaatsvoorzitter, fractieleider Kamer, en fractieleider Senaat;

- politicus Europees niveau: Europees Parlement, Europese Commissie, en voorzitter Europese Raad;
- andere mogelijkheden politicus: partijvoorzitter, geen zetelend mandaat, lokaal/provinciaal mandaat, gouverneur, burgemeester grote stad (> 40.000), en Brussels gedeputeerde;
- journalist (als expert);
- politicoloog;
- professor (ander);
- bedrijfsleider;
- expert (ander);
- ex-politicus;
- burger;
- ander.

14. Beroep_andere → tekstvariabele

15. Politieke partij geïnterviewde → tekstvariabele

- PVDA+ / PVDA;
- Agalev / Groen;
- Spirit / SLP;
- SP / sp.a;
- Vivant;
- PVV / VLD / Open Vld;
- CVP / CD&V;
- Volksunie;
- N-VA;
- LDD / Lijst Dedecker;
- Vlaams Blok / VB / Vlaams Belang;
- ROSSEM;
- Union des Francophones (UF);
- Ecolo;
- PS;
- PRL / MR;
- PSC / cdH;
- FDF / PPW;
- FN;
- PP;
- onafhankelijke;
- ander;
- niet van toepassing.

16. Politieke partij_andere → tekstvariabele

17. Niveau opkomst geïnterviewde → tekstvariabele

- federaal;
- regionaal/Vlaamse gemeenschap en gewest;

- regionaal/Brussels gewest;
- regionaal/Franstalige gemeenschap;
- regionaal/Waals gewest;
- regionaal/Duitstalige gemeenschap;
- Europees;
- komt niet op;
- niet van toepassing.

18. Wordt er over overwinning, verlies of status quo gepraat? → **dummyvariabele/dichotome variabele**

- nee (0);
- ja (1).

19. Vergelijkingscategorie → **tekstvariabele**

- peilingen;
- vorige verkiezingen (laatste);
- vorige verkiezingen (zelfde niveau);
- 1995 en 2003 (zelfde niveau = laatste verkiezingen);
- historisch;
- andere landen;
- relativiteit van eigen kieskring ten opzichte van federaal of regionaal (Vlaams) niveau en vice versa;
- wordt niet genoemd;
- ander.

20. Vergelijking_andere → **tekstvariabele**

21. # vragen over eigen partij → **numerieke variabele**

22. # vragen over andere partijen → **numerieke variabele**

23. Gespreksonderwerp → **tekstvariabele**

- PVDA+ / PVDA;
- Agalev / Groen;
- Spirit / SLP;
- SP / sp.a;
- Vivant;
- VLD / Open Vld;
- CVP / CD&V;
- Volksunie;
- N-VA;
- LDD / Lijst Dedeker;
- Vlaams Blok / VB / Vlaams Belang;
- ROSSEM;
- Union des Francophones (UF);
- onafhankelijke;
- ander;
- niet van toepassing.

24. Gespreksonderwerp_andere → **tekstvariabele**

25. Winst, verlies of status quo → **tekstvariabele**

- winst;
- verlies;
- status quo.

26. Reden → tekstvariabele

27. Tekstveld → tekstvariabele

28. Richting → dichotome variabele/tekstvariabele

Alle redenen waarop ik gecodeerd heb:

Redenen
'Onklopbare' karakteristieken bepaalde persoon/partij
Bestaan kartel
'Foertstem'
Grootte winst bepaalde partij (bv. tsunami N-VA)
Grootte winst eigen partij/persoon vorige keer
Institutionele context (bv. polarisatie vakbonden)
Kiezers minder trouw
Kiezers slim of dom
Media-aandacht
Nationale en staattrends
Nieuwe doelgroep aangetrokken
Oncontroleerbare omstandigheden (bv. moeilijke campagne, campagne te kort, andere partijen)
Financieel-economische omstandigheden (bv. budgetcrisis)
Partij (bekendheid)
Partij (beleid en daden)
Partij (betrouwbaar) (bv. rechtlijnig, woord houden)
Partij (budget)
Partij (campagne (strategie))
Partij (communicatie)
Partij (eigen thema niet gespeeld in campagne)
Partij (ervaring)
Partij (grootte)
Partij (hard werk)
Partij (standpunten) (bv. ideologie, partijprogramma)
Partij (interne eenheid)
Partij (interne werking)
Partij (klaar voor verkiezingen?)
Partij (lijstsamenstelling)
Partij (perceptie en reputatie)
Partij (persoonlijke service naar kiezers)
Partij (verantwoordelijk voor falen regering)
Partijvoorkeur in bepaalde regio
Persoon (bekendheid)

Redenen
Persoon (beleid en daden)
Persoon (betrouwbaar) (bv. rechtlijnig, woord houden)
Persoon (campagne (strategie))
Persoon (charisma)
Persoon (communicatie)
Persoon (ervaring)
Persoon (hard werk)
Persoon (klaar voor verkiezingen?)
Persoon (niet beziggehouden met bepaalde regio)
Persoon (plaats op lijst)
Persoon (welsprekendheid) (bv. in debatten)
Plaats partij (oppositie)
Plaats partij (regering)
Thema tijdens campagne
Trouwe kiezers
Verdwijnen oude partij